JACK LONDON

DÖNEK

VARLIK YAYINLARI

DÖNEK

Yazan:

JACK LONDON

İÇİNDEKİLER

I. ÖYKÜ: DÖNEK .....(3-21)

II. ÖYKÜ: ET.....(21-36)

III. ÖYKÜ: ALLAHA ISMARLADIK JACK...(36-45)

IV. ÖYKÜ: GURUR .....(45-58)

V. ÖYKÜ: CÜZZAMLI KOOLAU.....(58-72)

VI. ÖYKÜ: KONA ŞERİFİ.....(72-85)

VII. ÖYKÜ: CHUN AH CHUN.....(85-96)

Kitabın Özgün Adı:

Tanrı Gülünce

"When the God Laughs"

JACK LONDON

DÖNEK

Çeviren:
FİKRET URAY

İKİNCİ BASILIŞ

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

VARLIK BÜYÜK CEP KİTAPLARI : 223

Bu kitabın ilk baskısı Şubat 1955'te yapılmıştır.

Varlık Yayınları, sayı : 971
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır.
Nisan, 1963

DÖNEK

"Johnny, kalkmıyacak olursan sana bir lokma bile yemek vermem."

Bu tehdit çocukta hiçbir tesir yapmadı. Güzel bir rüya görmekte olan insan, bu rüyadan uyanmamaya nasıl çalışırsa, o da aynı inatla tekrar yorganına sarıldı. Elleri boşlukta hafifçe yumuldu, havaya zayıf, titrek yumruklar savurdu. Bu yumrukların hedefi annesiydi; fakat o, çocuğu omuzlarından sertçe silkelerken mûtad alışkanlığı ile kendini bunlardan korudu.

"Rahat bırak beni."

Bu bağırış evvelâ bir sayıklama gibi başladı, ama çabucak yükselerek tiz bir çığlık halini aldı; sonra tekrar hafifliyerek anlaşılmaz bir mırıldanma şeklinde kayboldu. Annesi aldırmadı. Bu, gözleri kederli, yüzü yorgun bir kadındı; her gün tekrarladığı bu vazifeye artık alışmıştı. Yorganı yakalıyarak çocuğun üzerinden sıyırmağa uğraştı. O zaman çocuk, yumruk atmayı bırakıp ümitsizlik içinde yorgana yapıştı, yatağın ayak ucunda toplanan örtülere sarıldı. Bu sefer kadın örtüleri yere çekmeye başladı. Çocuk yorganı bırakmayınca, kadın asılı kaldı. Fakat çocuktan daha ağır olduğu için yorgan da, çocuk da teslim oldular. Johnny, vücudunu odanın iğneleyici soğuğundan korumak için yorganın sıcaklığını bırakmadan örtülerle beraber yatakta sürüklendi. Yatağın kenarına doğru tekerlenirken, başaşağı yere yuvarlanacağını anlıyarak birdenbire canlandı. Vaziyeti düzelterek muvazenesini bulmaya çalıştı. Sonra ayaküstü yere düştü. O anda annesi de omuzlarından yakalıyarak sarstı. Çocuk tekrar yumruk savurmaya başladı. Bu seferkiler daha canlı ve daha istikametli idiler. Fakat o anda gözleri açıldı. O zaman annesini de bıraktı. Artık uyanmıştı. Çocuk, "Pekâlâ," diye mırıldandı.

Kadın lâmbayı alarak dışarı fırladı, çocuğu karanlıkta bıraktı. Kapıdan çıkarken, "Gündeliğini keserler," diye ihtar etti.

Johnny karanlığa aldırmadı. Elbiselerini giyerek mutbağa gitti. Zayıf ve çelimsiz bir çocuk olmasına rağmen, ağır ba-

sıyordu yere. Bacakları o kadar sıska idi ki, vücudunun ağırlığını çekmekten âcizmiş gibi görünüyordu. Masanın yanına dibi kırık bir iskemle çekti.

"Johnny!" diye annesi bağırdı.

Johnny yerinden sıçradı, bir kelime söylemeden musluğa gitti. Musluk taşı yağlı ve kirliydi. Delikten pis bir koku geliyordu. Aldırmadı. Delikli taşın kokulu olmasını tabii buluyordu, nitekim sabunun bulaşık suyundan kapkara olması ve güç köpürmesi de tabiiydi. Zaten sabunu köpürtmeye de uğraşmazdı. Yüzüne birkaç avuç soğuk su çarpmak yeterdi. Dişlerini yıkamazdı; o yüzden ömründe diş fırçası nedir görmemişti, dünya yüzünde dişlerini yıkayacak kadar aptal insanların bulunduğunu da bilmiyordu.

"Günde bir defacık olsun ben söylemeden yüzünü yıkasan," diye annesi çıkıştı.

Kadın, ibriğin üstündeki kırığı eliyle kapatarak fincanlara kahve koyuyordu. Çocuk cevap vermedi, zira bu, aralarından eksik olmayan daimi kavga mevzuu, annesinin de bir granit sertliği ile ısrar ettiği tek noktaydı. Günde bir defa yüzünü yıkamaya mecburdu. Yağlı, nemli, pis, parça parça ve tüyleri insanın yüzünde kalan bir havlu ile kurulandı. Annesi, "Keşke bu kadar uzakta olmasaydık," dedi. "Biliyorsun ki, elimden gelen her şeyi yapıyorum, ama kiradan yapacağımız bir dolar tasarruf, bizim için çok mühim. Hem burasın odası da çok, bunu sen de biliyorsun."

Çocuk sofraya oturdu. Annesini dinlemiyordu. Bunları şimdiye kadar kaç kere duymuştu. Annesi dar düşünüşlü idi, dönüp dolaşıp fabrikadan bu kadar uzakta oturdukları için çektikleri sıkıntıyı ortaya koymaktan kendini alamıyordu.

"Bir dolar demek, fazla yemek demektir," diye çocuk kat'i bir mütalâada bulundu. "Bir an önce yola koyulmam lâzım. Kahvaltıyı getir."

Ekmeği yarı çiğneyip çiğnenmemiş parçaları kahve ile boğazından aşağı yıkayarak, acele acele yemeğini yedi. Kahve niyetine çamur gibi, sıcak bir mayi içiyordu. Johnny bunu kahve, hem de çok iyi bir kahve zannederdi. Bu, onda, hayatta kalan birkaç beş hayalden biriydi. Hayatında hiç sahici kahve içmemişti. Ekmeğe katık olarak biraz da soğuk jambon vardı. Annesi, fincanını tekrar doldurdu. Ekmeğini bitirirken daha ekmek gelip gelmediğine bakıyordu. Annesi, onun bu sual soran bakışını anlıyarak,

"Oburluk etme, Johnny," dedi. "Kendi payını yedin, kardeşlerin senden daha küçük."

Annesinin bu azarlamasına cevap vermedi. Zaten pek konuşkan değildi. Açlıkla etrafa bakmaktan vazgeçti. Onda öyle bir sabır vardı ki, bu, onun bu sabrı öğrendiği mektep kadar müthişti. Kahvesini bitirdi. Ağzını elinin tersiyle silerek kalkmaya hazırlandı. Annesi, acele ile, "Dur bakalım," dedi. "Belki ekmekten sana bir dilim daha çıkarabilirim, ama ince bir dilim."

Hareketlerinde bir yavaşlık vardı. Somundan bir dilim keser gibi yaptı, sonra somunu ekmek kutusuna koyarak, kendi iki diliminden birini ona götürdü. Onu kandırdığına emindi; fakat öteki, annesinin bu el çabukluğunun farkına vardı; ama yine de utanmadan ekmeği aldı. Kendi kendine, annesinin müzmin bilmem ne hastalığı yüzünden fazla iştahası olmadığına kâni idi.

Kadın, çocuğun ekmeği kuru kuru çiğnediğini görünce, kendi kahvesini de onun fincanına boşalttı.

"Nedense bu sabah midem almıyor," diye bu hareketini izah etti.

Uzaklardan gelen uzun ve keskin bir düdük sesi, ikisini de ayağa kaldırdı. Kadın raftaki küçük çalar saate baktı. Yelkovanla akrep, beşbuçuğun üzerinde idi. İşçi ailelerinin birçokları daha yeni uykudan kalkıyordu. Omuzlarına bir şal attı, başına biçimsiz, modası geçmiş kirli bir şapka geçirdi. Lâmbanın fitilini kısıp, üfledikten sonra, oğluna, "Koşmalıyız," dedi.

El yordamiyle yollarını bularak merdivenden indiler. Hava açık, fakat soğuktu. Johnny, havanın ilk teması ile titredi. Yıldızlar henüz solmamıştı. Şehir karanlıktı. Her ikisi de yürürken ayaklarını sürtüyordu. Bacak adalelerinde ayakları yerden kaldırmak için en küçük bir arzu yoktu.

Onbeş dakika hiç konuşmadan yürüdüler, sonra kadın sağa saptı; karanlıkta kaybolurken çocuğa, "Geç kalma," diye tenbih etti. Öteki cevap vermeden yoluna devam etti. Fabrika muhitinde kapılar açılmaya başlamıştı. Bir an sonra karanlığı dolduran kalabalığın arasına karışarak kendisi de onlardan biri oldu. Fabrika kapısından girerken düdük tekrar öttü. Çocuk, doğuya doğru baktı. Evlerin arkasından parça parça görünen ufukta soluk bir ışık yükselmeye başlamıştı. İşte arkasını dönüp fabrika arkadaşlarına katılmadan evvel,

günün ancak bu kadarını görebiliyordu. Birçok uzun makine dizilerinden birindeki yerini aldı. Önünde, içi küçük makaralarla dolu bir kabın üstünde, süratle dönen büyük makaralar vardı. İş basitti. Bütün istenen, çabukluktu. Küçük makaralar o kadar çabuk boşalıyordu ve bunları boşaltan o kadar çok büyük makara vardı ki, insanın hiç boş zamanı olmuyordu.

Makine gibi çalışıyordu. Küçük makara boşalınca, sol eliyle büyük makarayı durduruyor, baş ve şahadet parmağı ile ipliğin ucunu yakalıyor, sağ eliyle de küçük makaranın ipliğinin ucunu tutuyordu. Bu her iki elin muhtelif hareketleri aynı zamanda ve süratle oluyordu. Sonra el çabukluğiyle bir dokumacı düğümü yaparak büyük makarayı serbest bırakıyordu. Bir kere uykusunda bile düğüm atabileceğini söyliyerek öğünmüştü. Bazı geceler rüyasında, sonu gelmiyen düğümler atarak asırlarca çalışırdı.

İşçi çocukların bazıları boşalan küçük makaraları değiştirmiyorlar, böylece hem zaman kaybediyorlar, hem de makineyi boşuboşuna çalıştırıyorlardı. Buna mâni olacak bir gözcü vardı. Johnny'nin yanıbaşında çalışan çocuğu böyle bir anda yakalıyarak kulaklarını çekmiş; "Johnny'ye baksana, neye onun gibi çalışmıyorsun!" diye azarlamıştı.

Johnny'nin makaraları hızla boşalıyor, yerine yenisi konuyordu, ama o, bu vasıtalı öğülüşe hiç kulak asmamıştı. Bir zamanlar... ama çok, çok eskiden... - Parlak bir örnek olarak kendisinden bahsedildiğini dinlerken kayıtsız yüzü değişmezdi, - mükemmel bir işçiydi. Bunu kendisi de biliyordu. Bunu ona, o kadar çok söylemişlerdi ki, artık tabii gelmeye başlamıştı. Hem zaten bu öğüşler ona bir şey ifade etmiyordu. O, şimdi artık mükemmel bir işçi değil, mükemmel bir makine olmuştu. İşi aksadığı zaman, bunun sebebi, tıpkı makinede olduğu gibi, kendi malzeme yorgunluğundan ileri gelirdi. Mükemmel bir tırnak makasının kötü kesmesi ne kadar mümkünse, onun da hatâ yapması ancak o kadar mümkündü.

Şaşılacak şey... Makinelerle şıkı fıkı ilgisi olmadığı asla görülmemişti. Makine, onun içine işlemişti. Zaten makineyle beraber büyümüştü. On iki yıl önce bu fabrikanın, bu masura sarma odasında hafif bir heyecan rüzgârı esmişti. Johnny'nin annesi bayılmıştı. Kadını gürültülü makinelerin arasına yere uzattılar. Yaşlı iki kadın tezgâhlarından çağrıldı, ustabaşı da yardım etti. Birkaç dakika sonra odada, kapılardan

girenlerden fazla olarak bir can daha vardı. Bu, kulaklarında makinelerin gürültü ve uğultusu ile doğan ve ilk nefesinde içine iplik lifleri ile ağırlaşmış havayı çeken Johnny idi. Daha hayatının bu ilk gününde, ciğerlerini bu liflerden korumak için öksürmüştü, hâlâ da öksürmektedir.

Johnny'nin yanıbaşında çalışan çocuk, ağlar gibi burnunu çekti. Çocuğun yüzünü, uzaktan kendisini göz hapsine almış olan gözcüye karşı bir nefret ifadesi sarmıştı; ama bütün makaralar sarılıyordu. Çocuk, önünde dönen makaralara küfürler yağdırıyor, fakat ses iki adım öteye bile gitmiyordu. Odanın gürültüsü bu sesi duvar gibi yutuyordu.

Bütün bunlara Johnny'nin aldırdığı yoktu. Onun, kendine göre her hâdiseyi bir kabul ediş tarzı vardı. Zaten bu gibi vak'alar tekerrür ede ede artık monoton bir hal almıştı, işte bu küçük hâdiseye de defalarca şahit olmuştu. Ona göre, gözcüye karşı gelmek makineye karşı gelmek kadar lüzumsuzdu. Makineler bu tarzda çalışmak ve bu çalışma ile bir iş görmek için yapılmıştı. Gözcü de öyle.

Fakat saat onbirde, odada bir telâş başladı, bu heyecan gizlice kulaktan kulağa dolaşarak derhal her tarafa yayıldı. Johnny'nin öteki tarafında çalışan tek bacaklı çocuk yavaşça olduğu yerden sıçrayarak biraz ötede duran boş bir makara sandığına yaklaştı, koltuk değnekleri ile beraber sandığa dalarak gözden kayboldu.

Genç bir adamla beraber, fabrika müdürü içeri girdi. Genç adam iyi giyinmişti, sırtında kolalı gömlek vardı. Johnny'nin kendi ölçülerine göre bu bir müfettişti. Yanlarından geçerken dikkatle çocuklara bakıyor, bazan durup sualler soruyordu.

O zaman, ciğerlerini zorlıyarak avazı çıktığı kadar bağırmak zorunda kalıyor, sesini duyurmak için kendini sıkmasından yüzü tuhaf bir şekilde buruşuyordu. Keskin gözleri, Johnny'nin yanındaki boş makineye takıldı, fakat bir şey söylemedi. Johnny ile gözgöze gelince, birdenbire durdu. Johnny'yi makineden bir adam geri çekmek için kolundan tuttu, fakat bir hayret nidasiyle kolunu bıraktı. Müdür heyecanla, "Oldukça sıska," diye güldü.

"Pipo sapı gibi," diye öteki cevap verdi. "Şu bacaklara bak, çocukta kemik hastalığı var, daha başlangıçta ama, hastalık mevcut. Eğer sar'aya tutulmazsa muhakkak daha evvel veremden gider."

Johnny, bütün bunları dinledi, ama bir şey anlamadı. Zaten müstakbel hastalıklar onu ilgilendirmiyordu. Şimdi, müfettiş kılığına girmiş, daha ciddi bir hastalık onu tehdit ediyordu.

"Bak çocuğum, şimdi bana doğruyu söyle." Müfettiş çocuğun kulağına eğilmiş, duyurmak için bağırıyordu. "Kaç yaşındasın?"

"On dört," diye Johnny yalan söyledi. Hem de ciğerlerinin bütün kuvvetiyle. O kadar bağırarak yalan söyledi ki, bir testere gürültüsü çıkaran bir sesle kuru kuru öksürmeye başladı ve bu öksürük sabahtan beri ciğerlerine yerleşmiş olan lifleri ayağa kaldırdı. Müdür,

"En aşağı on altı gösteriyor," dedi.

"Yahut da altmış," diye müfettiş cevap verdi.

"Daima öyle görünür."

"Ne zamandan beri?" diye müfettiş acele ile sordu.

"Senelerden beri, hiç yaşlanmaz."

"Yahut gençleşmez. Zannedersem bütün bu gösterdiği seneleri burada geçirdi."

"Bazan çalıştı, bazı bıraktı. Ama bu, yeni kanunun kabulünden evveldi," diye müdür ilâve etti. Müfettiş üzerinde yarı sarılı, makaraların hızla döndüğü, Johnny'nin yanındaki makineyi göstererek sordu,

"Bu makine boş mu?"

"Öyle görünüyor."

Müdür, gözcüyü çağırdı. O da, makineyi işaret ederek kulağına bir şeyler bağırdı. Müdür de, müfettişe "Boşmuş," diye cevap verdi. Onlar geçip giderken, Johnny hastalığın atlatılmış olmasından dolayı bir ferahlık duyarak işine döndü. Fakat tek bacaklı çocuk o kadar talihli değildi. Keskin gözlü müfettiş boş makara sandığına birkaç adım yaklaşınca onu sandıktan dışarı uğrattı. Çocuğun dudakları titriyor, yüzü müthiş ve çaresiz bir felâkete uğramış olanlara mahsus bir ifade taşıyordu. Gözcü, sanki çocuğu ilk defa görüyormuş gibi şaşırmıştı. Müdürün yüzü, tokat yemiş gibi bir ifade almıştı.

Müfettiş, "Bunu tanırım," dedi. "On iki yaşındadır. Bu sene üç fabrikadan çıkarttım. Bu dördüncüsü." Tek bacaklı çocuğa döndü.

"Hani bana, mektebe gideceğine söz vermiştin?"

Tek bacaklı çocuk ağlamaya başladı.

"Yalvarırım bay müfettiş, ailemizden iki çocuk öldü, hem biz çok fakiriz."

"Neden öyle öksürüyorsun?" Müfettiş, sanki onu bir cinayetle itham ediyormuş gibi sordu; ve tek bacaklı çocuk da sanki suçunu inkâr ediyormuş gibi, cevap verdi. "Bir şey değil, geçen hafta biraz üşütmüştüm de, bay müfettiş, işte ondan."

Sonunda tek bacaklı çocuk, müfettişle beraber odadan çıktı. Müdür de heyecanla protesto ederek onları takip etti. Bundan sonra, monoton hava tekrar odaya çöktü. Uzun sabah ve daha uzun öğleden sonra geçip gitti. Nihayet paydos zamanını bildiren düdük öttü. Johnny fabrika kapısından çıkarken, karanlık çökmüştü bile. Bu zaman zarfında güneş göğe altın bir merdiven kurmuş, dünyayı cömert bir sıcaklığa boğmuş, sonra alçalarak batıda, evlerin arkasından parça parça görünen ufukta kaybolmuştu.

Akşam yemeği ailenin tek öğünüydü. Johnny'nin küçük erkek ve kızkardeşleriyle karşılaştığı tek öğün. Bu, ona bir savaş ânı gibi geliyordu. Çünkü, kendinin çok ihtiyar olmasına karşı, kardeşleri de feci denecek kadar gençtiler. Onların aşırı ve şaşırtıcı hafifliklerine göz yumuyor, onları anlıyamıyordu. Kendi çocukluğu çok geride kalmıştı. Aptalca bulduğu bu genç ruhların gürültülerinden sıkılan ihtiyar ve asabî bir adama dönmüştü. Bir gün, onların da çalışacağı düşüncesiyle kendini teselli ederek sessizce yemeğine dalardı. Çalışma, onların keskin taraflarını kırarak onlara da kendisi gibi sükûnet ve vekar verecekti. Johnny de bütün diğer insanlar gibi, kendini miyar diye kabul ederek bütün kâinatı bu ölçüye vururdu.

Yemek esnasında, her fırsatta annesi bitmez tükenmez tekrarlarla, elinden gelen her şeyi yaptığını anlattı, böylece zaten kıt olan yemeğin sonu imdada yetişti. Johnny, sandalyesini geri iterek sofradan kalktı. Bir an yatmakla kapının önüne çıkmak arasında bocaladı, nihayet dışarı çıkmaya karar verdi. Uzağa gitmedi. Kapının önünde dizleri yukarı çekilmiş, dar omuzları öne doğru bükülmüş, dirsekleri dizlerinde ve çenesi avuçlarında oturdu.

Hiçbir şey düşünmüyor, sadece dinleniyordu. Beyni uykuya dalmıştı. Kardeşleri dışarı çıkmış, başka çocuklarla oynuyorlardı. Köşedeki elektrik lâmbası bunların eğlencesini aydınlatıyordu. Onun huysuz ve asabî olduğunu biliyorlardı, fa-

kat macera arayan ruhları, onları Johnny'yi kızdırmağa sevketti. Elele tutuşarak onun önünde toplandılar ve vücutları ile tempo tutarak, sihirli ve hiç de methedici olmayan bir tekerleme tutturdular. Johnny onlara küfür etti. Bu küfürleri fabrikadaki ustabaşılardan öğrenmişti. Bunun beyhude olduğunu görüp, kendi vekarını da hatırlayınca, inatçı bir sükûnete daldı.

Çocukların elebaşısı, kendinden bir sonraki kardeşi, henüz on yaşına basmış olan Will'di. Johnny ona karşı pek de müşfik bir his beslemezdi. Hayatı daha bastan itibaren, devamlı surette, Will'e yardım ve Will'e verme ile zehirlenmişti. Ona öyle geliyordu ki, Will kendisine çok şeyler borçlu olduğu halde, müteşekkir değildi. Çok uzak ve karanlık bir mazide, kendi oyun zamanlarında, Will'e bakmaya mecbur olduğu için, bu oyun zamanının büyük bir kısmı ondan çalınmıştı. O zamanlar Will, küçücük bir bebekti ve annesi, şimdi olduğu gibi, o zamanlar da gündüzleri fabrikaya giderdi. Bu yüzden hem babalık, hem de annelik vazifesi küçük Johnny'ye düşüyordu.

Will, iyi bakım ve ihtimamı belli ediyordu. Sağlam yapılı, oldukça sağlam, ağabeyisi boyunda ve daha ağırdı. Sanki birisinin canlılığı ve kanı ötekine geçmişti, Ruhu da öyle. Johnny'nin bitkin, yıpranmış ve cansız olmasına karşılık, küçük kardeşi neşe ile dolup taşıyordu.

Alaylı şarkı yükseldikçe yükseldi. Will dans ederken eğilerek dilin çıkardı. Bu anda Johnny'nin sol kolu ileri fırlayarak onu gırtlağından yakaladı. Aynı zamanda sağ elinin kemikli yumruğu da burnuna indi. Bu asabiyetle vurulmuş bir yumruktu, fakat sebep olduğu çığlık bu yumruğun acıtacak kadar kuvvetli olduğunu ispat etti. Öteki çocuklar korku ile bağrışırken, Johnny'nin kızkardeşi Jennie, eve koştu. Johnny, Will'i geri geri itti, diz kapağını vahşice tekmeledi ve sonra yüzükoyun çamurun içine çarptı. Suratını birkaç defa çamura sürtmeden de bırakmadı. Sonra rüzgâr gibi bir endişe ve şefkatli bir gazapla kansız anne çıkageldi. Onun azarlamasına karşı Johnny, "Niye beni rahat bırakmıyor?" diye cevap verdi. "Yorgun olduğumu görmüyor mu?"

"Artık ben de büyüdüm," diye, yüzü gözyaşına, kana ve çamura bulanmış Will, annesinin kolları arasından bağırdı. "Ben de artık senin kadar oldum, daha da büyüyeceğim. O zaman seni tepeliyeceğim, bak görürsün."

"Eğer büyüdüğünün farkında isen, çalışmaya başla," diye

Johnny homurdandı. "İşte senin kabahatin bu. Seni işe koymak vazifesi de anneme düşer."

"O daha çok küçük," diye kadın itiraz etti. "Daha küçücük çocuk."

"Bu işe girdiğimde, ben ondan da küçüktüm."

Johnny'nin ağzı hissetmekte olduğu haksızlığı tamamen anlatmak için açıldı, fakat daha fazla bir şey söylemeden kapandı. Kederli bir halde topuklarının üzerinde dönerek sessizce eve girdi, yatmağa gitti. Mutfaktan gelen hararetle ısmarlama diye odasının kapısı açıktı. Yarı karanlıkta soyunurken, annesinin, yol üstü uğrayan bir komşu ile konuştuğunu duyabiliyordu. Annesi ağlıyordu ve sözleri hafif burun çekmesiyle kesiliyordu.

"Johnny'ye ne oldu, bilmem," dediğini duydu. "Hiç böyle değildi. Eskiden sabırlı, melek gibi bir çocuktu." Sonra hemen müdafaa etti. "Yine de iyi çocuktur. Fedakârca çalıştı. Hem de çalışmaya çok küçükten başladı. Ama bu benim kabahatim değil ki. Ben elimden geleni yaptığıma eminim."

Mutfaktan uzun uzun burun çekme sesleri geldi ve göz kapakları kapanırken, Johnny kendi kendine mırıldandı, "Fedakârca çalıştığımı sen de inkâr edemezsin ya."

Ertesi sabah yine annesi tarafından uykusundan koparıldı. Sonra kıt kahvaltı, karanlıktaki yolculuk, sırtını dönüp fabrika kapısından girmeden evvel, evlerin arkasından görünen günün ilk soluk ışıkları. Bütün geçen günler gibi bir gün daha. Zaten her geçen gün, birbirinin aynıdır... Hayatındaki bütün değişiklikler ancak bir işten başka bir işe nakledilmesi, yahut hastalanmasıydı.

Altı yaşında iken, Will'le ondan daha küçük kardeşlerine annelik ve babalık etmeye başlamıştı. Yedi yaşında, dokuma fabrikasına masura sarmaya girdi. Sekiz yaşına gelince başka bir fabrikaya geçti. Buradaki yeni işi gayet kolaydı. Bütün yapacağı, oturduğu yerden, küçük bir değnekle yanından akıp geçen kumaş şeridinin doğru gitmesini temin etmekti. Bu kumaş bir makinenin midesinden çıkar, sıcak bir döner silindirin üzerinden geçerek başka bir yere giderdi. Fakat daima gün ışığının yetişemediği bir yerde, başının üzerinde parlayan bir gaz lâmbasının titreyen ışığı altında, kendisi de mekanizmanın bir parçası olarak, otururdu.

Odanın rütubetli sıcaklığına rağmen, burada çok mesuttu, çünkü çok gençti ve henüz birçok rüyaları ve hayalleri var-

dı. Dumanı tüten kumaş sonsuz bir akışla yanından gelip geçerken, o, herbiri ayrı birer mucize olan hayaller kurardı. Fakat işde hiç hareket yoktu, kafasının da çalışmasına ihtiyaç olmadığı için zamanla beyni uyuşup dondukça, hayalleri de zayıflıyordu. Ama ne de olsa haftada iki dolar kazanıyordu, bu iki dolar da şiddetli açlıkla müzmin mahrumiyet arasındaki farkı temsil ediyordu. Dokuz yaşına gelince, işini kaybetti. Buna kızamık sebep olmuştu. İyi olunca bir cam fabrikasında iş buldu. Burada daha fazla para alıyordu, işi de maharet istiyordu. Parça hesabıyla para aldığı için, ne kadar çok iş çıkarırsa, o kadar fazla kazanıyordu. Bu şartlar, insanı teşvik ediyordu, o da bu teşvikin tesiriyle iyi bir işçi oldu. İş basitti, küçük şişelere cam tapa bağlamak... Yeleğinin cebinde bir yumak ip taşır, iki elle çalışabilmek için şişeleri dizlerinin arasına sıkıştırırdı. Böyle dizlerinin üzerine eğilmiş bir vaziyette oturmaktan, dar omuzları kamburlaşır, göğsü günde on saat bu şekilde sıkışık kalırdı. Bu vaziyet, ciğerleri için iyi değildi, ama günde üç yüz düzine şişe bağlamasına yardım ederdi.

Müdür, onunla iftihar eder, onu seyre misafir getirirdi. On saat içinde elinden üç yüz düzine şişe geçerdi. Bu, onun artık bir makine mükemmelliği elde ettiğini gösteriyordu. Bütün lüzumsuz hareketler bertaraf edilmişti. İnce kollarının her hareketi, ince parmaklarındaki adalelerin her kımıldanışı hızlı ve yerinde idi. Durmadan gergin bir vaziyette çalıştığı için, yavaş yavaş asabi oldu. Geceleri uykuda adaleleri çekilir, gündüzleri ise, rahatlayıp dinlenecek zaman bulamazdı. Daima kurulu kaldığı için de daleleri çekilmekte devam ederdi. Aynı zamanda yavaş yavaş ağırlaştı, öksürüğü fenalaştı, nihayet sıkışık göğsü içindeki ciğerlerini zatürre yakaladı ve böylece şişe fabrikasındaki işini kaybetti. Sonra ilk defa masura sarmaya başladığı JÜT fabrikasına döndü. Terfi onu bekliyordu. İyi bir işçi idi. Bir müddet sonra kola işlerine geçerek, daha sonra da tezgâhlara verilecekti. Bundan daha yukarısı yoktu, yalnız randıman artardı. İlk girdiği zamana nazaran, bu sefer makineler daha hızlı, kendi kafası ise daha yavaş çalışıyordu. Eski günleri hülyalarla dolu olmasına rağmen, şimdi artık hayal kurmuyordu. Bir kere âşık olmuştu. Bu ilk defa değnekle kumaşın doğru gitmesini temin etmeye başladığı zamandı ve sevgilisi de müdürün kızıydı. Kız, ondan daha yaşlı, âdeta genç bir kadındı. Johnny, onu beş, altı kere uzak-

tan görmüştü. Ama bundan ne çıkardı. Akıp giden kumaşın üzerinde ateşli istikballer çizer, acayip çalışmalarla mucizeli makineler icadeder, fabrikanın sahibi olur, nihayet kızı kollarının arasına alarak ciddî ciddî alnından öperdi. Fakat bütün bunlar çok eskiden, daha ihtiyarlamadan ve yorulmadan evveldi. Ama bu, onun için iyi tecrübe olmuştu. Johnny, bu geçmiş zamana, bazı kimseler cin ve perilere inandıkları günlere nasıl bakarlarsa, o da öyle bakardı. O, perilere ve Noel Babaya inanmadığı halde, dumanı tüten kumaş şeridinin üzerine hayalî olarak çizdiği gülümseyen istikbaline körükörüne inanmıştı.

Yedi yaşında ilk maaşını aldığı gün, rüşdüne de erişmiş oldu. O zaman, içinde garip bir istikbal hissi uyandı, annesi ile arasındaki bağ değişti. Bir iş sahibi olarak hayatını ve ekmeğini kazanma bakımından kendisini onunla müsavi görmeye başladı. Onbir yaşında altı ay gece postasında çalıştığı zaman erkekliğe, tam erkeklik çağına ermiş oldu. Gece postasında çalışan hiçbir çocuk, çocuk kalamazdı. Hayatından birçok büyük olaylar da geçmişti. Bunlardan biri; annesinin Kaliforniya eriği alması, ikincisi de krema yapması idi. İşte büyük olaylar bunlardı. Johnny bunları güzel birer hâtıra olarak saklardı. O zamanlar annesi bir gün, kremadan daha güzel bir tatlı yapacağını söylemişti. O, bunun adına "Yüzen ada" diyordu. Johnny senelerce, sofraya oturduğu zaman, önünde "Yüzen ada" bulacağı günü bekledi. Nihayet bunu da elde edilmez idealleri arasına sürdü. Bir defa kaldırım üzerinde bir yirmibeşlik buldu. Acıklı olmasına rağmen, bu da hayatında büyük bir hâdise oldu. Gümüş, gözlerinin önünde parlar parlamaz, daha onu yerden almadan önce, bu gibi hallerde vazifesinin ne olduğunu biliyordu. Her zamanki gibi, evde yine kâfi miktarda yiyecek yoktu. Cumartesi akşamları haftalığını götürdüğü gibi, bu parayı da eve götürmesi lâzımdı. Kendi parasını hiçbir zaman kendi harcamamıştı. Canı da fena halde şeker istiyordu. Zaten şekere hiç doymazdı, halbuki ancak bayramlarda tadabiliyordu. Kendini aldatmaya kalkışmadı. Yaptığının bir kabahat olduğunu bile bile, paranın onbeş senti ile şeker aldı. Geriye kalan on senti de daha sonraki bir cümbüşe ayırdı, ama para taşımaya alışkın olmadığı için kaybetti. Bu, yaptığı hareketten dolayı vicdan azabı çektiği bir sırada oldu, ve ona yukarıdan gelen ilâhî bir mukabele gibi geldi. Onda korkunç ve müthiş bir Allahın yakınlığından do-

ğan bir korku vardı. Allah onu görmüş ve cezalandırmakta da gecikmemişti.

Bu hâdiseyi hayatının en büyük cinayeti olarak anar, hatırladıkça, vicdanı harekete geçerek, ona yeniden ıstırap verirdi. İşte bu biricik sırrıydı. Karakterinden ve olan bitenden dolayı da bu hâdiseye esefle bakardı. Yirmibeşliği harcayış tarzından memnun olmamıştı. Daha iyi sarfedebilirdi, eğer Allahın böyle çabucak cezalandıracağını bilmiş olsaydı, hemen hepsini birden harcayarak onu mağlûp ederdi. Hayalinde, parayı belki bin defa harcadı ve bu harcayış her seferinde daha faydalı oldu.

Mazideu kalma bir hâtırası daha vardı ki, bu; karanlık ve silik olmasına rağmen, babasının vahşi ayağı ile tâ ruhuna damgalanmıştı. Bu, şekillenmiş bir hayalden ziyade bir kâbusa benziyordu Uykusunda bir yerden yuvarlanarak tâ atalarının ortasına düşen bir insanın rüyası gibi bir şeydi bu.

Johnny, bunu gün ışığında ve uyanıkken hiç hatırlamazdı. Fakat akşam olup da, yatağa yatınca, kendinden geçip, tam uyku bastırırken meydana çıkar ve onu korkutarak uykusunu kaçırırdı. İşte bu rüyanın bu hasta edici başlangıcında Johnny'ye kendisi sanki yatağın ayak ucunda, emniliğine yatarmış gibi gelir. Yatağın içinde de, belirsiz bir surette annesi ile babasının şekillerini görüyormuş gibi olurdu. Fakat, babasının neye benzediğini hiç göremezdi. Yalnız, onun ayaklarının vahşi ve merhametsiz olduğunu tekrar hisseder gibi olurdu.

Hayatının eski hâtıralarında daima babası vardı. Zaten ondan sonra da hâtırası yoktu. Her günü birbirine benziyordu. Dün, yahut geçen sene bin sene evvelmiş gibi gelirdi, yahut da bir dakika... Hiçbir vak'a olmazdı. Zamanın geçtiğini gösteren hiçbir hâdise yoktu. Onun için zaman yürümüyor, hep olduğu yerde duruyordu. Hareket yalnız dönen makinelerdeydi. Bunlar da her an daha hızlı dönmelerine rağmen, hiçbir yere gitmiyorlardı.

★

Ondört yaşına gelince, kola kısmına geçti. İşte, bu, mühiş bir hâdiseydi. Nihayet, gece uykusundan veya haftalık alma gününden daha mühim, hatırlanmaya değer, bir şey olmuştu. Bu, bir mihenk taşı, tarihleri kolaylaştırmak için işa-

retlenen bir gün oldu. Ekseriya dudaklarından "kola kısmına geçtiğim zaman", veya "kola kısmına geçtikten sonra", yahut da "kola kısmına geçmeden evvel", cümleleri duyulurdu.

Onaltıncı yaş gününü, dokuma kısmında yeni bir tezgâhın başına geçmek suretiyle kutladı. Burası da teşvik edici bir yerdi, çünkü iş gene parça başı hesabıydı. Yine herkesi geçti. Tezgâhlar onun çamurunu yuğurarak mükemmel bir makine haline sokmuşlardı. Üçüncü ayın sonunda üç, daha sonra da dört tezgâhı birden idare etmeye başladı.

İkinci yılın sonunda en iyi dokumacılardan fazla, orta ustalıktakilerin çıkardığı miktarın iki misli kumaş dokumaya başladı. Para kazanma kudretinin en yüksek mertebesine yaklaştıkça, evde herşey bollaşmaya başladı. Fakat bu artan kazanç, hiçbir zaman ihtiyaçtan fazla bir hale gelemedi. Çocuklar büyüyor, daha fazla yiyor ve mektebe gidiyorlardı. Mektep kitapları para istiyordu. Asıl tuhafı, onun çalışma sürati arttıkça her şeyin fiyatı da artıyordu. Tamirsizlikten enkaz haline gelen evin kirası bile artmıştı.

Şimdi boyu uzamıştı, ama bu uzun boyla daha zayıf görünüyordu. Üstelik daha da sinirli oldu, ve bu sinirlilikle beraber, huysuzluğu ve hassasiyeti de arttı. Çocuklar birçok acı derslerden sonra ondan çekinmeyi öğrendiler, annesi onun bu kazanma kudreti karşısında, korku ile karışık bir saygı duyardı.

Johnny'nin hayatı neş'esizdi. Günlerin nasıl geçtiğini görmüyordu. Geceleri gayrî şuurî bir gerilme ile uyanıyor, zamanın kalan kısmında da çalışıyordu. Şuuru bir makineninkinden farksızdı. Bunun haricinde de kafası bomboştu. Hiçbir ideali yoktu. Yalnız bir tek hayali vardı, o da, her sabah mükemmel bir kahve içtiği idi. O, bir iş hayvanıydı. Hiçbir düşüncesi yoktu. Ama beyninin, kendi bile bilmediği derinliklerinde, çalışmasının her saati, elinin her hareketi, adalelerinin her gerilmesi, tartılıyor, eleniyor ve hem onu, hem de onun küçük dünyasını şaşırtacak müstakbel bir hareket silsilesi için hazırlık yapıyordu.

İlkbaharın son günlerinde bir gece, işten eve geldiği zaman havada tuhaf bir bekleyiş vardı, ama o, bunun farkına varmadı. Önüne konanı aksi bir sessizlik içinde, makine gibi yedi. Çocuklar ağızlarını şapırdatarak "ah, oh," diye sesler çıkarıyorlardı. Johnny bunların hiçbirini duymadı. Nihayet annesi üzüntü ile, "Ne yediğini biliyor musun?" diye sordu.

Johnny boş gözlerle evvelâ önündeki yemeğe, sonra da annesine baktı. Kadın büyük bir sevinçle, "Yüzen ada," dedi.

"Ya!"

"Yüzen ada," diye çocuklar bağırıştılar.

"Ya!" diye Johnny tekrar söylendi. İki üç lokma daha aldıktan sonra, "Galiba bu akşam acıkmadım," dedi. Kaşığı elinden bıraktı, iskemlesini geri itti ve bitkin bir halde sofradan kalktı. "Galiba uykum geldi."

Mutfaktan geçerken ayakları her zamankinden daha ağır sürükleniyordu. Soyunmak muazzam bir iş, müthiş bir mânasızlıktı. Ayakkabısının biri ayağında olduğu halde, yatağına tırmanırken acizle ağladı. Kafasının içinde beynini bulandırıp tozlandıran bir şeyin kabarıp gittiğini hissetti. Sanki zayıf parmakları bilgi kadar olmuştu, uçlarında beyni gibi müphem ve tozlu, uzak bir his vardı. Sırtı dayanılmaz derecede ağrıyor, bütün kemikleri sızlıyordu. Her tarafını bir ağrı kaplamıştı. Kafasının içinde bir milyon tezgâhın gıcırtısı, takırdısı, gürültüsü, uğultusu gibi bir hengâme başladı. Bütün boşluk, uçuşan mekiklerle dolmuş, yıldızlar arasında karışık şekiller çizerek öteye beriye fırlıyorlardı. Kendisi de bin tezgâhı birden çalıştırıyor ve bunların hızları arttıkça beyni de aynı hızla boşanarak uçuşan binlerce mekiği dolduran iplik haline geliyordu.

Ertesi sabah işe gitmedi. Kafasının içinde, bin tezgâhtaki dokuması ile fazla meşguldü. Annesi işe gitti. Ama daha evvel doktor çağırttı. Doktor şiddetli bir grip olduğunu söyledi. Jennie, doktorun talimatını yerine getirmek için, hastabakıcılık yaptı. Bu müthiş bir nöbetti. Johnny giyinip de odanın içinde sendeliyerek yürüyebilecek bir vaziyete gelene kadar bir hafta geçti. Doktor, bir hafta sonra çalışabilecek duruma geleceğini söyledi. Nekahat devresine girdiği ilk gün, pazardı, öğleden sonra ustabaşı onu ziyarete geldi. Annesine, dokuma kısmında, en iyi dokumacının Johnny olduğunu söyledi. İşi muhafaza edilecekti. Pazartesinden itibaren bir hafta zarfında işine dönebilirdi.

"Niçin teşekkür etmiyorsun, Johnny?" diye annesi heyecanla sordu. Sonra ziyaretçiye tarziye verdi. "O kadar hastalık çekti ki, daha henüz kendisine gelemedi."

Johnny kamburunu çıkarmış, gözlerini yere dikmiş, oturuyordu. Ustabaşı gittikten sonra da uzun müddet bu şekilde

oturdu. Bazan dudakları kımıldıyordu. Sanki sonsuz hesaplar arasında kaybolmuş gibiydi.

Ertesi sabah, gün ısındıktan sonra, kapının önündeki yerini tekrar aldı. Hesaplarına devam edebilmek için bu sefer kâğıt, kalemi de vardı. Güç ve şayanı hayret hesaplar yaptı. Öğleyin Will mektepten gelince, "Milyondan sonra ne gelir ve nasıl hesap edilir?" diye sordu.

O gün öğleden sonra işini bitirdi. Yine her gün kapının önüne çıkıyor, fakat kâğıt, kalem almıyordu. Yolun karşısındaki ağaçla pek fazla meşguldü. Her seferinde onu saatlerce tetkik ediyor, rüzgâr dallarını sallayıp karıştırdığı zaman, fevkalâde ilgileniyordu. Bütün hafta zarfında nefsiyle büyük bir mücadele içinde kaybolmuş gibiydi. Pazar günü kapıda otururken, senelerden beri onun güldüğünü hiç duymamış olan annesinin bütün şaşkınlığına rağmen, Johnny birçok defalar yüksek sesle güldü.

Ertesi sabah, karanlıkta annesi onu uyandırmağa geldi. Bütün hafta uykuya doymuş olduğu için, Johnny kolay uyandı. Hiç mücadele etmedi ve annesi yorganı üzerinden sıyırırken de yorgana asılmağa yeltenmedi. Kımıldamadan, yattığı yerden sükûnetle konuştu,

"Faydasız, anne."

"Geç kalacaksın," diye annesi onu hâlâ uyku sersemi zannederek söylendi.

"Uyanığım anne, ama faydasız, beni rahat bırakşan daha iyi olur. Kalkmıyacağım."

"İşini kaybedersin," diye annesi bağırdı. Öteki yabancı ve iddiasız bir sesle tekrar etti,

"Kalkmıyacağım."

O sabah, kadın kendisi de işe gitmedi. Bu, onun bildiği hastalıklar gibi değildi: Humma ve hezeyanı anlardı, ama bu çılgınlıktı. Yorganı örterek Jennie'yi doktora gönderdi. Adam geldiği zaman, Johnny sessiz sedasız uyuyordu, ve sükûnetle uyanarak nabzının dinlenmesine müsaade etti. Doktor:

"Hiçbir şeyi yok," dedi. "Çok zayıf düşmüş, hepsi bu. Kemiklerinin üzerinde fazla eti yok."

"Hep öyledir," diye annesi atıldı.

"Artık git anne, bırak uykumu tamamlıyayım."

Johnny tatlı ve sâkin bir sesle konuşuyordu, aynı tatlı ve

sükûnetli bir halle yan dönerek uyudu. Saat onda kalkıp giyindi. Mutfağa yürüdü. Orada annesini buldu. Kadının yüzünde ürkek bir ifade vardı. "Ben uzaklara gidiyorum, anne," diye haber verdi. "Sana Allahaısmarladık demek istiyorum."

Annesi önlüğünü yüzüne örterek yere çömeldi ve ağlamağa başladı. Öteki sabırla bekledi. Kadın:

"Bunu bilmeliydim," diye hıçkırıyordu. Nihayet önlüğü yüzünden çekti, pek az merak ifadesi bulunan sarsılmış bir çehre ile oğluna baktı:

"Nereye?"

"Bilmem, neresi olursa."

Johnny konuşurken yolun ötesindeki ağaç, göz kamaştıran bir parlaklıkla hayalinde belirdi. Sanki göz kapaklarının arkasında gizliymiş de ne zaman isterse görebilirmiş gibiydi.

"Ya işin?" diye annesi inledi.

"Bir daha asla çalışmıyacağım."

"Allahım, Johnny," diye kadın bağırdı. "Böyle söyleme."

Kadın, onun söylediklerini küfür sayıyordu. Oğlunun Allahı inkâr ettiğini duyan bir ana gibi, onun sözleri ile sarsılmıştı. "Acaba senin içine ne girdi?" diye yarı korkak, yarı tahakküme hazır bir eda ile sordu.

"Rakamlar," diye öteki cevap verdi. "Sadece rakamlar, bu hafta birçok hesaplar yaptım, bunlar öyle hayret verici ki."

"Gitmenin bununla ne alâkası var, anlamıyorum," diyerek kadın içini çekti. Johnny sabırla gülümsedi. Annesi onun her zamanki huysuzluğunun ve asabiyetinin yerine, bu inatçı sükûneti karşısında aşikâr bir endişe duyuyordu.

"Dur, sana anlatayım anne. Çok yoruldum. Beni yoran nedir? Hareketler. Doğduğum günden beri hareket ediyorum. Hareket etmekten yoruldum. Artık hareket etmiyeceğim. Şişe fabrikasında çalıştığım zamanı hatırlıyor musun? Günde üç yüz düzine şişe çıkarıyordum. Her şişe için on muhtelif hareket yaptığımı hesapladım. Günde otuz altı bin hareket eder. On günde üç yüz altmış bin hareket. Ayda bir milyon seksen bin. Seksen bini at." - Rahat bir hayırsever cömertliğiyle konuşuyordu - "Seksen bini at, ayda bir milyon hareket kalır ki, bu da senede on iki milyon eder."

"Dokuma fabrikasında bunun iki misli hareket yapıyordum. Bu da senede yirmibeş milyon hareket eder; hem bana, sanki bir milyon senedir hep böyle hareket hallindeymişim gibi geliyor.

"Bu hafta hiç hareket yapmadım. Saatlerce yerimden bile kımıldamadım. Şunu bil ki, şuracıkta hiçbir şey yapmadan sadece oturmak çok zevkli bir şey. Bundan evvel hiç mesut olmadım. Hiç vaktim olmamıştı ki, durmadan hareket halindeydim. Mesut olmanın yolu bu değil. Bunu bir daha yapmıyacağım, yalnız oturacağım, dinleneceğim, dinleneceğim, sonra biraz daha dinleneceğim."

"Ya Will, çocuklar ne olacak?" diye annesi ümitsiz bir endişeyle sordu.

"Tamam, Will ve çocuklar," diye Johnny tekrarladı. Fakat sesinde acılık yoktu. Annesinin küçük kardeşine düşkünlüğünü çoktan beri biliyordu ve bu düşünce artık ona fazla gelmiyordu. Artık hiçbir şeye aldırmıyordu. Hattâ buna bile.

"Will için neler kurduğunu biliyorum, anne. Onu mektepte alıkoyarak muhasebeci yapmak istiyorsun. Ama artık faydası yok. Ben işi bıraktım: Onun çalışması lâzım."

"Hem seni böyle yetiştirdikten sonra," diyerek kadın önlüğü ile yüzünü kapatmaya çalıştı, sonra vazgeçerek ağlamağa başladı.

"Sen, beni yetiştirmedin ki," diye Johnny teessürle karışık bir nezaketle cevap verdi, "Ben hem kendimi, hem de Will'i yetiştirdim. Şimdi o, benden hem daha büyük, hem de daha uzun boylu. Galiba küçük iken kâfi miktarda yemek yiyemedim. O, doğduğu zaman hep ben çalışıp onun ekmeğini temin ediyordum. Ama artık bitti. Will ya benim gibi işe gider, yahut da cehenneme. Hangisi olursa, umurumda değil. Ben yoruldum. Artık gidiyorum. Bana güle güle demiyecek misin?"

Kadın cevap vermedi. Önlüğü yine yüzüne örtülmüş, ağlıyordu. Johnny kapıda bir an durdu.

"Eminim ki, aklımın erdiği kadar, en iyi şekilde, elimden geleni yaptım," diye annesi hıçkırıyordu.

Johnny evden çıkarak yoldan aşağı indi. Yalnız ağacı görünce yüzüne soluk bir memnuniyet geldi. "Artık hiçbir şey yapmıyacağım," diye yarı yüksek sesle ve tiz bir tonla, kendi kendine söylendi. Dikkatle göğe baktı, fakat parlak güneş, gözlerini kamaştırdı ve kararttı. Uzun bir yolculuğa çıkıyordu, hızla da yürümüyordu. JÜT fabrikasını geçti. Tezgâhların boğuk gürültüsü kulaklarına gelince güllümsedi. Bu müşfik ve sakin bir tebessümdü. Hiç kimseden nefret etmiyordu, hattâ gü-

rüldeyen, gıcırdayan makinelerden bile. İçinde hiçbir kin yoktu, hiçbir şey yoktu. Yalnız aşırı derecede bir dinlenme açlığı vardı.

Kırlara yaklaştıkça evler ve fabrikalar seyreklegerek açıklık arttı. Nihayet şehir arkada kaldı. Demiryolunun yanında yapraklı, dar bir yoldan aşağı doğru yürüdü. Bu bir insan yürüyüşü değildi. Zaten insana benzemiyordu. Bir insan taklidi; sarkık kollu, eğik omuzlu, dar göğüslü, acayip şekilli, müthiş hasta bir maymun gibi sürüklenen, bükük, cüce ve isimsiz bir hayat parçasıydı.

Küçük bir tren istasyonunu geçerek bir ağacın altında, otların üzerine uzandı. Bütün öğleden sonra orada yattı. Arada bir, adaleleri kasılarak uyukladı. Uyanık olduğu zamanlarda hiç kımıldamıyor, yattığı yerden kuşları seyrediyor, yahut ta tepesindeki ağacın dalları arasından yukarı bakıyordu.

Bir iki defa yüksek sesle güldü, fakat bu gülüşlerin mazi ile alâkası yoktu. Güneş battıktan sonra, gecenin ilk karartıları arasında bir yük treni gürültü ile istasyona girdi. Lokomotif, vagonları makastan yan yola geçirirken, Johnny trenin yanına sokuldu. Boş bir yük vagonunun kapısını açtı, acemice uğraşarak içeri tırmanıp kapıyı kapattı. Lokomotif düdük çaldı. Johnny vagonun içinde yere uzanmış, karanlıkta gülümsüyordu.

E T

Köşeyi dolaşarak çaprazlama gelen yol boyunca ileri doğru baktı, fakat birbiri ardına dizilmiş köşelerden sokak lâmbalarının yer yer dökülen ışıklarından başka bir şey görmedi. Sonra yine eski yerine döndü. Bu, lüzumsuz hiçbir hareket yapmadan, yarı karanlıkta sessizce dolaşan bir insan gölgesiydi. Vahşi ormanlardaki ürkek hayvanlar kadar atikti. Karanlıktaki herhangi bir hareketin onun gözünden kaçabilmesi için bu cismin şeffaf olması lâzımdı.

Hisleri ona her şeyi zamanında haber verdiği gibi, üstelik kurnaz bir anlayışı, tuhaf bir de sezişi vardı. Kapısının önünde durduğu bu evde çocuklar olduğunu biliyordu; halbuki bu bilgisi hiçbir esasa dayanmıyordu. Önsezi ile sahip olduğu bu bilgiye büsbütün inanmadığı halde, yine de hareketini evde çocuklar olduğunu hesaba katarak yapıyordu. Etraftaki evler hakkındaki bilgisine de tam mânasiyle güvenemiyordu.

Aynı önseziyle yan sokaklardan gelen ayak seslerinde hiçbir tehlike olmadığını hemen kestirdi. Daha görmeden bunun acele ile evine giden geç kalmış bir yolcu olduğunu anlamıştı. Yolcu, köşebaşında göründü, sonra yolun yukarısına doğru gözden kayboldu. Köşedeki evin penceresinde bir ışık parladı ve ışık daha kaybolurken, adam bunun bir kibrit olduğunu anladı. Bu şuraltında bilinen hâdiselerin şuurda tanınmasıydı. Aklından şöyle bir düşünce geçti, "Birisi saate baktı." Başka bir evde de bir oda aydınlıktı. Işık loş, fakat devamlıydı ve ona burasının hasta odası olduğu hissini veriyordu.

O bilhassa karşı tarafta, blokun ortasındaki evle ilgileniyordu. En fazla bu evi gözlüyor, ne tarafa baksa, ne tarafa yürüse, gözleri ve adımları yine buraya dönüyordu. Bu evde kapısının üstündeki açık pencereden başka bir fevkalâdelik yoktu. Hiçbir şey yoktu. Ne aydınlık bir pencere, ne de yanıp sönen bir ışık, ama yine de adamın dikkati burada toplanıyordu. Etrafı her araştırıştan sonra gözleri bu eve takılıp kalıyordu.

Her şeyi çabuk sezişine rağmen, yine de memnun değildi.

Durumun ne kadar tehlikeli olduğunu gayet iyi hissediyordu. Biraz evvel geçen yayanın ayak seslerinden şüphelenmediği halde, korkak bir geyik gibi sıçramıya hazır vaziyette kurulu ve asabiydi. Kendisini gözetliyenler de bulunabileceğini aklından çıkarmıyordu. Hem de kendi atikliğinde, kendi anlayışında ve kendi kadar hisleri kuvvetli olan gözcülerin bulunması mümkündü.

Gözüne, yolun aşağısında kımıldayan bir gölge ilişti. Bu sefer bunun evine geç dönen birisi değil, tehdit ve tehlikenin ta kendisi olduğunu anladı. Yolun karşısındaki eve doğru iki defa ıslık çaldı, sonra hayal gibi kayarak köşeyi döndü. Durup dikkatle etrafına bakındı. Biraz sakinleştikten sonra, yaklaşan cismi tetkik etti. Doğru tahmin etmişti, bu bir polisti.

Bir yukarıki köşeye giderek, oradan gözetlemiye başladı. Polisin orasını geçerek yoluna devam ettiğini görünce, alt sokaktan polise muvazi olarak yürüdü ve ötcki köşeden bir daha baktı, sonra geri döndü. Yolun karşısındaki eve doğru kesik kesik iki ıslık daha çaldı. Bu ıslıklarda teminat vardı. Tıpkı bundan evvelkilerde ihtar olduğu gibi.

Kapının üstünde, kara bir cismin belirdiğini, sütunların birinden kayarak indiğini gördü. Karaltı basamaklardan indi, küçük demir kapıdan geçti ve bir insan şekli alarak kaldırıma çıktı. Gözcü yolun kendi bulunduğu tarafından yürüyerek köşeye vardı, oradan karşıya geçerek arkadaşının yanına geldi. Bu adamın yanında kendisi çok küçük kalıyordu.

"Ne yaptın, Matt?" diye sordu.

Öteki anlaşılmaz birşeyler homurdandı ve konuşmadan birkaç adım yürüdü. Sonra, "Galiba hepsini topladım," dedi. Jim karanlıkta öksürerek daha fazla izahat bekledi. Birçok sokaklardan geçtiler. Jim sabırsızlanmağa başladı:

"Peki, nasıl? Çok mu bari?"

"Hesaplamaya vaktim olmadı, ama epeyce şişkin. Sana bu kadar söyliyebilirim, Jim. Oldukça şişkin. Ne kadar olduğunu kestiremiyorum. Eve gidene kadar sabret."

Bir köşeyi geçerken sokak lâmbasının ışığında, Jim ona dikkatle baktı, yüzünün biraz sararmış olduğunu farketti. Sol kolunu da bir tuhaf tutuyordu.

"Koluna ne oldu?"

"Hergele ısırdı. İnşallah kuduza yakalanmam. Bazan insan ısırmasından da kuduz olur, değil mi?"

"Kargı koydun ha!" diye Jim heyecanla sordu. Öteki homurdandı.

"Senden bir şey öğrenmek de işkence," diye Jim kızgın kızgın söylendi.

"Haydi anlat, anlatmak da parayla değil ya."

"Galiba biraz nefesini kestim," diye öteki cevap verdi. Sonra izah eder gibi: "Birden uyanıverdi de," dedi.

"Doğrusu temiz iş gördün, hiç ses duymadım."

Öteki ciddiyetle, "Jim," dedi. "Vaziyet kötü, herifin işini bitirdim. Ama mecburdum, uyanıverdi. Senin de benim de bir müddet ortadan kaybolmamız lâzım gelecek."

Jim, vaziyetin fenalığını kavrıyarak hafif bir ıslık çaldı. Sonra birden, "Islık çaldığımı duydun mu?" diye sordu.

"Tabii, işim bitmişti, tam çıkıyordum."

"Aynasızdı, ama en ufak bir şey bile farketmedi, geçip gitti, gözden kaybolduktan sonra ben de dönüp sana işaret verdim. Böyle olduğu halde gene de geciktin."

"Emin olmak için bekliyordum," dedi Matt. "İkinci ıslığı işitince çok sevindim. Beklemek çok güç. Orada oturup düşündüm, düşündüm. Ah, çok şeyler düşündüm, insan neler düşünebiliyor. Evin içinde durmadan dolaşan, gürültüsü ile beni rahatsız eden uğursuz bir de kedi vardı."

Birdenbire, hiç lüzumu yokken Jim, "Demek epeyce şişkin?" diye neşeyle söylendi.

"Emin ol Jim, oldukça şişkin, o kadar heyecanlıyım ki, bir kere daha gözden geçiremedim."

İkisi de gayri ihtiyari adımlarını sıklaştırdılar. Ama hâlâ ihtiyatı elden bırakmamışlardı. Polise rastlamamak için iki defa yollarını değiştirdiler ve şehrin aşağı tarafındaki ucuz birahanelerden birine dalarken de gene görünmemeye dikkat ettiler. En üst kattaki odalarına girinceye kadar kibrit bile yakmadılar. Jim, lâmbayla uğraşırken Matt da kapıyı kilitleyerek sürgüyü sürdü. Arkasına döndüğü zaman, ortağının ümitle beklediğini gördü. Onun bu şiddetli arzusu karşısında Matt kendi kendine gülümsedi.

Küçük bir cep feneri çıkarıp muayene ederek, "Bu fenerler çok iyi," dedi. "Ama yeni bir pil almamız lâzım, çok zayıf yanıyor. Bir iki defa beni karanlıkta bırakacak zannettim. Evin tertibatı da bir tuhaf, az daha kaybolacaktım. Odanın solda olmasına da şaştım ya."

"Solda olduğunu sana söylemiştim," diye Jim lâfını kesti.

"Sen bana sağda demiştin," diye devam etti Matt. "Bana ne söylediğini biliyorum, işte çizdiğim plân."

Yelek cebini karıştırarak katlı bir kâğıt parçası çıkardı, Jim eğilerek baktı ve, "Yanlış yapmışım," diye itiraf etti.

"Evet ama. bu epey oyalanmama sebep oldu."

"Neyse geçti ya, zararı yok," diye Jim bağırdı. "Getirdiklerini görelim."

"Zararı var," diye öteki cevap verdi. "Zararı çok. Hem de sade bana. Bütün tehlikeye ben atılıyorum. Sen sokakta iken beş kapana kısılmış bir haldeydim. Kendine gel de, bundan sonra daha dikkatli ol... Pekâlâ, şimdi göstereyim." Elini paltonun cebine daldırarak, bir avuç dolusu küçük elmas parçaları çıkardı. Yağlı masanın üzerine alevden bir nehir gibi serpti. Jim, "Vay canına," diye mırıldandı.

"Bu bir şey değil," diye Matt böbürlendi. "Daha başlamadım bile." Birbiri arkasından bütün ceplerindekini boşaltmaya devam etti. Güderi ile sarılmış bir tomar elmas çıkardı ki, bunlar hepsinden daha iriydiler. Bir cebinden bir avuç gayet küçük kesilmiş mücevherler çıkardı. Masanın bir köşesine bunları ayrı bir grup halinde sererken, "Güneş tozu," dedi.

Jim bunları muayene etti ve, "Beherinin perakende fiatı topu topu iki dolar," dedi. "Hepsi bu mu?"

"Kâfi değil mi?" diye öteki hiddetle sordu.

"Tabii kâfi." diye ürkerek tasdik etti. "Ümit ettiğimden daha iyi, hepsi için on binden bir sent aşağı kabul etmem."

"On bin," diye Matt alay etti. "İki misli etmezse ben de mücevherden anlamıyorum. Şu koca oğlana bak." Yanıp sönen yığından iri bir taneyi alıp bir eksper edasıyla lâmbaya tuttu.

"Bu başlı başına bin papel." Matt hiddetle bağırdı.

"Ne bin papeli sayıklıyorsun, bunu üç bine alamazsın be."

Küçük taşların yanıp sönmesi Jim'in gözlerini kamaştırıyordu. İri elmasları ayırarak muayene etmeye başladı.

"Rüya görüyorum galiba. uyandır beni... Zenginiz be Matt. Biz de artık insan arasına gireceğiz ha?"

"Bunları elimizden çıkarmak için seneler lâzım," diye Matt cevap verdi.

"Ama bir düşün, nasıl yaşıyacağız? Hiçbir iş yapmadan para harcamak ve durmadan bunları elden çıkarmak." Her şeye kayıtsız bir adam olan Matt'ın bile gözleri parlamaya başlamıştı.

"Ne kadar yürüttüğümü birden hesaplıyamadığım için sana söyliyememiştim," diye akçak bir sesle mırıldandı.

Öteki vecd içinde, "Aman Yarabbi, aman Yarabbi," diye söyleniyordu.

Matt elini pantalonunun cebine sokarak, "Az daha unutuyordum," dedi ve ince kâğıtlarla güderiye sarılı iri taneli bir dizi inci çıkardı. Jim incilere hiç bakmadan, "Para eder," dedi ve tekrar elmaslara döndü.

İkisine de bir ağırlık çöktü. Jim küçük taşlarla oynuyordu. Avuçluyor, parmaklarının arasından döküyor, sonra gene masaya yayıyordu. Asabi, huysuz ve kavgacı, kansız bir adamdı. Hiç de hoş olmayan iri hatları vahşi ve tâ ilkliklerine kadar dejenere bir dilenci çocuğu olduğunu belli ediyordu. Matt elmaslara el sürmüyor, çenesi ellerinde, dirsekleri masada, bu parıldayan diziye sadece bakıyordu. O, her cihetten ötekinin aksiydi. Onu hiçbir şehir tatmin etmemişti. İri adaleleri, kıllı göğsüyle kuvvetli bir gorili andırıyordu. Onun için görülmemiş dünya yoktu. Gözleri olgun ve birbirinden ayrıktı, sanki içlerinde cesur bir kardeşlik ifadesi vardı. İnsana emniyet veriyordu. Fakat biraz daha dikkatle bakılacak olursa, gözlerinin ayrılığı büyüyor, olgunluğu da fazlalaşıyordu. Normalin hudutlarını aşmış bir üstünlükteydi ve halleri bunların altında saklanan adam hakkında yalan söylüyordu.

"Hepsi elli bin eder," diye Jim âni bir mülâhazada bulundu. Matt kısaca:

"Yüz bin," dedi. Tekrar sessizlik çöktü ve Jim bozuncaya kadar devam etti. "Bütün bunlarla evde ne yapıyordu? Bunu anlamak isterdim. Niye mağazasındaki kasaya koymadı acaba?"

Matt, boğulan adamın, elektrik fenerinin loş ışığında, kendisine son defa bakışını hatırladı, ondan bahsetmek istemedi.

"Bir şey denemez," diye cevap verdi. "Belki ortağından ayrılmak için hazırlık yapıyordu. Belki de bastırmasaydık, sabahleyin bilinmeyen bir yere savuşup gidecekti. Galiba hırsızlar arasında olduğu kadar namuslular arasında da hırsız var. Bu gibi şeyleri gazetelerde okuyabilirsin Jim, ortaklar da daima birbirlerini bıçaklarlar."

Ötekinin gözleri acayip ve asabi bir hal aldı. Matt bunu gördüğünü pek belli etmeden:

"Ne düşündün Jim?" dedi.

Jim bir an şaşırır gibi oldu, "Hiçbir şey," diye cevap ver-

di. "Sadece bunun ne kadar tuhaf olduğunu düşünüyordum, hani bütün bu mücevherlerin evinde olması. Niye sordun?"

"Hiç, merak ettim de."

Tekrar, arasıra Jim'in asabî gülüşleriyle bozulan bir sessizlik çöktü. Jim, önünde yayılı duran elmasların tesiri altında kalmıştı. Onu büyüleyen bu taşların güzelliği değildi. Hem zaten o, bunların başlı başına bir güzellik olduklarının farkında da olamazdı. Fakat bunlarda satın almaya muktedir oldukları hayatın hayalini görür gibi oluyor ve bu vasıflarla da mâtriz dimağının hasta eti arzu ve iştiha ile gıdıklanıyordu.

Bu parlak alevlerden cümbüşlerle inleyen mucizeli saraylar inşa etti, fakat biraz sonra bu hayallerden korkmaya başladı. İşte buna gülüyordu. Bütün bunların hakikat olması imkânsızdı, ama işte önünde, masanın üstünde yanıp sönerek onun ihtiraslarını kamçılıyorlardı. Tekrar güldü. Matt kendini düşüncelerinden sıyırarak, birdenbire:

"Sayısak daha iyi olacak," dedi. "Sen de dikkat et de yanlışlık olmasın. Çünkü ikimiz de namuslu hareket etmeliyiz, anladın mı, Jim?"

Jim bu lâftan hoşlanmadı ve bu hoşnutsuzluğu gözleriyle belli etti. Ama Matt da ortağının gözlerinde gördüğü o şeyi beğenmemişti.

"Aldandın mı?" diye tehdit dolu bir eda ile tekrar etti. Öteki, içinde kımıldanmaya başlayan hiyanete rağmen müdafaaya geçerek: "Daima namuslu hareket etmedik mi?" diye cevap verdi.

"Sıkışık zamanlarda namuslu hareket etmek bir şey değildir. Asıl bolluk zamanındaki namus para eder. Hiçbir şeyimiz yokken namuslu olmaya zaten lüzum yoktur. Şimdi zenginiz ve iş adamı olmamız lâzım, namuslu iş adamı, anladın mı?"

"İşte bu tam bana göre bir söz" diye Jim tasdik etti. Fakat zayıf ruhunun ta derinliklerinde zincire vurulmuş hayvanlar gibi acayip düşünceler kımıldanıyordu.

Matt çift ocaklı yemek sobasının arkasındaki rafa yaklaştı, bir kese kâğıdından çay, ikinci bir kese kâğıdından da biber boşaltıp. Masaya dönerek bunlara küçük elmasları doldurdu. Sonra iri taşları sayarak tekrar kâğıt ve güderilerine sardı, nihayet neticeyi bildirdi.

"Yüz kırk yedi tane orta, yirmi tane büyük, iki koca oğlan, bir tane okkalı, iki avuç dolusu da ufak parça ve toz."

"Tamam."

Saydıklarını kâğıda yazdı, bir kopyasını daha çıkararak ortağına verdi ve, "Sırf garanti için" dedi. Tekrar yemek rafına giderek büyük bir kese kâğıdındaki şekeri boşalttı. Bunun içine büyük küçük bütün elmasları doldurarak bir mendile sardı ve yatağının altına soktu. Sonra yatağının kenarına oturdu, ayakkabılarını çıkarmaya başladı. Jim başını biraz kaldırarak:

"Sen bunların yüz bin edeceğini söylüyorsun ha?"

"Muhakkak" diye cevap verdi. "Bir kere Arizona'da birkaç tane büyük parlak taşı olan bir bar kızı görmüştüm, bana "Eğer bunlar hakiki olsalardı artık dans etmezdim" dedi. Elli bin kadar edermiş. Halbuki topu topu bir düzine bile değildi."

Jim muzafferane: "Hayatını kazanmak için kim çalışır?" diye sordu. Sonra alay etti. "Kazma kürek işi ha? Bütün hayatımca köpek gibi çalışsaydım ve bütün aldığım parayı da biriktirseydim yine bu gece aldığımızın yarısını bile kazanamazdım."

"Senin yapacağın iş bulaşıkçılık, bundan da ayda yirmi kâğıttan fazla alamazdın. Dediğin doğru ama hesabın yanlış. Bırak, çalışmayı sevenler çalışsın. Genç ve toyken ayda otuz kâğıda bekçilik etmiştim, şimdi artık ihtiyarladım, bekçilik de etmiyorum." Yatağa girip kenarına doğru yattı, Jim de ışığı söndürerek geldi öbür tarafına uzandı. Sonra nezaketle,

"Kolun nasıl?" diye sordu. Bu alâka gayrı tabiî idi. Matt buna dikkat ederek cevap verdi.

"Kuduz olmak tehlikesi yok zannedermi. Niçin sordun?" Jim'in içinde kabahatli imiş gibi bir his uyandı, böyle sualler sorduğu için kendi kendine küfretti. Fakat yüksek sesle;

"Hiç, yalnız, evvelâ korkmuş gibi görünüyordun da. Payına düşenle ne yapacaksın Matt?"

"Arizona'da bir çiftlik alıp oraya yerleşerek, başkalarına benim hesabıma bekçilik etmeleri için para vereceğim. Benden iş istemelerini görmek istediğim birçok kimseler var, Allah kahretsin, kapa ağzını artık Jim, o çiftliği almama çok var, şimdilik uyuyacağım."

Jim uzun müddet uyumadı, sağa sola dönüyor ve her içi geçişte gözlerini açmaya gayret ediyordu. Göz kapaklarının altında elmaslar hâlâ parlıyor ve alevleri bütün içini kaplıyor-

du. Matt ağır tabiatına rağmen gayet hafif uyuyordu. Âdeta tetikte uyuyan vahşi bir hayvan gibiydi.

Jim her kımıldanışında ortağının uyku ile uyanıklık arasında olduğunu ve uyumadığını kendisini belli etmek için kımıldandığını fark ediyor ve bu şekilde onun uyuyup uyumadığını tamamiyle kestiremiyordu. Bir keresinde Matt tamamen uyanık olduğunu gösteren bir sesle, yavaşça, "Haydi, Jim uyu artık" dedi. "Elmasları merak etme kaçmazlar."

Halbuki o anda Jim onun muhakkak uykuda olduğunu zannetmişti.

Sabah geç vakit Matt, Jim'in ilk kımıldanışı ile gözlerini açtı ve ondan sonra öğleye kadar onunla beraber gâh uyudu, gâh uyumadı. Öğleyin ikisi de kalkarak giyinmeye başladılar.

Matt, "Ben gidip bir gazeteyle bir de ekmek alayım" dedi. "Sen kahveyi pişir."

Jim onu dinlerken gözleri gayrıihtiyari onun yüzünden ayrılarak, altında mendille sarılı çıkının bulunduğu yastığa gitti, o anda Matt'ın yüzü de vahşi bir hayvan yüzünün ifadesini aldı.

"Buraya bak Jim," diye homurdandı, "Bana karşı doğru hareket et, eğer kazık atmaya kalkarsan seni mahvederim. Anlıyor musun? Yerim seni Jim. Tam gırtlağından ısırır, bir et lokması gibi yerim."

Güneşten yanmış yüzü kan hücumu ile simsiyah olmuş, bükülen dudakları arasından tütünün sararttığı dişleri görünüyordu. Jim ürperdi ve adamakıllı korktu. Karşısındaki adamın yüzünde ölüm okunuyordu. Daha bir gece evvel bu kara yüzlü adam elleriyle birini öldürmüş ve bu iş uykusunu bile bozmamıştı. Jim kendi kalbinde sinsi bir suçun ve bütün tehditleri hakkettiren bir düşünce silsilesinin mevcudiyetini hissetti.

Matt onu ürperir bir vaziyette bırakarak dışarı çıktı, o da içinden gelen bir nefretle yüzünü buruşturarak kapıya doğru yavaşça küfürler savurdu. Elmasları hatırlıyarak yatağa doğru seğirtti ve eliyle çıkına dokundu, dolu olup olmadığını anlamak için sıktı, Matt'ın götürmediğine emin olduktan sonra kabahatli bir tavırla gidip gaz sobasını yaktı, kahve ibriğini musluktan doldurarak ateşe koydu.

Matt döndüğü zaman kahve kaynıyordu, o ekmeği kesip tereyağını getirirken Jim de bardaklara kahve doldurdu. Masaya oturup kahvesinden bir yudum içtikten sonra Matt ce-

binden bir sabah gazetesini çıkararak, "Tahmin edememişiz" dedi. "Sana miktarını hesaplıyamıyacağımı söylemiştim, şuna bak." Birinci sahifedeki büyük puntolu yazıları gösterdi.

"BUJANNOFS YOLUNDA SWIFT NEMESIS, ORTAĞINI SOYDUKTAN SONRA UYKUSUNDA ÖLDÜRÜLDÜ" diye okudular.

"İşte" diye Matt bağırdı. "Ortağını soymuş. Pis bir hırsız gibi onu soymuş, sana demedim miydim, biz elmastan ne anlarız diye. Yarım milyon, halbuki benim on bol hesabım yüz bindi. Gerisini de oku."

Başları yanyana ve henüz dokunmadıkları kahveleri soğurken okudular. Ara sıra birinden biri bariz bir tahrif karşısında patlıyordu.

"Bu sabah dükkânda kasayı açtığı zaman Matzner'in yüzünü görmek isterdim." diye Jim hazla söylendi. Matt, "Swift'in evini bulmak için her çareye baş vurmuştur." dedi. "Okumaya devam et."

"MAKTULÜN DÜN GECE SAAT ONDA KALKACAK OLAN SAJODA GEMİSİYLE CENUP DENİZLERİNE GİTMEK NİYETİNDE OLDUĞU, FAKAT GEMİNİN FAZLA YÜK YÜZÜNDEN GECİKTİĞİ ANLAŞILMIŞTIR."

"Onun için yatakta yakaladık." diye Matt okumayı kesti. "Bu sır işans, sanki elliye karşı bir kazanç ihtimali olan bir piyango."

"Sajoda bu sabah altıda hareket etmiş."

"O yetişemedi" dedi Matt. "Çalar saatini beşe ayar etmişti ve kendisine de epeyce zaman kalıyordu ama ben gelince araya hadron girdi. Devam et."

"ADOLPH METNZER ÜMİTSİZLİK İÇİNDE — MEŞHUR HAYTHORNE İNCİ GERDANLIK — FEVKALÂDE SEÇİLMİŞ İNCİLER — EKSPERLER ELLİ İLE YETMİŞ BİN DOLAR KIYMET BİÇİYORLAR."

Jim merasimle küfürler savurarak, "O Allahın belâsı istiridye yumurtaları bu kadar para ediyor ha." sözünü bitirirken dudaklarını yalayarak ilâve etti, "Güzel olmasına da güzel, yalan değil ha." Sonra "BÜYÜK BREZİLYA MÜCEVHERİ" diye okumaya devam etti. "SEKSEN BİN DOLAR — BİRİNCİ SINIF KIYMETLİ MÜCEVHERLER — KIRK BİN DOLARDAN FAZLA KIYMETTE BİNLERCE KÜÇÜK ELMAS."

"Senin mücevherler hakkında bilmediğin şeyler herhalde

öğrenilmeğe değer," diye Matt neşeyle gülümsedi. Jim okumaya devam etti. "SLEUTHS NAZARİYESİ — HERHALDE HIRSIZLAR VAZİYETİ BİLİYORLARDI — SWIFT'İN HAREKETİNİ AKILLICA TARASSUT ETMİŞ OLACAKLAR PLÂNLARINI ÖĞRENİP ONU HIRSIZLIĞIN MEYVALARİYLE EVE KADAR TAKİP ETMİŞLER."

"Bok akıllıca" diye Matt atıldı. "İşte gazeteciler böyle şöhret yaparlar. Ortağını soyacağını nereden bilebilirdik." Jim sırıttı.

"Ne de olsa malları ele geçirdik ya, hadi şunlara bir daha bakalım."

Matt mendildekileri masanın üzerine sererken o da kapının kilitli ve sürmeli olup olmadığını bir daha kontrol etti. İnciler ortaya çıkar çıkmaz Jim, "Bunlar birer harika" diye bağırdı ve bir müddet gözlerini onlardan ayıramadı. "Eksperlere göre elli ile yetmiş bin dolar edermiş ha..."

"Hem kadınlar da böyle şeyleri severler" diye Matt bir lâf attı ortaya, "Bunlara sahip olmak için de her şeyi yaparlar, kendilerini satarlar, cinayet işlerler, ne olursa, yani her şeyi..."

"Tıpkı bizim gibi."

"Ama hayatımız pahasına değil," diye Matt mukabele etti. "Ben de bunları elde etmek için cinayet işlerim ama sırf bunların hatırı için değil, bana getirecekleri şeylerin hatırı için. İşte fark burada, kadınlar mücevherleri kendileri için isterler, bense bana getirecekleri kadın ve diğer şeyler için."

"İyi ki erkeklerle kadınlar aynı şeyler istemiyorlar."

"Ticareti doğuran da bu ya, insanların başka başka şeyler istemesi."

İkindiye doğru yiyecek almak için Jim dışarı çıktı. Matt mücevherleri topladı, eskisi gibi sararak yastığın altına koydu, bu sefer de kahve için su kaynatmak ta ona düştü. Jim birkaç dakika sonra geri döndü. "Ne garip" dedi, "sokaklar, dükkânlar, insanlar hep aynı. Hiçbir şey değişmemiş ve ben bütün bunların arasında bir milyoner olarak dolaşıyorum, halbuki hiç kimse bunun farkında değil."

Matt çirkin çirkin homurdandı. Ortağının, hafifliklerini ve hayallerini anlıyamıyordu.

"Et aldın mı?" diye sordu.

"Tabii, hem de bir parmak kalınlığında, lokum gibi, şuna bak."

Kâğıdı açarak parçayı ötekinin görmesi için havada tuttu ve Matt eti kızartırken o da sofrayı hazırladı.

"Kırmızı biberi çok koyma" diye Jim ihtar etti. "Senin Meksika usulü yemek pişirmene alışamadım. Çok baharatlı yapıyorsun."

Matt suratı asık olduğu halde güldü. Jim kahveyi koyarken yelek cebinden çıkardığı kâğıda sarılı bir tozu oymalı fincana boşalttı. Bu işi yaparken ortağına sırtını çevirmişti ve zaten dönüp suratına bakmaya cesareti de yoktu. Matt masanın üzerine bir gazete kâğıdı yaydı ve kızgın tavayı bunun üzerine koydu ve eti ikiye taksim etti.

"Sıcakken ye" dedi. Ve kendisi hemen yemeğe başladı. İlk lokmadan sonra Jim- "Çok güzel" dedi. "Ama seni o Arizona'daki çiftliğinde ziyarete gelmem. Onun için davet etme."

"Sebep "

"Elinin körü" diye cevap verdi. "Çiftliğindeki Meksika usulü pişen yemekler bana ağır gelir. Hem eğer dünyaya bir daha geleceksem mideme şimdiden bu kadar işkence etmemeliyim. Şu biberi Allah kahretsin."

Gülümsedi ve ağzının yandığını belli etmek için "Hoh" diye üfledi. Biraz kahve içip yemeğine devam etti. Ötekinin kahvesini içip içmediğine gizli gizli bakıyordu. Biraz sonra da içmediğini görerek merakla sordu.

"Dünyaya bir daha geliş için ne düşünüyorsun Matt?" Matt kahveden bir yudum almak için eti tarakırken: "Dünyaya bir daha geliş yok" dedi. "Ne cennet, ne cehennem hiçbir şey yok, bütün nasibin yalnız bir geliştedir."

"Peki ya ondan sonra?" diye Jim sinsice güldü. Şimdi yüzüne baktığı bu adamın biraz sonra öleceğini biliyordu. "Ya onden sonra?" diye tekrar etti.

"Hiç iki haftalık ölü gördün mü?"

Jim başını iki yana salladı.

"İşte ben gördüm. Şu yediğimize benziyordu. Bu biftek bir zaman çayırlarda dolaşan bir dana idi. Ama bak şimdi sadece et, işte hepsi bu, sadece et ve senin, benim herkesin de olacağı bu. Et."

Matt fincanındaki kahveyi bir yudumda içti ve bir daha doldururken,"

"Ölümden korkuyor musun?" diye sordu. Jim omuzlarını silkti.

"Ne lüzumu var. Yok olmıyacağım ki, öldükten sonra gene geleceğim."

"Çalarak, yalan söyleyerek ve zulüm ederek bir hayat daha yaşamak ve sonra bir daha ilânihaye böyle bir hayat sürmek," diye Matt alay etti.

"Belki ıslah olurum" diye Jim ümitle söylendi. "Belki bir daha geliştе çalmaya lüzum kalmaz."

Fakat sözleri yarıda kaldı ve gözlerinde korkulu bir ifadeyle başını önüne iğdi. Matt.

"Ne oldu?" diye sordu.

"Hiçbir şey, sadece daldım," - Jim güçlükle kendine geldi - "Şu ölüm hakkında, hepsi bu."

Fakat içini sarsan korkuyu bir türlü atamıyordu. Sanki havayı bir hüzün sarmış ve bütün ağırlığiyle onun üzerine çökmüştü. Bir önsezinin farkında idi, meş'um bir şey olacaktı bu. Ortada bir felâket dolaşıyor gibiydi. Masanın üzerinden sabit nazarlarla ötekine bakmaya başladı. Anlıyamıyordu acaba bir yanlışlık yaparak kendi kendini mi zehirlemişti. Hayır kenarı kırık fincan Matt'ın önündeydi. Zehiri bu fincana koyduğuna emindi. Bütün bu ağırlığın kendi muhayyelesinin mahsulü olduğuna kani oldu. Başından evvelce de böyle şeyler geçmişti. Zaman zaman böyle yanlış duygulara kapılıyordu. Yaptığı aptallıktı, tabii bir şey olacaktı ama bu Matt'a olacaktı. Matt fincanındaki kahvenin hepsini içmemiş miydi? Bu düşünce ile Jim biraz ferahladı ve önündeki eti bitirdi. Et bittikten sonra da ekmeğini salçasına batırarak yedi, sonra:

"Ben çocukken" diye söze başladı. Fakat gene birdenbire durdu. İçinde aynı hissin kımıldandığını sezer gibi olmuştu. Varlığını tehdit eden bu felâketin temasiyle ürperiyordu. Etinde parçalayıcı bir şeyin faaliyetini hissetti. Bütün adalelerinde bir gerilme vardı. Ansızın arkasına yaslandı ve aynı sür'atle masaya abanarak kollarının üzerine dayandı. Adalelerinin derinliklerinden bir titreme geçti. Bu, fırtınanın çıkmasından evvel yapraklarının çırpınışına benziyordu. Dişlerini sıktı. Mafsalları âni bir titreme ile tekrar gerildi. İçinde her şeyin panik haline geldiğini anladı. Hiçbir uzvu artık onun hâkimiyetini tanımıyordu. Bütün gayretine rağmen tekrar titriyerek gerildi. Biraz daha kendini sıktı. Artık içindeki ihtilâl açıkça belli oluyordu, daha doğrusu bu bir anarşiydi. Sırtından yukarı, aşağı ürpermeler dolaşıyor, kaşlarının üzerinde ter taneleri beliriyor ve yüzü acizle sararıyordu. Odaya göz gezdirdi. Gördü-

gü her şey onu tuhaf bir aşinalıkla kendine bağlıyordu. Uzun bir seyahatten henüz dönmüş gibiydi. Masanın öte tarafındaki ortağına baktı. Matt onu gülümseyerek seyrediyordu. Jim'in yüzü korkunç bir ifade aldı.

"Matt, Allahım, bana oyun oynadın değil mi?" Matt gülümsedi ve seyretmesine devam etti. Bir kriz daha geldi, fakat Jim gene kendini kaybetmedi. Adaleleri şiddetli bir sancıyla gerilip düğümlendi. Bütün bunların arasında ona Matt'ın hareketleri de tuhaflaşıyor gibi geldi. O da aynı yolu tutmuştu. Yüzündeki tebessüm silinmişti. Şimdi onun yerine ciddi bir ifade vardı. Sanki içinden gelen bir hikâyeyi dinliyor ve bütün ne olduğunu keşfetmeye uğraşıyordu. Matt ayağa kalktı. Odanın öteki ucuna kadar yürüdü, sonra geri dönerek yerine oturdu. Yavaşça "Bunu sen yaptın, Jim" dedi.

Jim pişman olmuş gibi, "Ama senin de bana oyun oynayacağını düşünmemiştim." diye cevap verdi.

Matt dişlerini sıkmış, vücudu titreyerek,

"Ben de seni hakladım" dedi. "Ne içirdin bana?"

"Striknin."

"Sana verdiğimin aynı... Berbat bir şey değil mi?"

"Yalan söylüyorsun Matt, sen beni zehirlemedin."

"Evet, zehirledim; ama merak etme, pek fazla koymadım, tam sana yetecek kadar, hem de senin istediğin gibi etinle beraber pişirdim... Dur nereye gidiyorsun?"

Jim kapıya koşmuş sürgüyü açıyordu; Matt önüne geçerek onu geriye itti.

"Eczaneye" diye Jim soluyarak cevap verdi. "Eczaneye."

"Hayır gidemezsin. Buradan bir yere gidemezsin. Yastığın altında bu mücevherler dururken sokaklarda zehirlenme numarası yapamazsın, anladın mı? Ölmesen bile polislerin eline düşüp bir takım suallere yol açarsın. Zehirlenmeye karşı en iyi çare kusmaktır. Ben de senin kadar berbat vaziyetteyim; kusturucu bir şey alacağım. Zaten eczaneden de verecekleri bu."

Jim'i odanın ortasına savurarak tekrar sürgüyü sürdü. Yiyecek rafına doğru sürüklenirken elini alnında dolaştırarak boncuklanan terlerini sildi. Ter daneleri işitilecek şekilde yere çarptı. Rafdan hardal kutusu ile bir fincan alıp musluğa koşarken Jim de aynı ıstırap içinde onu seyretti. Matt bir fincan hardalı su ile karıştırarak içti. Öteki de onu takip ederek tit-

reyen elleriyle boş fincana uzandı. Matt onu yine itti, ikinci bir fincanı karıştırırken sordu:

"Bir fincanın bana kâfi geleceğini mi sanıyorsun? Ben işimi bitirinceye kadar bekle."

Jim tekrar sendeleyerek kapıya doğru yürüdü, fakat Matt önüne geçti.

"Eğer o kapı ile bir daha oynarsan boynunu koparırım. Hele ben işimi bitireyim senin de sıran gelir. Hem nasıl olsa senden ümit yok. Sana kaç kere bana kazık atacağını söylemiştim."

"Ama sen de bana kazık attın" diye Jim güçlükle mırıldandı.

Matt ikinci fincanı içiyordu; cevap vermedi. Jim'in gözleri buğulanmıştı. Masanın üzerindeki fincanı güçlükle görebildi. Fakat üçüncü fincanı karıştırmakta olan Matt onu yine itti.

"Ben işimi bitirinceye kadar bekle dedim sana" diye homurdandı. "Çekil ayağımın altından."

Jim musluğa yapışarak ayakta durmaya çalıştı ve o anda hayatını kurtaracak olan sarımtırak mayi karşı içinde bir hasret uyandı. Onu musluğa tutturup ayakta durdurmak şey sadece azimdi. Adaleleri bükülüyor, yere kapanmamak için müthiş bir gayret sarfediyordu. Matt üçüncü fincanı da içtikten sonra bir sandalyeye doğru sürünerek güçlükle oturdu. İlk nöbet geçiyor ve ıstırap veren titreme yavaş yavaş kayboluyordu. Bunu hardalla suyun iyi tesirine hamletti. No de olsa artık kurtulmuştu. Yüzünün terini sildi ve sakinleşince gözlerini odanın içinde merakla gezdirdi. Yeni bir titreme Jim'in elinden hardal kutusunu düşürmüş ve bütün hardal yere dökülmüştü. Jim bunları toplamaya uğraşırken ikinci bir titreme kendisini de yere yıktı. Matt gülümsedi.

"Dayan Jim" dedi. "Tam aradığımız ilâç, bak beni iyileştirdi bile."

Jim bunları işitti ve ıstırapla kısılmış gözlerle ona baktı. İhtilâç içinde yerlerde yuvarlanıp yüzünü ve saçlarını hardala bulayıncaya kadar titremeler birbirini takibetti.

Matt bu manzara karşısında boğuk boğuk gülüyordu, fakat gülmesi yarıda kaldı. Vücudundan bir titreme geçmişti, yeni bir titreme başlıyordu. Sendeleyerek musluğa gitti, orada şehadet parmağını gırtlağına soktu, boş yere kusturucu terkibin tesirine yardım etmeye çalışıyordu. Jim gibi yere düşmek kor-

kusuyla musluğa sarıldı.

Ötekinin nöbeti geçmişti. Alnından terler damlayarak ve dudakları içinde kıvrandığı hardalla lekelenmiş, kalkmaktan âciz, yorgun ve yarı baygın olduğu halde olduğu yere oturdu. Yumruklariyle gözlerini uğuşturdu ve boğazından ağlamaya benzer inlitiler çıktı, Matt ıstırabı arasında, "Neye ağlıyorsun" diye sordu. "Bütün yapacağın şey ölmekten ibaret, ölünce de artık yoksun."

Jim ümitsiz bir sesle kesik kesik cevap verdi. "Ağlamıyorum ki... Hardal... gözüme kaçtı da..."

Bu onun son muvaffakiyetli konuşması oldu ve yeni bir ihtilâçla yere serilinceye kadar titrek kollarla havayı pençeleyerek birbirini tutmaz şeyler söylendi durdu.

Matt gene zorla sandalyeye sürüklenerek iki kat oturdu, dizlerini kucaklayarak ağrıyan adaleleriyle mücadeleye devam etti. İhtilâcı hafif bir şekilde atlattı ve ötekinin ne olduğuna baktı, o yerde hareketsiz yatıyordu.

Kendi kendine konuşmaya uğraştı, tuhaflık yapmak istedi, hayata son bir korkunç kahkaha atmaya yeltendi, fakat dudakları yalnız birbirini tutmayan gürültüler çıkardı. Kusturucu terkibin muvaffak olmaması ihtimalini düşündü, o zaman eczaneden başka kurtuluş çaresi yoktu. Kapıya doğru bakarak ayağa kalktı, sandalyeye sarılarak düşmekten kurtuldu. Nöbet tekrar başlamıştı. Vücudu ve bütün âzaları ayrılırcasına bükülürken sandalyeye sarılarak onu önünde sürmeye başladı. Kapıya vardığı zaman son bir gayretle sandalyeyi bıraktı. Kilidi çevirdi, sürgünün birini açtı. İkincisini açmak için boş yere uğraştı, muvaffak olamayınca bütün ağırlığı kapıya yaslandı, sonra yavaşça yere kaydı.

ALLAHA ISMARLADIK JACK

Havai acayip yerdir. Orada bütün içtimai münasebetler karmakarışıktır diyebilirim. Meselâ buraya harçiten gelen en büyük kalabalık misyonerler olduğu halde bu mihnet arayıcı adamların zengin aristokratların sofrasında baş köşede oturduğunu görmek insanı şaşırtan hakikatlerden birisidir. Ondokuzuncu asrın üçüncü on yılında mütevazi New England'lılar, Kanakalara hakiki din olan tek Allaha tapmayı öğretmek maksadı ile buraya geldiler. Bu maksatlarında ve Kanakaları medenileştirmede iyi muvaffak oldular. O kadar ki; ikinci veya üçüncü nesilde artık Kanaka kalmadı. Bu Gospel (1) tohumunun meyvasıydı. Onun oğulları veya torunları olan misyonerlerin meyvaları ise toprağı, limanı, şehirleri ve şeker kamışı tarlaları ile adalıların bütün mülkiyeti oldu. Hayatını yüce bir maksada vakf için gelen misyoner, bu dinsiz diyarın ziyafetine kondu.

Fakat benim anlatmak istediğim Havai acayipliği bu değil. Yalnız bir insan misyonerlerden bahsetmeden Havaj hakkında bir şey söyleyemez. Ben büyükannesi tarafından misyoner kanı taşıyan Jack Kersdale'den bahsetmek istiyordum. Büyükbabası Benjamin Kersdale Amerikalı bir tüccardı. Bu adam aynı günlerde milyonerliğe, ucuz viski ve en kötü cinsten cin satarak başladı. İşin garibi eski misyonerlerle eski tüccarlar birbirlerinin öldürücü düşmanıydılar. Çünkü menfaatleri çarpışıyordu. Fakat çocukları birbiriyle evlenerek ve adayı aralarında paylaşarak bu düşmanlığı yok ettiler.

Havaide hayat bir şarkıdır. Stoddart "Hawaii Nei" şarkısında şöyle söyler.

"Hayat bir musiki - tatlı uzayan nağmeler,
Her ada bir beyit - tamamı bir şarkı eder."

Haklıdır. Orada vücutlar altın rengidir. Yerli kadınlar güneşle olgunlaşmış birer Juna (2), erkekler birer Apollon'dur.

---

(1) Gospel: İnsan hayatı ve din doktrinlerinin temellerinden bahseden kitap.

(2) Juna: Göl: Tanrısı Zeus'ün karısı, evlenme ve çocuk doğurma tanrıçası.

Şarkı söyler, dans ederler ve hepsi de çiçek gerdanlıklı ve çiçek taçlıdırlar. Misyoner kalabalığının dışındaki beyazlar da iklime ve güneşe boyun eğerek ne kadar meşgul olurlarsa olsunlar, dans etmeyi kulaklarının arkasına ve saçlarına çiçek takmayı ihmal etmezler. Jak Kersdale de bunlardan biriydi. Tesadüf ettiğim en meşgul adamlardan biri olup birkaç milyona sahipti. O; bir şeker kralı, bir kahve yetiştiricisi, bir kauçuk ticareti reisi, bir sığır besleyicisi ve adada her doğan dört teşebbüsten en aşağı üçünün mümessiliydi. Gene o; bir sosyete adamı, kulüp müdavimi, denizci, aynı zamanda da her ananın kızına izdivaçla bağlamak istediği her güzelliğe sahip bekâr bir adamdı. Tesadüfen tahsilini Yale üniversitesinde bitirmiş, kafası tanıdığım diğer adalılardan çok daha fazla Hawaii Nei'ye ait istatistikler ve mektep malûmatı ile dolmuştu. Büyük işler başarır, herhangi bir adalı kadar ziyadesiyle şarkı söyler, danseder ve saçına çiçekler takardı. Metindi ve daha tecrübesiz bir delikanlı iken ilk siyasî macera denemelerine iki defa düello ederek başlamıştı. İkisi de politika yüzünden olmuştu. Gerçekten, yerli hanedanının yıkıldığı geçen isyanda gayet mühim, cesur bir rol oynamıştı. O zaman daha onaltı yaşından fazla değildi. Sonra olan şeyleri takdir edebilmeniz için size onun bir korkak olmadığını da göstermek istiyorum. Onu Haleakala harasında dört yaşındaki bir yaban atını terbiye ederken gördüm ki bu at iki sene Von Tempsky'nin kovboylarını yanına sokmamıştı. Size bir de aşağı Kona'da olan bir vakayı anlatayım.

Bir akşam hepimiz Dr. Goodhue'nun tek katlı evinin terasındaydık, vaka olduğu zaman ben Dottie Fairchild'la konuşuyordum. Koca bir kırkayak - sonradan ölçtük de onsekiz santim uzunluğunda olduğunu gördük - tavan kirişleri arasından Dottie'nin saçlarına düştü. İtiraf ederim ki bunun korkunçluğu beni dondurdu, kımıldıyamadım, beynime durgunluk geldi. Çirkin ve zehirli hayvan orada, iki adım ötede saçların içinde kımıldıyordu. Her an Dottie'nin çıplak omuzlarına düşmesinden korkuyordum. Yemeği henüz bitirmiştik.

Dottie Fairchild:

"Nedir o?" diye sordu ve elini başına götürdü.

"Dokunma" diye bağırdım. "Dokunma."

Gözümdeki korkudan ve kekelememden o da korkarak:

"Ne var?" diye bağırdı.

Telâşım Kersdale'in dikkatini çekti. Kayıtsızca bizim tarafa doğru baktı, fakat bu bakışla her şeyi kavramıştı. Acele etmeden bize doğru geldi.

"Rica ederim, kımıldama Dottie" dedi. Sakindi, hiç tereddüt etmedi, acele edip her şeyi bozmadı da,

"Müsaade et" dedi.

Bir eliyle Dottie'nin kapını alarak kırkayağın korsajının içine düşmemesi için omuzlarına örttü. Öbür elini - sağ elini - saçlarına sokarak çirkin ve menfur hayvanı baş parmağı ile şehadet parmağı arasında ensesinden yakaladı ve çıkardı. Bu, tesadüf edilecek en müthiş ve kahramanca bir manzaraydı.

Böcek onu iki defa soktu - ben gördüm - fakat o yere atıp üzerine basarken hiçbir şey yapmadığına kadınları inandırmaya çalışıyordu. Fakat beş dakika sonra, Dr. Goodhue'yu ameliyathanede yaraları kazırken ve permenganate de potase iğnesi yaparken gördüm. Ertesi sabah Kersdale'in kolu davul gibi olmuştu ve bu şiş üç hafta devam etti.

Bütün bunların hikâyemle hiç alâkası yok, fakat Jack Kersdale'in bir korkak olmadığını göstermek için bunları anlatmaktan kendimi alamadım. Bu, gördüğüm metanetin en temiz bir belirtisiydi. Hiç kılı kıpırdamadı. Tebessümü asla dudaklarını terketmedi. Sanki oradan alacağı bir tuzlu badem kutusuymuş gibi neşeyle baş ve şehadet parmaklarını Dottie Fairchild'in saçlarının arasına soktu. Ama, benim Dottie Fairchild'in alnına ve omuzlarına dökülen saçları arasında kımıldayan pis hayvanı gördüğüm zamanki korkumdan bin defa daha müthiş bir korkuya kapılmış olarak gördüğüm de yine bu adamdı.

Cüzam hastalığına merak sarmıştım ve adaya ait her mevzuda olduğu gibi bunda da Kersdale'in ansiklopedik malûmatı vardı. Gerçekten, cüzam da denizle kulüp gibi onun düşkün olduğu şeylerden biriydi. Bütün adalardaki cüzamlıların toplanarak Molokai'ye yerleştirilmelerinin ateşli bir müdafiiydi. Yerliler arasında, insanların yalnız arkadaşlarından ve ailelerinden ayrılmakla kalmayıp ölünceye kadar müebbet hapse mahkûm olduğu Molokai işkencelerine ait söylenen ve demagoglar tarafından körüklenen birçok dedikodu ve hikâyeler vardı. Hükümlerin geriye bırakılması veya değiştirilmesi mümkün değildir. Molokai'nin kapısında "ümidinizi kesin" ibaresi yazılıydı.

"Emin ol, orada mesutturlar" diye Kersdale tekrarladı. "Dışarıdaki sıhhatli arkadaşlarından ve ailelerinden daha iyi ya-

şıyorlar. Molokai facialarını masaldan ibarettir. Sana büyük şehirlerdeki herhangi bir hastahanede veya meyhanede bin defa daha müthiş facialar gösterebilirim. Yaşayan ölüm! Bir zamanlar insan olan!.. Saçma!.. Bazılarının sandalları var. Birinin motorbotu var. Eğlenceden başka hiçbir işleri yok, yiyecek yemek, yatacak yer, elbise, sıhhî bakım, her şey bedava ve her ihtiyaçları temin ediliyor. Onlar arazinin bekçileridir. Oranın havası Honolulu'dan çok daha iyi ve manzarası fevkalâdedir. Hayatımın kalan günlerini gidip orada yaşamayı ben de isterim. Sevimli bir yer..."

İşte Kersdale o cüzzamlılardan bahsederken bu kadar neşeli idi. Cüzzamdan korkmuyordu. Kendisi için, yahut herhangi bir beyaz adam için cüzama yakalanma tehlikesi yoktu. Fakat sonradan itiraf etti ki mektep arkadaşlarından Alfred Starter cüzama tutulup Molokai'ye giderek orada ölmüştü.

"Biliyor musun, eski günlerde..." diyerek Kersdale izah etti. "Cüzam için kesin bir teşhis yoktu. Belirsiz ve anormal herhangi bir şey bir insanı Molokai'ye göndermeye yeterdi. Bunun neticesi olarak senden benden fazla cüzamla alâkası olmayan birçok insan Molokai'ye gönderiliyordu. Bugün böyle bir yanlışlık mevzuubahis değildir. Sıhhiye dairesinin tecrübeleri hiçbir zaman şaşmaz. İşin asıl komik tarafı tecrübe keşfedildiği zaman Molokai'ye gidilip oradakiler tecrübeye tâbi tutuldu. Neticede bir çoğunun cüzamlı olmadığı anlaşıldı ve hemen nakledildi. Bundan memnun oldular mı sanıyorsun? Molokai'den ayrılırken Honolulu'dan oraya gönderildikleri zamankinden daha çok ağladılar. Bazıları ayrılmayı reddetti. Bunları çıkarmak için cebir kullanmaya mecbur oldular. Hattâ bir tanesi cüzamın son devrelerinde bulunan bir kadınla evlendi ve sıhhiye dairesine heyecanlı mektuplar yazarak, yaşlı karısına kimsenin, onun kadar bakamıyacağı için buradan çıkarılmasını protesto etti."

"Bu kesin tecrübe nedir?" diye sordum.

"Bakteriyolojik tecrübe... Bundan kaçınılamaz. Dr. Hervey - şu bizim mütehassıs - bunu burada tatbik eden ilk adamdır. Bir sihirbazdır o. Cüzam hakkında herkesten fazla bilgisi vardır ve eğer bir gün cüzamın tedavisi bulunursa bunu muhakkak o bulacaktır. Tecrübeye gelince, pek basit, cüzam basillerini arayıp tetkik etmeye muvaffak oldular. Şimdi görür görmez tanıyorlar. Bütün yaptıkları şüpheli şahıstan bir parça deri kesip bakteriyolojik tecrübeye tâbi tutmaktır. Hiçbir âraz

göstermeyen bir adamda cüzam basilleri tıka basa dolu olabilir."

"Öyleyse sende de, bende de" diye güldüm. "Bu basiller dolu olabilir."

Kardeşçe omuzlarını silkerek güldü.

"Kimbilir? Doğurması için yedi yıl lâzım. Eğer kendinden şüphen varsa git Dr. Hervey'i gör. Bir parça derini kesip bir lâhzada sana neticeyi bildirir."

Sonra beni Dr. Hervey'e tanıttı. O da bana sıhhiye dairesinin bu mevzudaki bir alay rapor ve risalesini verdi ve beni Honolulu'nun toplanma istasyonuna götürdü. Burada şüpheliler muayene ediliyor ve cüzamlı olduğu tesbit edilenler Molokai'ye sevkedilmek üzere alakonuyordu. Sevkiyat ayda bir defa yapılıyordu. Son vedalaşmalardan sonra cüzamlılar küçük Noeau gemisine bindirilip yeni yurtlarına götürülüyordu.

Bir öğleden sonra kulüpte mektup yazarken Jack Kersdale geldi. Beni görünce:

"Ben de seni arıyordum," dedi. "Sana buranın en hazin bir manzarasını göstereceğim - Molokai'ye giden cüzamlıların vedalaşmalarını -. Birkaç dakikaya kadar Noeau'ya binecekler. Fakat sakın hislerine mağlûp olma. Emin ol ki bir sene sonra Sıhhiye dairesi onları Molokai'den geri almak istese veda manzarası asıl o zaman acıklı olur. Ancak bir viski soda içecek kadar vaktimiz var. Dışarıda araba bekliyor. İskeleye gitmemiz beş dakika bile sürmez."

İskeleye gittik. Kırk kadar zavallı, yorgan, battaniye ve irili ufaklı denkten müteşekkil sefaletleri ortasında iskelenin kenarına çökmüşlerdi. Noeau henüz gelmiş iskelenin önündeki bir dubaya yanaşıyordu. Molokai iskân müdürü Mr. McVeigh bindirmeye nezaret ediyordu. Ona ve daha evvel Kalihi'de tesadüf ettiğim sıhhiye dairesi hekimlerinden Dr. Georges'a takdim edildim. Cüzamlılar mahzun bir halde idi. Büyük bir kısmının yüzleri çirkin ve anlatamıyacağım kadar korkunçtu. Fakat aralarında birkaç tane güzel denebilecekler de vardı. Görünürde bunların hastalıklarına ait hiçbir emare yoktu. On oniki yaşlarında mavi gözlü ve altın saçlı beyaz bir kız gözüme ilişti. Bir yanağında küçük bir cüzam kabarcığı vardı. Bu beyaz kızla esmer derililer arasında müşterek olan teessürü ima edince, Dr. Georges cevap verdi.

"O!.. Bilmem ama bu kız şimdi hayatının en mesut günlerinden birini yaşıyor. Buraya Kanai'den geldi. Babası hakiki

bir vahşi. Şimdi hastalığa yakalandığı için annesine iltihak etmek üzere Molokai'ye gidiyor. Annesi üç sene evvel gönderildi. Acıklı bir vaka..."

Mr. McVeigh izah etti.

"Görünüşe göre hiçbir şey söylenemez. Şuradaki iri yarı delikanlının kanlı canlı duruşuna bakılırsa hiçbir şeyi yok gibi görünüyor. Halbuki bir tane ayağında, bir tane de omuzunda olmak üzere ta kemiğe kadar işleyen iki yarası var. Bak şu kızın elini görüyor musun, şu sigara içen kız... Bükük parmaklarını görüyor musun?.. Bu hastalığın uyuşturucu şeklidir. Doğrudan doğruya sinirleri tahrip eder. Parmaklarını kör bir bıçakla kessen, hattâ bir Hindistan cevizi rendesiyle rendelesen, en ufak bir acı bile duymaz."

"Peki, ya şu güzel kadın, muhakkak ki onun hiçbir şeyi yok" diye sözünü kestim. "Çok güzel ve muhteşem bir kadın."

Kersdale ile uzaklaşmaya başlayan Mr. McVeigh omuzunun üzerinden cevap verdi.

"Acıklı bir vaka."

Çok güzel bir kadın ve hakiki bir poylnez idi. Irk ve tipleri hakkında zayıf malûmatıma rağmen eski ve belli başlı bir aileden olduğunu tahmin etmiştim. Yirmi üç, yirmi dört yaşından fazla yoktu, hat ve şekilleri çok cazip ve ırkının olgun kadınlığını daha henüz göstermeye başlıyordu.

"Bu hepimiz için bir darbe oldu." diye Dr. Georges atıldı. "Kendi arzusu ile gelip teslim oldu. Kimse şüphelenmemişti. Nasılsa hastalığı kapmış. Sizi temin ederim ki bu hepimizi sarstı. Hattâ kâğıtlara geçirmedik. Bizden ve ailesinden başka kimse vakayı bilmiyor. Honolulu'da kime sorsan "Avrupada bir yerde olduğunu zannettiğini" söyler. Bu kadar gizli tutmamız onun arzusudur. Zavallı kız çok mağrur."

"Ama bu kim?" diye sordum. "Konuşmanıza bakılırsa mühim bir kimse olmalı."

"Lucy Mokunui ismini hiç duymadınız mı?" diye sordu.

"Lucy Mokunui" diye tekrarlıyarak, hafızamı yokladım. Başımı sallayarak.

"Galiba bu ismi duydum ama unutmuşum."

"Lucy Mokunui'yi Havai bülbülünü işitmemek!.. Ama affedersiniz buralarda siz daha yenisiniz ve duymamış olabilirsiniz. Lucy Mokunui Honolulu'nun ve bütün Havai'nin gözdesiydi.

"İdi diyorsunuz?.."

"Evet idi. Artık bitti." Merhametle omuzlarını silkti. "On iki haule, affedersiniz, on iki beyaz adam kalplerini ona çaldırdılar. Yerlileri saymıyorum. Bu saydıklarım mevki ve şöhret sahibi beyazlar. Eğer isteseydi, adliye müdürünün oğlu ile evlenebilirdi. Beğendin değil mi? Hele şarkı söylerken duysan. Hawai'nin en iyi şarkıcısıdır. Bülbül gibi bir hançeresi, billûr gibi temiz bir sesi vardı. Ona hepimiz perestij ederdik. Amerika'ya evvelâ Hawai kraliyet bandosu ile bir tur yaptı. Sonra iki defa kendi hesabına konser vermeye gitti."

"Ah!.." diye bağırdım. "Şimdi hatırlıyorum. İki yıl önce Boston Symphony'de dinlemiştim. Demek bu o ha? Şimdi tanıdım."

İçime bir hüzün çöktü. Hayat ne nankördü. Daha iki yıl önce başarının son mertebesinde olan bu mahlûk, şimdi cüzamlılarla beraber yere çökmüş, Molokai'ye sevkini bekliyordu. Aklıma Hanley'in bir beyiti geldi:

"Zavallı ihtiyar derbeder hep eski yaralarını anlatır;
Hayat, zannediyorum ki bir hatâ ve bir ayıptır!"

Kendi istikbalimden ürktüm. Lucy Mokunui'yi deviren bu talihsizliğin bir gün olup bana veya başkasına da uğramıyacağı ne malûm? İlk defa olarak farkına vardım ki burada daima ölümle karşı karşıyayız. Fakat yaşayan ölümle. Ölmek fakat ölü olmamak. Bir zamanlar bütün Polynesia'lıların güzelliklerini şahsında toplayan, iyi bir artist, ve erkeklerin sevgilisi olan Lucy Mokunui gibi, birer kadın olan bu insan harabelerinden biri olmak... İçimi ezen bu karışıklığı dışarı vurmuş olacağım ki Dr. Georges adada çok mesut olduklarına beni temin etmek için acele etti.

Bütün bunlar inanılmayacak kadar müthişti. Ona bakmaya bile tahammül edemiyordum.

Biraz ötede, polis tarafından muhafaza edilen gerili bir ipin arkasında cüzamlıların akrabaları ve dostları vardı. Yaklaşmaları yasaktı. Son kucaklaşmalar ve veda öpüşmeleri yoktu. Ötede beride birbirine bağırışıyorlardı. Son haberler, son aşk kelimeleri ve son direktiflerin tekrarları...

İpin gerisindekiler sinirleri gerilmiş bekliyorlardı. Sevgililerinin yüzlerini bu son görüşleriydi. Çünkü bunlar cenaze gemisi ile Molokai kabristanına nakledilen yaşayan ölülerdi.

Dr. Georges emir verdi. Bedbaht sefiller vücutlarını sürüyerek ayağa kalktılar. Denklerin yükü altında sendeleyerek dubaya, oradan da gemiye bindiler. Bu bir cenaze alayıydı. Bir-

denbire ipin gerisindekiler ellerini sallamaya başladılar. Hayatımda böyle elem verici manzara görmemiştim. Bir daha da görmek istemem. Bu hal insanın kanını donduruyor, kalbini parçalıyordu .Kersdale ile McVeigh hâlâ iskelenin öbür ucunda sakin sakin konuşuyorlardı. Politikadan bahis açılırsa ikisi de etrafı görmez olur. Lucy Mokunui önünden geçerken gizlice ona baktım. Çok güzeldi. Hattâ bizim ölçümüzle bile çok güzeldi. Nesillerde bir kere yetişen nadide bir çiçek gibi... ve dünyadaki bu kadar kadının arasından, Molokai'ye mahkûm olmuştu. Bir kraliçe gibi dubadan geçerek gemiye bindi ve doğruca parmaklıklardan sarkarak sahildeki sevgililerine el sallayan cüzamlıların yığıldığı açık güverteye çıktı.

İpler çözülmüş, Noeau iskeleden ayrılmaya başlamıştı. El sallamalar, haykırışmalar çoğaldı. Keder ve ümitsizlik!.. Bir daha Noeau'nun kalkışına asla şahit olmamaya karar veriyordum ki Kersdale ile McVeigh yanıma geldi. Kersdale'in gözleri parlıyor ve dudaklarındaki tebessüm içindeki sevinci tamamiyle gizliyemiyordu. Muhakkak münakaşa ettikleri siyasi mevzu kendi hesabına memnuniyet verici bir şekilde sona ermişti. İp bir tarafa atılmış ve üzülen akrabalar her iki yanımızda iskelenin kirişleri üzerine yığılmıştı.

Dr. Georges yanımda duran ihtiyar bir kadını göstererek:

"Annesi" diye fısıldadı.

Kadın ileri geri sallanıyor ve yaşlarla körleşen gözleri ile geminin parmaklıklarına bakıyordu. Lucy Mokuni'nin de elini salladığını gördüm. Birdenbire durdu. Kersdale'e baktı. Sonra kollarını birisini kucaklarmış gibi uzattı ve haykırdı.

"Allaha ismarladık Jack!.. Allaha ismarladık!.."

Feryadı duyan Jack baktı. Hiç kimse bu kadar müthiş bir korkuya tutulmamıştır. İskelenin korkuluğuna doğru sendeledi, yüzü saç köklerine kadar bembeyaz olmuş ve elbiselerinin içinde kaybolacaknış gibi büzülmüştü. Ellerini kaldırarak inledi.

"Allahım!.. Allahım!.." Sonra büyük bir kuvvet sarfederek kendini topladı. "Güle güle Lucy. Güle güle" diye haykırdı.

Elini sallayarak Noeau ve parmaklıklarında sıralananlar gözden tamamiyle kaybolunca kadar orada, iskelenin üzerinde durdu.

Onu merakla seyretmekte olan McVeigh:

"Biliyorsun zannediyordum" dedi. "Herkesten evvel senin bilmen lâzımdı. Onun için buradasın zannettim."

Kersdale müthiş bir ciddiyetle:

"Şimdi öğrendim" dedi. "Araba nerede?"

Hemen hemen koşar gibi, sür'atle arabaya yürüdü. Ona yetişmek için benim de koşmam lâzım geldi. Arabacıya:

"Dr. Hervey'e sür" dedi. "Mümkün olduğu kadar çabuk."

Helecanla soluyarak kanapeye çöktü. Yüzünün solukluğu artmıştı. Dudakları gerilmiş, alnında ve üst dudağında ter taneleri belirmişti. Müthiş bir acı çekiyormuş gibiydi.

"Allah aşkına, Martin sür şu hayvanları" diye haykırdı. "Kamçıla, işitmiyor musun? Kırbacı etlerine kadar geçir."

"Çatlayacaklar efendim" diye arabacı mukabele etti.

"Çatlasınlar, tazmin ederim ve polisle de işi hallederim. Koştur. Ha şöyle, daha hızlı... Daha hızlı..."

Bir yandan da "Hiç bilmiyordum, hiç bilmiyordum" diye mırıldanıyor, yerinde büzülüyor ve titrek ellerle terini siliyordu.

Araba zıplıyarak, sallanarak köşelerde devrilecekmiş gibi öyle vahşi bir süratle gidiyordu ki konuşmak mümkün olmuyordu. Zaten söyleyecek bir şey de yoktu. Fakat tekrar tekrar "Hiç bilmiyordum, hiç bilmiyordum" dediğini duyuyordum.

G U R U R

Honolulu'da iki sene kaldıktan sonra, yirminci filo Alaska'daki üssüne dönüyor, sahil otelinin geniş terası bu veda toplantısına sahne oluyordu. Percival Ford buraya niçin geldiğine hayret ediyordu. Dans etmez, askerleri sevmezdi. Bu, yeni kolalanmış beyaz üniformalı subayları, beyazlı, siyahlı sivilleri, omuzlarıyla kolları çıplak kadınları, hepsini, hepsini tanırdı. Daha doğrusu bu tanıma, adaların ileri gelenlerinden birisi olması itibarıyle bir mecburiyetten ileri gelirdi.

Fakat tanımak başka, sevmek başkadır, hem asker kartları onu biraz korkutuyordu. Bunlar onun tanıdığı kadınlardan çok farklıydı. Percival Ford, yaşlı kadınlar, geçkin kızlar, kilisede tesadüf ettiği yahut kütüphane ve çocuk esirgeme kurumlarında kendisinden yardım isteyen ve fikir danışan yaşlıca son derece ciddî kadınlardan hoşlanır, onları üstün zekâsı, büyük serveti ve Havai ticaretinde muhafaza ettiği yüksek mevkiinin kudreti ile meşgul ederdi. Onlardan korkmazdı, çünkü cinsiyet bu kadınlarda müziç değildi. Asker kadınları açık omuzları, çıplak kolları, dik dik bakan gözleri, canlılıkları ve meydan okuyan kadınlıkları ile sinirine dokunuyordu.

Hayatı ciddiye almayan, içki ve sigara içen, bütün ömürlerince küfreden ve karıları kadar utanmazcasına yalnız etin hâkimiyetini kabul eden askerlerle de uyuşamıyordu. Onlarla beraber bulunduğu zaman hem kendi rahatsız olur, hem de onları rahatsız eder ve bıyık altından güldüklerini, kendine acıdıklarını, yahut da mevcudiyetine güç tahammül ettiklerini hissederdi.

Gerçekten Percival Ford'un kadınlarla olan ahbaplığı da erkeklerle olduğundan daha fazla değildi. Zaten kendisine bakılınca bunun sebebi açıkça görülürdü. Her ne kadar sağlam yapılı, ve hiç hastalanmamış, hattâ en ufak bir baş ağrısı bile çekmemiş olduğu belli ise de canlılığı eksikti. O uzun, dar yüzü, ince dudakları, zayıf yanakları ve küçük keskin gözleri hiçbir şey heyecanlandıramaz, tahrik edemezdi.

İnce, uzun ve gagayı andıran burnu gibi saman rengi düz ve sert saçları da hasisliğini ilân ediyordu. Soğukkanlılığı ona

hayatın birçok şeylerini inkâr ettirmiş, yalnız müfrit bir haksever olmasına yardım etmişti. Sadece doğru hareketler üzerinde düşünür ve çalışırdı. Daha basit bir çamurdan yaratılanlar için sevmek ve sevilmek ne kadar elzemse onun için de doğruluk o kadar elzemdi.

Terasla kumsalın arasında Algarobe ağaçlarının altında oturuyordu. Gözleri biran dansedenlerin üzerinde dolaştı, sonra başını köpüklü denize çevirdi. Suyun çarşaf gibi dümdüz sathından ufukta yanan Cenup haçını (1) seyre daldı. Kadınların çıplak omuz ve kolları canını sıkmıştı. Bir kızı olsaydı buna katiyen müsaade etmezdi. Katiyen... Fakat düşüncesi tamamen bir dalgınlıktan ibaretti. Bu kız evlât düşüncesi içinde hiçbir akis uyandırmadı. Hayalinde çıplak kollu, çıplak omuzlu bir kız evlât göremedi. Onun yerine uzak bir evlenme ihtimaline gülümsedi. Otuz beş yaşındaydı ve aşkı hiç tecrübe etmemişti. O aşka romantik bir macera diye değil, hayvanî bir his diye bakardı. Herkes evlenebilirdi. Pirinç ve şeker kamışı tarlalarında çalışan Çinliler ve Japonlar da evleniyorlardı. Hem de ilk fırsatta... Ona göre bunun sebebi onların hayat ölçüsünde çok aşağı olmalarıydı. Başka türlü yapamazlardı. Onlar işte bu subaylara ve karılarına benziyorlardı. Fakat kendisi için yapılacak daha başka ve yüksek vazifeler vardı. O bütün insanlardan başkaydı. Hepsinden... Kendisi ile iftihar ediyordu. O fantazi bir aşkın değil, yüksek bir vazife telâkkisinin ve bir maksadın mahsulü idi. Babası aşk için evlenmemişti. Aşk Isaac Ford'un asla çekmediği bir akıl hastalığıydı.

Dinsizlere hayat götürmeye davet edildiği zaman evlenme hakkında ne bir düşüncesi ne de arzusu vardı. Aşk bahsinde baba oğul birbirlerine benziyorlardı. Misyonerler idare heyeti tutumluydu. New England hayat şartlarına göre tartıp ölçtükten sonra evli misyonerlerin daha idareli ve daha tesirli olduğuna karar vermişti. O yüzden heyet Isaac Ford'la evlenmesi için emir vermişti. Bundan başka ona kendisi gibi evlenmek hatırından geçmeyen, dinsizlere Allahı tanıtmaktan başka hiçbir emeli olmayan imanlı bir karı da bulmuştu. Birbirlerini ilk defa Boston'da gördüler. Hayat onları birleştirdi, her şeyi hazırladı, hafta sonuna kadar evlenmiş ve uzun bir yol-

---

(1) Cenup haçı: Tam cenupta dört yıldızdan mütecekkil bir grup, alt yıldızdan başlayarak sola doğru gidildikçe parlaklık azalır.

culuğa çıkmış bulunuyorlardı.

Böyle bir birleşmenin mahsulü olduğu için Percival Ford gurur duyuyordu. Yüksek olarak doğmuştu, kendini ruhani bir aristokrat telâkki ediyordu. Babası ile de övünüyordu ve bu onun ihtirası idi. Isaac Ford'un dik ve sert şekli gururunu alevlendiriyordu. Masasında Allahın bu askerinin bir minyatürü, yatak odasında başvekilliği zamanında yapılmış bir portresi vardı.

Isaac Ford ilkin başvekillik sonra bankerlik etmişti; fakat mevkiye ve servete tamah ettiği için değil ,sırf kendi misyonerlik menfaatlerine nafi olduğu için bu mevkileri kabul etmişti. Alman, İngiliz ve ticaretle meşgul olan diğerleri Isaac Ford'un bu ticari ruhaniyeti ile alay ettiler. Fakat o, oğlu hakikati biliyordu. Toprak mülkiyeti hakkında hiçbir fikri olmayan yerliler feodal sistemden birdenbire çıkıverince ellerinden dönümlerce arazi çıkarıyorlardı, Isaac Ford bundan istifadeye çalışan tüccar güruhu ile şikârının arasına girip bu toprakların çoğunu kendi mülkiyeti altına geçirdi. Tüccarlar bundan hoşlanmadılar. Fakat o, bu muazzam servete kendi malı gözü ile bakmadı; o, kendini Allahın bir hizmetkârı sayıyordu. Bunların varidatı ile mektepler, hastaneler, kiliseler yaptırdı. Şekerin yüzde kırk saf kâr getirmesi, kurduğu bankanın zengin bir demiryolu sermayedarı olması, dönümünü bir dolara aldığı elli dönümlük Oahu mer'asının her on sekiz ayda dönüm başına sekiz ton şeker getirmesi, bunların hiçbiri onun kabahati değildi. Hayır, hakikatte Isaac Ford heykeli adliye sarayı önündeki I. Kamehameha'nın heykelinin yanına dikilecek bir kahramandı. Isaac Ford artık yoktu, fakat o, onun oğlu, bu hayırlı işi onun kadar mahirane değilse bile onun kadar inatla yürütüyordu. Gözlerini tekrar terasa çevirdi. İçinden, sazdan eteklikli yerlilerin hayasızca oynadıkları Hula danslariyle kendi ırkındaki kadınların yaptığı bu dekolte dansların arasında fark araştırdı. Mühim bir fark var mıydı? Yoksa bir derece meselesi miydi?

Bu suale cevap bulmaya çalışırken omuzuna bir el dokundu. "Merhaba, Ford, burada ne işin var? Burası senin için biraz fazla lâubali değil mi?"

Percival Ford ciddiyetle cevap verdi.

"Seyretmek bile beni sinirlendiriyor. Dr. Kennedy, oturmaz mısınız?"

Doktor Kennedy ellerini çırparak oturdu. Beyazlı bir Ja-

pon garson hemen koşup geldi. Kendi viski soda istedi, sonra ötekine dönerek: "Tabii size ne içeceğinizi sormuyorum."

"Fakat ben de bir şey içeceğim" dedi.

Doktor şaşkın şaşkın baktı ve garson bekledi, "Bir limonata getir oğlum."

Doktor bunu kendisine karşı bilhassa yapılmış bir şaka telâkki ederek güldü ve Hau ağacının altındaki caza doğru baktı.

"A, Aloha orkestrası" dedi. "Ben, onları salı akşamları HAVAİ otelinde çalışıyorlar zannediyordum. Patronla kavga ettiler, galiba."

Bir an gözleri gitar çalarak havaiden şarkısı söyleyen birine dikildi. Ona bakarken yüzü ciddileşti ve arkadaşına döndüğü zaman suratı büsbütün asılmıştı.

"Buraya bak, Ford," dedi. "Artık Joe Garland'ı rahat bırakmanın zamanı değil mi? Biliyorum terfi komitesinin onu Amerika'ya göndermek teklifinin aleyhindesin, bu hususta çoktandır konuşmak istiyordum seninle. Böylelikle onun memleketten uzaklaşacağına sevineceğini zannederdim. Takibatını bu yolda bitirmek iyi olurdu."

"Takibat mı?" Percival Ford sual tarzına kaşlarını kaldırdı.

"Ne dersen de." diye Kennedy devam etti. "Senelerden beri bu zavallı mahlûku takip ettin. Kabahat onun değil. Bunu sen de kabul edersin."

"Kabahat onun değil mi?" birden Percival Ford'un ince dudakları sımsıkı kitlendi. "Joe Garland zayıf ahlâklı ve haylazdı, hem daima sefihin biri olmuştur."

"Fakat senin yaptığın gibi onu daima göz hapsine almak için bu bir sebep değildir. Baştan beri seni gözetliyorum. Kolejden dönüp de onu tarlalarında çalışır görünce ilk yaptığın iş kendisini yabancı bir Luna (1) gibi kovmak oldu, sen milyonlarınla, o da ayda altmış dolarıyle..."

"İlk iş olarak değil." Percival Ford bir avukat ağzıyla ve komite mitinglerinde kullandığı tonla konuşuyordu. "Ona evvelden ihtar ettim. Müfettiş onun muktedir bir Luna olduğunu söyledi. Çalışmasına muarız değildim. Muarız olduğum çalışma saati haricinde yaptıklarıydı. İşimi, onu kurmaya sarfettiğim zamandan daha çabuk bozdu. Akşamları Joe Garland'ın

(1) *Luna: Havai'de şeker tarlalarında çalışan işçi.*

âtegin gitar ve ukalele'sinin tamtamı, kuvvetli içkisi ve hula dansı varken, pazar derslerinin, gece ve dikiş derslerinin ne faydası olabilirdi. İhtar ettim, dinlemedi - hiç unutmam - bir gün barakalara baskın yaptım, akşamı üstüydü. Onları görmeden evvel Hula şarkılarını işitiyordum. Sonra ne gördüm biliyor musun? Bütün kızlar oradaydı, mehtapta hayasızca dans ediyorlardı, temiz yaşamasını ve doğru hareket etmesini öğretmek için çalıştığım kızlar... Aralarında üç kız vardı ki hatırlarım, misyoner mektebinden henüz mezun olmuşlardı. Tabii Joe Garland'ı derhal kovdum. Biliyorum, Hilo'da da vaziyet aynıydı, Mason'la Fiteh'i onu kovmaya razı edinceye kadar akla karayı seçtim. Fakat misyonerler bunu yapmamı istediler. Yolsuz hareketiyle onların işini bozuyordu.

Kennedy meydan okurcasına: "Daha sonra demiryolunda, senin demiryolunda çalışmaya başlayınca sebepsiz olarak gene kovdun."

"Öyle değil, onu evvelâ hususi büroma aldım ve yarım saat konuştum."

"Onu ehliyetsizlik bahanesiyle attın."

"Müsaade ederseniz, çirkin yaşayışı için."

Dr. Kennedy tırmalayıcı bir şekilde güldü.

"Hangi şeytan sana hem hâkim hem de jüri olmak hakkını verdi? Mal sahipliği sana, emrinde çalışanların ruhlarını kontrol hakkını veriyor mu? Ben senin doktorunum. Yarın ya viskiyi terkedersin yahut da çıkıp gidersin diyen fermanını mı beklemeliyim? Poh. Ford, sen hayatı çok ciddiye alıyorsun. Bundan başka o, kaçakçılık belâsına çattığı zaman ki, o zaman senin emrinde değildi, sana haber yolladı ve para cezasını ödemen için rica etti, halbuki sen altı ay o kayalıklarda çalışmasında ısrar ettin. Unutma o zaman Joe Garland'dan kaçtın. Onu yere vurdun, hem merhametsizce, halbuki senin mektebe geldiğinin ilk günü hatırlarım - Mektebimiz leyliydi, nehari talebe yalnız sendin - başlama seromonisinden geçmen lâzımdı. Üç defa yüzme havuzuna dalmak hatırlarsın, bu yeni talebeye yapılan muayyen bir seromoniydi. Sen kurtulmak istedin, yüzme bildiğini inkâr ettin, korkmuştun."

"Evet hatırlıyorum" Percival Ford ağır ağır itiraf etti. "Yalandı, çünkü yüzmesini biliyordum... Fakat korkmuştum."

"Biliyor musun o zaman senin için kim dövüştü? Senden daha kuvvetle kim yalan söyledi ve senin yüzme bilmediğine

yemin etti? İlk batmadan sonra havuza atlayıp seni kim çekip çıkardı ve o zaman yüzme bildiğini anlayan çocuklar tarafından hemen hemen boğulmak derecesine geldin?"

Öteki soğuk soğuk, "Tabii biliyorum" diye cevap verdi. "Fakat çocukluktaki cömert bir hareket bütün hayat müddetince yanlış hareketleri affettirmez."

"Sana karşı hiçbir hata işledi mi? - Şahsına ve doğrudan doğruya - demek istiyorum."

"Hayır, vaziyeti kurtaran da bu ya, şahsî hiçbir garezim yok. Fena; hepsi bu, yaşayışı fena."

"Yani, yaşayış telâkkileriniz ayrı." diye doktor sözünü kesti.

"Öyle kabul et, ehemmiyeti yok. Hayâlizm bitti."

"Ne kadar işten attığını hesaba katarsan hakkı var."

"Ahlâksız."

"Oh, sus Ford. Temcit pilâvı gibi aynı şeyi tekrarlama. Sen tam New England'lısın; Joe Garland yarım Kanaka (1). Senin kanın sulu; onunki sıcak. Senin hayat telâkkin başka; onunki başka. O bütün ömrünce gülüp şarkı söyler, neşeli. kendini düşünmez, çocuk gibi ve herkesin dostu. Sense hayatı devreden bir ibadet tekerleği gibi geçiriyorsun, kimsenin dostu değilsin fakat hakseversin, senin için hakseverler hak hususunda ancak seninle aynı fikirde olanlardır. Aksini de kim iddia edebilir? Sen papaz gibi yaşıyorsun. Joe Garland iyi bir insan gibi yaşıyor. Hanginiz hayattan daha fazla faydalanıyor? Biliyorsun, yaşamak için hayattan bir karşılık bekliyoruz. Bu karşılık çok az olursa, yaşamaktan bile vazgeçiyoruz. İnan bana bütün makûl intiharların sebebi budur. Joe Garland senin hayattan aldığın karşılıkla yaşayacak olsaydı muhakkak ki ölürdü. Görüyorsun ki o başka türlü yaratılmış. Onun şarkı ve aşk olan karşılığı ile yaşayacak olsaydın sen de ölürdün."

"Affedersiniz, şehvet" diye sözünü kesti.

Dr. Kennedy gülümsedi.

"Sizin için aşk üç harften ibaret ve mânasını yalnız lügatten çıkardığınız bir kelime, fakat aşk; gerçek aşkı, insana heyecan veren tatlı aşkı sen bilmezsin. Seni ve beni, erkeği ve kadını Allah yarattıysa, bana inan, aşkı da yaratan Allahtır. Fakat asıl mevzuumuza gelelim. Artık Joe Garland'ın pe-

---

(1) Kanaka: Hawai adası yerlilerine verilen isim.

gini bırak. Sana yakışmaz. Hem bu hainliktir. Sana yakışacak şey ona elini uzatmaktır."

"Neden sen değil de ben? Neden sen elini uzatmıyorsun?"

"Ben uzattım. Şimdi de uzatıyorum, onu yollamak için terfi komitesinin teklifini reddetmemeni temin etmeğe uğraşıyorum. Mason ve Fitch'in yanında Hilo'da ona bir iş buldum. Daha evvel ona yarım düzine iş buldum. Hepsinden sen kovdun onu. Artık onu bırak. Şunu unutma: ona biraz samimiyet göstermek seni kıymetten düşürmez. Başkasının hatâsını Joe Garland'a yüklemek doğru bir şey değil; biliyorsun ki bunu, herkesten çok sen düşünmelisin. Bu hem ayıp hem de günahtır."

"Anlıyamıyorum" diye Percival Ford cevap verdi. "Kendi kendine bir şeyler kuruyorsun ve Joe Garland için şahsi bir mesuliyetsizlik nazariyesi meydana getiriyorsun. Fakat onun yanlış hareketlerinden hangi nazariye beni mesul tutar anlıyamıyorum."

"Fikrimi takip edememen bir anlamamazlıktan gelme, yahut da sadece hoşlanmama meselesi zannederim." diye Dr. Kennedy söylendi. "Bazı şeyleri bilmemezlikten gelmek cemiyet namına iyi bir şeydir ama sen daha ileri gidiyorsun."

"Bilmemezlikten geldiğim nedir, Allahaşkına söyle."

Dr. Kennedy kızdı. Cevap verdiği zaman yüzünü viski sodanın verdiği kızıllıktan daha koyu bir kırmızılık kaplamıştı.

"Babanın oğlu."

"Ne demek istiyorsun?"

"Elinin körü, bundan daha açık söylenmez. Fakat, madem ki ısrar ediyorsun, pekâlâ. Joe Garland, Isaac Ford'un oğlu ve senin kardeşindir."

Percival Ford, sıkılmış ve üzgün bir ifade ile sessiz kaldı. Kennedy, tecessüsle onu süzüyordu. Dakikalar yavaş yavaş geçtikçe şüphelendi ve ürperdi.

"Allahım" diye bağırdı. "Bilmiyor muydun yoksa?"

Percival Ford cevap vermedi, yanaklarının rengi uçmuştu.

"Korkunç bir şaka" dedi. "Korkunç bir şaka."

Dr. Kennedy kendine gelmişti.

"Herkes biliyor." dedi. "Sen de biliyorsun zannediyordum, mademki bilmiyordun öğrenme zamanı geldi ve bu fırsatın çıkmış olmasına memnunum. Joe Garland'la sen kardeşsiniz -yarın kardeş-".

Ford: "Yalan" diye bağırdı. "Joe Garland'ın annesi Eliza Kunilio idi." (Dr. Kennedy başını eğdi) "Havuzu, ördekleri ve taro tarlası ile onu gayet iyi hatırlıyorum. Babası tahlisiye kaptanı Joseph Garland'dı. (Dr. Kennedy başını salladı) "Daha iki üç yıl önce öldü. Sık sık sarhoş olurdu. Joe Garland zayıf ahlâkını işte ondan aldı. İşte ona kalan miras."

Kennedy biraz sustuktan sonra,

"Demek sana kimse söylemedi." diye hayretle mırıldandı.

"Dr. Kennedy, böylece geçip gitmesini istemediğim müthiş bir şey söylediniz. Ya bunu ispat edersiniz, yahut da, yahut da..."

"Kendin ispat et. Dön de ona bir bak. Yandan gözüküyor. Burnuna bak Isaac Ford'un aynı, seninki de onun ince bir kopyası. Bak, hatlar daha kalın fakat hepsi aynı."

Percival Ford, hau ağacının altında şarkı söyleyen meleze baktı ve garip bir ışıkta kendi hayaletine bakıyormuş gibi oldu. Bütün hususiyetlerinde hatâsız bir benzerlik vardı. Yahut da, kendisi bu dolgun adaleli ve güzel yapılı adamın hayaletiydi. Kendi simasının ve bu adamın simasının şekli Isaac Ford'un aynıydı. Bunu kendine kimse söylememişti. Isaac Ford'un yüzünün bütün hatlarını biliyordu. Babasının minyatürleri, portreleri ve fotoğrafları teker teker gözünün önünden geçiyordu. Orada burada tekrar tekrar benzerlikler ve müphem benzerlikler görüyordu.

Isaac Ford'un sert hatlarını böyle müphem ve hassas olarak tekrar meydana getirmek şeytanın işiydi. Şarkıcı onlara dönünce, Percival Ford, bir an Joe Garland'ın yüzünden ölmüş babası kendine bakıyor zannetti.

Dr. Kennedy'nin "bu bir şey değil" diyen sesini güçlükle duyabildi. "Eskiden buraları karışıktı. Bunu biliyorsun. Bunu bütün hayatınca gördün. Gemiciler, kraliçelerle, prenseslerle ve daha bilmem kimlerle evlenirlerdi. Bu adalarda daima olan şeylerdi."

"Fakat babam için olağan şey değil."

"İşte," Kennedy omuzlarını silkti. "Hayatın cilveleri. İhtiyar Isaac Ford muhafazakâr ve sert tabiatlıydı ve eminim ki, bu hareketini kendisine bile izah edememiştir. Bunu kendisi de senden fazla anlamamıştır. Hayatın cilvesi, hepsi bu kadar ve şunu da unutma Ford. Isaac Ford'un damarlarında bir damla serkeş kanı vardı ve Joe Garland bunu tevarüs etti, hepsini. İşte hayatın cilvesi. Halbuki sen Isaac'ın otoriter tarafı-

mı tevarüs ettin. Senin uyuşuk, intizamlı, disiplin sever olman Joe Garland'a kızmak için bir sebep değildir. Joe Garland senin yaptığın işi altüst ettiği zaman, iki tarafınkinin de Isaac Ford olduğunu hatırla, bir eliyle yaptığını öteki eliyle bozuyor. Sen Isaac Ford'un sağ elisin diyelim; Joe Garland da sol eli."

Percival Ford cevap vermedi ve Dr. Kennedy unuttuğu viski sodasını sükûnetle bitirdi. Karşıda keskin bir otomobil kornası öttü.

Dr. Kennedy kalkarken söylendi:

"İşte makine, koşmam lâzım, sizi sarstığımdan dolayı müteessirim, fakat aynı zamanda memnunum da, şunu biliyorum ki Isaac Ford'un serkeş kanı çok azdı, Joe Garland bunun hepsini aldı. Bir şey daha. Eğer babanın sol eli seni güçendirirse bu eli koparıp atma. Hem Joe iyi adamdır. Açık söyleyeyim, eğer ikinizden birini kimsesiz bir adada beraber yaşamak için tercih etmem icap etseydi Joe'yu seçerdim."

Çıplak bacaklı çocuklar etrafta koşuşuyor, otlarda yuvarlanıyorlar. Percival Ford onları görmüyordu. O gözlerini hau ağacının altındaki şarkıcıya dikmişti. Hattâ bir defasında daha iyi görebilmek için vaziyetini bile değiştirdi.

Sahil otelinin kâtibi ihtiyarlıktan iki büklüm bir vaziyette ayaklarını sürüyerek yanından geçti. Bu adam kırk senedir adalarda yaşıyordu. Percival Ford ona işaret etti. Kâtip Percival Ford tarafından kendisinin çağırılmasına şaşırarak hürmetle yaklaştı.

"John," dedi. "Bana biraz malûmat vermeni istiyorum, oturmaz mısınız?"

Kâtip bu âni iltifattan şaşırmış bir durumda acemice oturdu ve teessürlü bir tavırla mırıldandı:

"Peki efendim, teşekkür ederim."

"John, Joe Garland kimdir?"

Kâtip ona baktı, yutkundu ve ses çıkarmadı.

"Söyle" diye Percival Ford emretti. "Kimdir?"

Öteki nihayet:

"Benimle şaka ediyorsunuz efendim," diyebildi.

"Ciddi söylüyorum."

Kâtip geriledi,

"Bilmiyorsunuz demek."

"Bilmek istiyorum."

"O sizin..." John sustu ve yardım ister gibi etrafına bakındı.

"Başkasına sorsanız daha iyi olmaz mı? Herkes sizin bil-

diğinizi zannediyor. Biz daima sanıyorduk ki..."

"Evet, devam et."

"Biz daima sanıyorduk ki, onu rahat bırakmamanız hep bu yüzden."

Isaac Ford'un fotoğrafları, minyatürleri oğlunun kafasında toplanıyor ve etrafındaki havada Isaac Ford'un ruhu dolaşıyor gibi oluyordu. Kâtibin:

"İyi geceler temenni ederim efendim," dediğini ve sürüklenerek uzaklaşmağa başladığını gördü. Birdenbire:

"John!" diye seslendi.

John geri döndü ve yanına oturdu. Yüzüne bakıyor, sinirli sinirli dudaklarını ısırıyordu.

"Daha bir şey söylemedin."

"Hâ, Joe Garland için mi?"

"Evet, Joe Garland için, kimdir o?"

"Kardeşiniz efendim, herkesin söylediği gibi."

"Teşekkür ederim, John, gecen hayrolsun."

"Bilmiyor muydunuz?" Çetin noktayı atlattığı için artık çekinmiyerek sordu.

"Teşekkür ederim, John, gecen hayrolsun."

"Evet, efendim, teşekkür ederim efendim. Galiba yağmur yağacak. Geceniz hayrolsun."

Yalnız mehtap ve yıldızla dolu açık semadan, bubar serpintisi gibi ince ve hafif bir yağmur indi. Buna kimse aldırmadı. Çocuklar çıplak bacaklarla otlar üzerinde koşarak ve kumlara atlıyarak, oyunlarına devam ettiler. Birkaç dakika sonra yağmur dindi. Cenubî şarkîde kara bir leke gibi, keskin hatlı (Diamond head) tepesinin silûeti görünüyordu. Arasıra köpüklü dalgalar, köpüklerini kumların üzerinden çimenlere kadar gönderiyorlar ve uzakta birer benek gibi mehtapta yüzenler görünüyordu. Şarkıcıların yavaş yavaş sesleri kesildi. Sessizlik içinde ağaçların altından isterik bir kadın kahkahası yükseldi. Bu Percival Ford'u yerinden sıçrettı ve Dr. Kennedy'nin cümlesini hatırlattı. Aşağıda kumsala çekilen kano'ların yanında bir çok erkek, kadın ve rehavetle eğilmiş, sülük gibi kanakalar gördü. Kadınlar üzerlerine birer beyaz kap almışlardı. Böyle beyaz bir kapın üstünde başını bir kadının omuzuna dayamış kano dümencisinin esmer başını gördü. Daha aşağıda, kumsalın denizle birleştiği yerde yanyana yürüyen bir kadınla bir erkek vardı. Terasa yaklaştıkları zaman kadının eli göğsüne yükseldi, orada sarılı olan kolu itti, ve yanın-

dan geçerken Percival Ford'a başıyla selâm verdi. Bu tanıdığı bir binbaşının kızıydı. Bütün bu görünüş, geniş mânalı cümle belki de olduğu gibi hayattı. Karanlık Algoroba ağacının altından isterik kadının kahkahası tekrar duyuldu. İskemlenin yanında, Japonyalı bir dadı ve azarlıyarak yatırmaya götürdüğü çıplak bacaklı bir çocuk geçti. Şarkıcıların sesleri yavaş yavaş söndü ve havayen aşk şarkısı başladı. Subaylarla kadınlar birbirine sarılmışlar teresta kayarak dönüyorlardı. Algoroba ağacının altındaki kadın tekrar güldü.

Percival Ford bütün bunlardan hoşlanmıyarak bakıyordu. Kadının isterik kahkahası, kapın üzerindeki dümencinin başı, kumlukta yürüyen çift, danseden subaylar ve onlarla beraber hau ağacının altında şarkı söyleyen kardeşi, bütün bunlar onu tahrik ediyordu. Bilhassa onu tahrik eden, gülen kadın olmuştu. Beyninde birtakım tuhaf düşünceler belirdi. Isaac Ford'un oğluydu ve Isaac Ford'a olan kendisine de olabilirdi. Bu düşünce üzerine kızardığını yanaklarındaki hararetten hissetti ve müthiş bir utanç duydu. Kamında olan şeyden korktu. Bu birdenbire babasının cüzamlı olduğunu ve kendi kanında da bu müthiş hastalığın bir zerresini taşımak ihtimali olduğunu duymak gibi bir şeydi. Isaac Ford, Allahın sert askeri, ihtiyar riyakâr! Onunla herhangi bir gemici arasında ne fark vardı? Percival Ford'un övündüğü bütün hayaller şimdi kafasının içinde yıkılıyordu.

Saatler geçiyor, askerler gülüyor, dans ediyor, yerli orkestra çalmakta devam ediyordu. Percival Ford, üzerine çöken sert ve ezici kâbus ile mücadele ediyordu. Yorgun bir adam hali ile, dirseği masanın üstünde, başı ellerinin içinde eğilmiş sessizce dua etti. Dans aralarında, subaylar siviller ve adamları telâşla ona koşuyorlar, mutad üzere birşeyler fısıldıyorlar, onlar tekrar terasa döndükleri zaman Percival düşüncesini kaldığı yerden alıp mücadelesine devam ediyordu. Muhayyclesindeki Isaac Ford'un mahvolan idealini tamir etmeye başladı. Kırılanları yapıştırmak için kurnaz ve müsamahalı bir mantık kullandı. Bu mantık egoistlerin beyin laboratuvarlarında daima bulunan cinstendi ve iyi netice verdi. Babasının etrafındakilerden daha iyi bir çamurdan yapıldığı sabitti. Fakat ihtiyar Isaac henüz tekâmül devresinde idi, halbuki o, Percival Ford kemale ermişti. Bunu isbat etmek için de babasının muhayyelesindeki eski itibarını iade etti, aynı zamanda kendisini de yükseltti. Kendi küçük varlığı müthiş nisbette büyü-

dü. Bu günahı mazur görecek kadar büyüdü. Bu düşünce ile ateşlendi. Isaac Ford büyük adamdı, fakat kendisi daha büyüktü. Çünkü Isaac Ford'u affedebiliyor, hattâ şimdi eskisi kadar mukaddes olmamakla beraber, onu yine hafızasındaki eski yerine iade edebiliyordu. Isaac Ford'un bir tek yanlış adımının neticesini bilmemezlikten gelmesini bile alkışladı. Pekâlâ kendi de bilmemezlikten gelecekti.

Dans artık bitiyordu. Orkestra "Aloha Oe" yi bitirmiş ve gitmeye hazırlanıyordu. Percival Japonyalı garsonu çağırmak için elini çırptı.

"O adama söyle kendisini görmek istiyorum." ve Joe Garland'ı göstererek "Söyle heman buraya gelsin," dedi.

Joe Garland yaklaştı ve hürmetle bir kaç adım uzakta durdu. Elinde taşıdığı gitarla sinirli sinirli oynuyordu, öteki oturmasını söylemedi.

"Sen benim kardeşimsin," dedi.

"Evet, bunu herkes biliyor," diye şaşkın bir tonla Joe cevap verdi.

Percival Ford:

"Evet öyleymiş," diye kısık bir sesle söylendi. "Fakat bu akşama kadar ben bilmiyordum."

Yarım kardeş bunu takip eden sessizlik içinde huzursuzlukla bekledi. Bu zaman zarfında Percival Ford soğukkanlılıkla ikinci sözünü düşündü.

"Mektebe ilk geldiğim günü, çocukların beni suya attıklarını hatırlıyor musun?" diye sordu. "Niçin benden tarafa oldun "

Yarım kardeş sıkılgan bir tavırla gülümsedi.

"Bildiğin için mi?"

"Evet, onun için."

"Fakat ben bilmiyordum." Percival aynı kısık sesle mırıldandı.

Üvey kardeş:

"Evet," dedi. Yine sükût. Garsonlar terasdaki ışıkları söndürmeye başlamışlardı.

"Biliyorsunuz... Şimdi." diye üvey kardeş ilâve etti.

Percival Ford kaşlarını çattı, sonra tetkik eden bir vaziyette ötekine baktı.

"Bir daha dönmemek üzere adaları terketmek için ne kadar istersin?" diye sordu.

Joe Garland:

"Sığındığım, kendime yurt edindiğim memleket burası. Başka memleketler soğuk, başka yer bilmiyorum. Burada birçok dostlarım var. Başka yerlerde (Aloha, Joe'cuğum) diyen bir tek ses duymayacağım."

Percival Ford:

"Bir daha geri dönmemek üzere dedim!" diye tekrarladı. "Alameda gemisi yarın San-Fransiskoya hareket ediyor."

Joe Garland şaşırmıştı.

"Ama neden?" diye sordu. "Şimdi kardeş olduğumuzu biliyorsunuz artık."

"Bunun için," diye Percival cevap verdi. "Senin de söylediğin gibi bunu herkes biliyor. Yaptığının değerini vereceğim."

Joe Garland'ın acemiliği ve mahcubiyeti kayboldu.

"Gitmemi mi istiyorsunuz?" diye sordu.

"Gitmeni ve bir daha dönmemeni istiyorum."

Bir şimşek gibi parlayıp, geçen bir an içinde Percival Ford kardeşinin, üzerinde bir dağ gibi büyüdüğünü ve kendisinin mikroskobik bir ehemmiyetsizlikle küçülüp bücürleştiğini hissetti. Fakat bir insanın kendisini hakiki halinde görmesi ıstırap vericidir ve kendisini böyle gören bir insan için uzun müddet bu görüşle yaşamak mümkün değildir. Percival Ford yalnız bu kısacık an içinde kendini hakiki şekliyle gördü.

"Dediğim gibi, zahmetinin değerini ödeyeceğim. Üzülmeyeceksin. İyi para vereceğim."

"Peki" dedi Joe Garland. "Gideceğim". Uzaklaşmak için döndü.

"Joe!" diye Percival Ford seslendi. "Yarın sabah avukatımı gör. Gidiş için beşyüz ve uzakta kaldığın müddetçe her ay yüz."

Joe Garland yavaşça:

"Çok naziksiniz," diye cevap verdi. "Çok âlicenapsınız. Fakat zannederim paranızı alamıyacağım. Yarın sabah Alameda ile hareket ediyorum."

Uzaklaştı, fakat Allahaısmarladık demedi.

Percival Ford ellerini çırptı ve Japonyalıya:

"Garson bir limonata" dedi. Sonra limonatasını içerken memnuniyetle uzun uzun gülümsedi.

CÜZAMLI KOOLAU

"Hasta olduğumuz için hürriyetimizi elimizden alıyorlar. Kanuna itaat ettik. Hiç bir suç işlemedik. Buna rağmen bizi hapsediyorlar. Molokai'nin bir hapishane olduğunu hepiniz bilirsiniz. İşte Niuli, yedi yıl önce kızkardeşini Molokai'ye göndermişlerdi. O zamandan beri onu bir daha görmedi, göremiyecek de. Ölünceye kadar orada kalmaya mahkûm. Bu kızkardeşinin arzusu değil, Niuli'nin arzusu da değil. Bu memleketi idare eden beyazların arzusu. Bu beyazlar da kim oluyor?

"Bunların kim olduklarını pekâlâ biliyoruz. Bunu babalarımızdan ve dedelerimizden dinledik. Kuzu gibi, sâkin ve tatlı tatlı konuşarak geldiler. Tatlı konuşmaya mecburdular. Çünkü biz onlardan hem daha kalabalık, hem de kuvvetliydik ve bütün adalar bizimdi. Dediğim gibi tatlı tatlı konuştular. Gelenler iki kısımdı. Bir kısmı bize Allah hakkında vaaz vermek için, ötekiler de bizimle ticaret yapmak için müsaademizi, lütufkâr müsaademizi istediler. Bu başlangıçtı. Bugün bütün adalar onların. Bütün toprak, bütün sığırlar, herşey onların. Allah hakkında vaaz edenler, Roma vaizleriyle birleşti ve her biri birer şef oldu. Şimdi krallar gibi çok odalı evlerde oturuyorlar, sürü sürü hizmetçileri var. Hiç bir şeyi olmayanlar her şeye sahip, siz ben, yahut her hangi bir Kanaka (1) aç kalırsa alay ederler ve, "Peki niçin çalışmıyorsunuz? İşte tarlalar" derler."

Koolau sustu. Elini kaldırdı, kemikleri fırlamış eğri büğrü parmaklarıyle siyah saçlarının üzerindeki parlak yaban gülü çelengini düzeltti. Mehtap her yeri gümüşî bir renkle yıkıyordu. Gece sakindi. Koolau'nun etrafında oturup onu dinleyenler büyük bir harpten arta kalan insan enkazını andırıyordu. Yüzleri vahşiydi. Şurada bir suratta burun yerine koca bir oyuk, ötede eli çürüyüp düşmüş bir kol koçanı. Bu harap insan yığını kadın, erkek otuz kadardı. İnsan içinden kovulmuş ve üzerlerine hayvan damgası vurulmuş otuz kişi. Başlarında çiçek çelenkleri, kokulu ve ışıklı gecede oturuyorlardı. Koolau'-

---

(1) Kanaka, Malenya kıtasında adalılara verilen isim.

nun nutkunu tasvip mahiyetinde dudaklarından tuhaf gürültüler ve gırtlaklarından hırıltılar çıkıyordu. Bunlar bir zaman kadın ve erkektiler. Şimdi ise birer ucûbe. Yüz ve şekil itibarile insanlığın kaba birer karikatürü, çirkin bir şekilde sakatlanmış, bükülmüş ve cehennemde binlerce sene işkence çekmiş gibi görünüyorlardı. Elleri ,eğer varsa, birer yırtıcı pençe gibiydi. Çehreleri korkunçtu. Sanki hayat makinesiyle oynayan deli bir tanrı tarafından ezilmiş, berelenmişti. Orada burada deli tanrının yarım yamalak karıştığı şekiller vardı. Bir kadın bir çift korkunç çukurdan sıcak yaşlar döküyordu. Bir zamanlar bu çukurlarda onun gözleri vardı. Bazıları acı çekiyor, göğüslerinden inlitiler çıkarıyor, bazıları da ciğerleri yırtılıyormuş gibi öksürüyordu. İki tanesi alıktı, fena yapılı iki büyük maymuna benziyordu; hattâ bir maymun bile bunların yanında son derece biçimli kalır. Başlarında baygın kokular saçan, altın çiçekli taçlarla mehtapla böğürüyor, karışık birşeyler söylüyorlardı. Kulak memesi yelpaze gibi omuzuna sarkmış birisi, kızıl, portakal rengi muhteşem bir çiçek yakaladı ve onunla her hareketinde kalkıp inen muazzam kulağını süsledi.

İşte Koolau bütün bunların kralı, burası da onun krallığıydı. Tepelerinde yaban keçileri dolaşan, etrafı kayalar ve uçurumlarla çevrilmiş çiçekli bir geçit, üç tarafı ekvator nebatlarından rengârenk kumaşlarla işlenmiş ve mağara methalleriyle delinmiş korkunç kaya duvarları. Bu mağaralar Koolau'nun teb-asının inleridir. Gerisi müthiş bir uçurum ve ta aşağıda eteklerinde okyanus dalgalarının köpürüp gürlediği daha alçak tepelerin dorukları.. İyi havalarda Kalalau vadisinin kapısı olan bu kayalık sahile vapur yanaşabilir. Fakat havanın çok iyi olması lâzımdır; soğukkanlı bir dağcı kumsaldan Kalalau vadisinin tepesine kadar tırmanabilir, fakat böyle bir dağcı son derece metin olmalı ve keçi yollarını da iyi bilmelidir. Asıl mucize, Koolau'nun teb'asını teşkil eden bu insan enkazının sefaletlerini baş döndürücü keçi yollarından bu elde edilmez noktaya kadar sürükleyebilmeleriydi.

Koolau: "Kardeşler," diye devam etti.

Fakat maymuna benzeyenlerden biri kudurmuş gibi keskin bir ses çıkardı. Koolau bu tiz kahkahanın kayalıklara çarparak sessiz gecede uzaklardaki aksi kaybolunca kadar bekledi.

"Kardeşler; tuhaf değil mi. Toprak bizimdi ya şimdi bizim değil. Bize bu Allah ve Roma vaizleri toprağımıza karşılık

olarak ne verdiler? Hiç biriniz bir dolar ,yalnız bir dolarcık aldınız mı? Bize, sadece karşılık olarak toprakta çalışmamızı söylüyorlar, bizim zahmetle yetiştirdiklerimiz de onların olacak. Halbuki eskiden çalışmaya mecbur değildik; şimdi hasta olduğumuz için de hürriyetimizi ellerinizden alıyorlar."

"Hastalığı kim getirdi Koolau?" diye Kiloliana sordu. Kiloliana zayıf fakat sabırlı bir adamdı. Yüzü, gülen Pan'a o kadar benziyordu ki insan gayri ihtiyari ayaklarına bakınca insan ayağı yerine keçi yağı görmeği bekliyordu. Vücudu sakat ve yaralıydı. Ama gene de hepsinden daha cüretli bir tırmanıcıydı. Bütün keçi yollarını bilen ve Koolau ile sefil maiyetini Kalalau inzivasına getiren işte bu adamdı.

Koolau:

"Hah, iyi bir sual," diye cevap verdi. "Bir zamanlar atlarımızın otladığı fersahlarca uzayan mer'alardaki şeker kamışı tarlalarında biz çalışmayınca deniz aşırı memleketlerden Çinli esir getirdiler ve onlarla beraber, bugün ıstırap çektiğimiz ve bu yüzden Molokai'de hapse mahkûm olduğumuz, Çinli hastalığı da geldi. Biz Kanai'de doğduk. Öbür adalara gittik, öteye beriye seyahat ettik, Oahu'ya, Maui'ye, Havai'ye, Honolulu'ya. Fakat her sefer yine Kanai'ye döndük. Niçin döndük? Bunun sebebi olmalı? Çünkü Kanai'yi seviyoruz. Bir burada doğduk, burada yaşadık ve burada öleceğiz, eğer aramızda korkaklar yoksa, zaten böylelerini istemiyoruz. Bunlar Molokai'ye lâyık. Şayet böyleleri varsa, burada kalmasınlar. Yarın askerler karaya çıkacaklar. Korkaklar aşağı, onların yanına gitsin, hemen Molokai'ye gönderirler. Bize gelince, biz burada kalıp savaşacağız; emin olun ki, ölmeyeceğiz. Silâhımız var, insanların birer birer ve sürünerek geçmesi lâzım gelen dar geçitleri biliyoruz. Bir zamanlar Niihau'da kovboyluk yapan ben, Koolau, tek başıma bin kişiye karşı geçidi tutabilirim. İşte Kapalei, eskiden hakimlik yapmış, namus sahibi bir adam, şimdi sizin ve benim gibi kapana kısılmış fare; onu dinleyin, o akıllıdır.

Kapalei ayağa kalktı. Bir zamanlar hâkimlik etmişti. Punahou'da koleje gitmiş, Lordlarla, şeflerle, tüccarların ve misyonerlerin menfaatlerini koruyan istilâcıların mümessilleriyle aynı sofrada yemek yemişti. Kapalei işte böyle bir adamdı. Fakat şimdi Koolau'nun dediği gibi kapana kısılmış fare, kanun harici bir mahlûktu ve insanlığın feci çamurunda o kadar derine batmıştı ki, artık kanunun içinde veya dışında ha-

reket etmek ona vız geliyordu. Açık burun delikleri ve kılsız kaşlarının altındaki kapaksız gözlerinden maada yüzü şekilsizdi.

"Belâ çıkarmıyalım," diye söze başladı. "İstediğimiz rahat bırakılmamızdır, eğer bizi rahat bırakmazlarsa o zaman kababat onların, cezası da... Gördüğünüz gibi parmaklarım gitti." Herkesin görmesi için parmaksız ellerini kaldırdı. "Ama şahadet parmağımın mafsalı duruyor ve yanında diğer parmaklarım mevcut olduğu günlerdeki kadar maharetle tetik çekebilir. Kanai'yi seviyoruz. Burada yaşayalım, yahut burada ölelim. Fakat Molokai hapishanesine gitmeyelim. Hastalık bizim değil. Biz günah işlemedik. Allah ve Roma vaizleri, hastalığı çalınmış tarlalarda çalışan Çinli esirlerle getirdiler. Ben hâkimlik ettim. Kanunu ve adaleti bilirim ve yine ben size, başkasına ait toprağı çalmanın, ona Çinli hastalığı aşılamanın, sonra da onu müebbet hapse mahkûm etmenin adaletsizlik olduğunu söyleyebilirim." Koolau:

"Hayat kısa ve günleri sancılarla dolu," dedi. "Bırakın içelim, dansedelim ve elimize fırsat geçmişken neş'elenelim."

İnlerin birinden kırbalar çıkarıldı ve etrafa dağıtıldı. Bunlar Ti nebatı kökünün keskin özü ile doluydu. Mayiin ateşi vücutlarında dolaşıp beyinlerine çıkınca, yalnız bir zamanlar gerçek birer erkek ve kadın olduklarını unuttular, çünkü şimdi bir kere daha gerçek erkek ve kadın olmuşlardı. Açık göz çukurlarından sıcak yaşlar akan kadın, Ukalili'nin tellerini okşarken ve eski insanların dünyasındaki karanlık ormanların derinliklerinden gelir gibi vahşi bir aşk şarkısının nağmelerinde sesini yükseltirken, hayatla dolu, sahici bir kadın olmuştu. Mütehakkim ve kandırıcı sesi ile hava hafif hafif titriyordu. Kiloliana, bir hasırın üzerinde, kadının şarkısına ayak uydurarak dans ediyordu. Dansı hatasızdı ve bütün hareketlerinde aşk vardı. Yanında ağır kalçaları ve cömert göğsü hastalıktan çürümüş yüzüne yalancı bir mâna veren bir kadın oynuyordu. Bu, dans, yaşayan ölümün dansıydı. Eksilen vücutlarına rağmen hayatı hâlâ seviyor ve istiyorlardı. Görmeyen gözlerinden sıcak yaşlar akan kadın durmadan aşk şarkısı söyledi, sıcak gecede aşk dansı yapanlar durmadan oynadı, ve durmadan kırbalar etrafta dolaştı; tâ hepsinin beyninde hatıra ve arzu kurtları canlanıncaya kadar. Hasırın üstünde kadınla beraber ince bir kız da dansediyordu. Bu kızın yüzü çok güzeldi ve henüz bozulmamıştı, fakat kalkıp inen

büyük kolları hastalığın tahribatını gösteriyordu. Ötede iki budala hırıldıyarak, homurdanarak ve garip sesler çıkararak, birbirinden ayrı; bir zamanlar hayat kendilerini nasıl bozmuşsa onlar da şimdi kaba, hayali ve bozuk bir aşk taklidi yaparak dansediyorlardı. Birdenbire aşk şarkısı yarıda kaldı, kırbalar indirildi, dans edenler durdu. Bütün gözler, soluk bir hayal gibi mehtaplı havada, uçurumun alt tarafında, denizden parlayan ışığa dikildi.

Koolau: "Askerler!" dedi. "Yarın kavga var, hazır olmak için uyuyup dinlenmek lâzım."

Cüzamlılar itaat ederek kayalıktaki inlerine süründüler. Koolau yalnız kaldı. Silâhı dizleri üzerinde, tâ aşağıda sahile yanaşan gemilere bakarak, mehtaplı gecede hareketsiz oturdu. Sığınak olarak Kalalau vadisinin ucunu seçtiklerine iyi etmişlerdi. Duvar gibi dik kayalara giden arka geçitleri bilen Kiloliana'dan başka, kimse buraya çıkamazdı. Meğerki bıçak sırtı olan bu yerden geçmesinler. Bir geçit doksan metre uzunluğunda, ve en geniş yeri otuz santimden daha dardı. İki tarafı uçurumdu, sağa yahut sola bir kayma ölüm demekti. Fakat bir kere de geçildi mi, insan kendini hakiki bir cennette bulurdu. Sarmaşık kümeleri halinde, kayalardan dalgalanarak, bol eğrelti otu ve orkide serpintileri yarıklara dökülerek karma karışık bir yeşillik manzarayı tamamlıyordu. Koolau'nun hüküm sürdüğü aylardan beri, kendisi ve adamları bu orman ve nebatlarla mücadele ediyorlardı. Vahşi çiçeklerle tıkanan orman, yabani olarak büyüyen muz, portakal ve Hint kirazından temizlenmişti. Küçük patikalarda ararotlar büyümüştü. Toprakla örtülmüş taş setlerde fil kulağı ve karpurlar çıkmıştı. Güneşin nüfuz edebilceği her açıklıkta altın gibi meyvalarla yüklü papia ağaçları...

Koolau bu sığınağa kumsalın yanındaki daha alçak vadiden sürülmüştü. Eğer buradan da sürülecek olursa, teb'ası ile beraber daha içerlere, karışık tepeler arasındaki gizli çukurlara çekilebilirdi ve şimdi tüfeği ile uzanmış, yapraklardan örülmüş bir perdenin arasından kumsaldaki askerleri gözlüyordu. Ayna gibi güneşi aksettiren büyük silâhları olduğuna dikkat etti. Bıçak sırtı gibi olan geçit tam önündeydi. Bu geçide doğru sürünerek tırmanan insan lekelerini görebiliyordu. Bunlar askerler değil, polislerdi. Eğer bunlar muvaffak olamazsa o zaman oyuna askerler girecekti.

Büyük eliyle tüfeğin namlusunu okşadı ve gölgelerin yu-

zuhla görünmesini bekledi. Nilhau da bir vahşi sığır avcısı kadar silâh atmasını öğrenmişti ve o adada nişancılıktaki maharetı unutulamıyordu. Tırmanmaya uğraşan insan beneklerı yaklaşıp büyüyünce mesafeyi tahmin etti, ateş hattına dikey olarak esen rüzgârın kurşunu yolundan ne kadar saptıracağını kararlayarak kendi hizasından bu kadar aşağıda bulunan hedeflere isabet ihtimalini hesapladı, fakat ateş etmedi. Polisler geçidin başlangıcına yetişinceye kadar varlığını belli etmedi. Sonra kendini göstermeden fundalıklardan:

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

Mavi gözlü bir Amerikalı olan, yerli polis teşkilâtının reisi:

"Cüzamlı Koolau'yu" diye cevap verdi.

"Geri dönün!"

Adamı tanıyordu, bu emniyet müdür muavinıydi. Kendisini Nilhau'dan Kanai'deki Kalalau vadisine, oradan da bu geçide kovalayan oydu.

"Sen kimsin?" diye müdür muavini sordu.

"Cüzamlı Koolau!"

"Öyle ise meydana çık. Seni istiyoruz. Ölü veya diri olarak başına bin dolar mükâfat var. Kaçamazsın."

Koolau fundalıkta bir kahkaha etti.

Muavin:

"Dışarı çık!" diye emretti, fakat hiçbir cevap alamadı. Polislerle görüştü ve Koolau'yu yakalamak için hazırlıklarını tamamladı.

"Koolau, Koolau, seni yakalamağa geliyorum."

"Öyle ise etrafına iyi bak: Güneşe, denize, semaya. Çünkü bu, onları son görüşün olacak."

"Pekâlâ Koolau." Muavin onu yatıştırmaya çalışıyordu. "Müthiş bir nişancı olduğunu biliyorum, ama beni vuramazsın. Sana hiç bir zaman fenalık etmedim."

Koolau fundalıkta homurdandı.

"Sana hiç bir fenalık etmedim, diyorum, ettim mi?" diye muavin ısrar etti.

"Beni hapse atmağa çalışmakla bana fenalık ediyorsunuz. Başıma konan bin doları almağa uğraşmakla da. Eğer yaşamak istiyorsan olduğun yerde kal."

"Gelip seni tutmam lâzım. Müteessirim ama ne yapayım, bu benim vazifem."

"Buraya yaklaşmağa vakit kalmadan öleceksin."

Muavin korkak değildi ama hâlâ karar veremiyordu. İki

taraftaki boşluğa baktı, sonra üzerinden geçmesi lâzım gelen bıçak sırtına gözlerini dikti, nihayet karar verebildi.

"Koolau!" diye bağırdı. Fakat fundalıktan ses çıkmadı.

"Koolau, ateş etme ben geliyorum."

Muavin döndü, polislere birkaç emir verdi, sonra tehlikeli yola başladı. Yavaş ilerliyordu. Gerili bir ip üzerinde yürür gibiydi. Havadan başka tutunacak birşey yoktu. Ayaklarının altındaki kayalar ufalanıyor, iki yandan kopan parçalar aşağıya, derinliklere doğru dökülüyordu. Güneş üzerine alev saçıyor, yüzü terle sırsıklam oluyordu.

O hâlâ ilerliyordu, tam ortaya varınca Koolau fundalıktan:

"Dur!" diye bağırdı. "Bir adım daha atarsan vururum!"

Muavin boşlukta muvazenesini bulmak için sallanarak durdu. Yüzü soluk, fakat gözleri azimliydi. Konuşmadan evvel kuru dudaklarını yaladı.

"Koolau, sen beni vurmazsın, biliyorum vurmazsın."

Tekrar yürümeğe başladı. Kurşun onu yarı yarıya döndürdü. Uçuruma doğru kaydığı zaman yüzünde şikâyetçi bir şaşkınlık vardı. Kendisini karşıya atarak düşmekten kurtarmaya çalıştı, fakat o anda ölümü anladı ve artık bıçak sırtı boştu. Ondan sonra hücum başladı, tek sıra halinde beş polis fevkalâde bir metanetle bıçak sırtı geçidinin üstünde koşuyordu. Aynı anda geride kalanlar da fundalığa ateş açtılar. Bu çılgınlıktı. Koolau tetiği beş kere o kadar sür'atli çekti ki, ateş bir takırdı teşkil etti. Vaziyetini değiştirip, fundalıklardan, vızlayan kurşunların altında biraz daha yere sinerek dışarıyı gözetledi. Polislerin dördü muavini takip etmişti. Beşincisi bıçak sırtında yatıyor ve henüz yaşıyordu. Karşı tarafta kalan polisler ateşi kesti. Çıplak kayada onlar için artık ümit kalmamıştı. Daha aşağı inmeden Koolau son adamı bile devirebilirdi ama ateş etmedi. Polisler aralarında bir görüşme yaptıktan sonra, içlerinden biri beyaz iç gömleğini çıkararak bayrak gibi salladı. Sonra diğer bir polis de bıçak sırtının ortasında yatan yaralı arkadaşına doğru ilerledi. Koolau mani olmadı, fakat çekilmelerini ve aşağıdaki vadiye inip benek haline gelmelerini bekledi.

İki saat sonra, vadinin karşılık tarafında, gerideki fundalığın arkasından, tırmanmaya uğraşan bir polis gurubu ve onlar tırmandıkça önlerinden kaçışan yabani keçiler gördü. O kadar yükseğe tırmanıyorlardı ki, vaziyetten şüphelendi ve Kilolana'yı çağırdı. Sürünerek yanına gelen Kilolana:

"Hayır oradan yol yok," dedi.

"Ya keçiler?"

"Onlar öteki vadiden geliyorlar, fakat bu tarafa geçemezler. Yol yok. O adamlar keçilerden daha akıllı değiller. Ölümlerine susamışlar, seyredelim."

Koolau: "Cesur adamlar," dedi. "Seyredelim!"

Yanyana kahkaha çiçekleri arasına uzandılar, yukarıdan, sarı hau çiçekleri dökülüyordu. Tırmanan insan beneklerini seyrediyorlardı. Sonra bekledikleri oldu. Üç adam, kayarak, takla atarak, yuvarlanarak yüzelli metre yüksekliğindeki kayanın tepesinden aşağı düştüler. Kiloliana gülümsedi.

"Artık rahatsız edilmiyeceğiz."

Koolau: "Harp silâhları var," dedi. "Askerler daha işe karışmadı."

Öğleden sonra, uyuşturucu sıcakta, cüzamlıların çoğu inlerinde uyukladılar. Koolau, yeni temizlenmiş tüfeği dizlerinde ,kendi hücresinin methalinde dinleniyordu. Bükük kollu kız fundalıkta uzanmış bıçak sırtı geçidini gözlüyordu. Birdenbire Koolau kumsaldan gelen bir infilâk gürültüsü ile sarsılarak uyandı. Hava inanılmaz bir şekilde parça parça ayrıldı. Bu müthiş gürültü onu korkutmuştu. Koolau ne olduğunu görecekmiş gibi endişe ile yukarı baktı, sonra başının üstündeki kayanın tepesinde bir mermi dumanlar saçarak patladı. Kaya parçalanıp tepenin dibine döküldü.

Koolau elini terli alnından geçirdi. Fena halde sarsılmıştı. Top ateşinde hiç tecrübesi yoktu ve bu tasavvur ettiğinden çok berbattı. Birdenbire saymaya başlayan Kapalei: "Bir!" dedi.

İkinci ve üçüncü mermi boğuk bir çığlık koparırarak duvarı aştı ve görünmeyen bir yerde patladı. Kapalei ağır ağır saymakta devam ediyordu. Cüzamlılar mağaraların önündeki meydanda toplandılar. Evvelâ hepsi korktu, fakat mermiler başlarının üzerinden uçuştukça gitgide bu manzaradan hoşlanmaya başladılar. Havayı sıkıştıran her mermi geçtikçe iki budala garip garip sıçrayarak neşeyle haykırıyordu. Koolau kendini toplamaya başladı. Mermiler hiç bir tahribat yapmıyordu. Tabiidir ki bu kadar uzak mesafeden, bu kadar büyük mermilerle bir tüfek sıhhatile nişan alamazlardı. Fakat sonradan vaziyette bir değişiklik oldu. Mermiler daha yakına düşmeye başladı. Bir tanesi aşağıda bıçak sırtının yanındaki

fundalıkta patladı. Koolau nöbetteki kızı hatırladı ve bakmak için koştu. Oraya döndüğü zaman fundalıktan hâlâ duman çıkıyordu. Şaşırdı, dallar kırılıp parçalanmış, kızın yattığı yerde bir çukur açılmış ve kız parça parça olmuştu. Mermi tam üstünde patlamıştı. Askerlerin geçidi zorlamadığına emin olmak için baktıktan sonra, Koolau, mağaralara doğru koşmaya başladı. Durmadan mermiler etrafında vızıldıyor, çınlıyor ve vadi infilâklarla sarsılıyor, uğulduyordu. Mağaralara yaklaştığı zaman iki budalayı parmaksız elleriyle birbirine tutunmuş zıplıyarak koşuşuyor buldu. Koolau koşarken budalaların yanından bir duman sütununun yükseldiğini gördü. Patlamanın tesiriyle vücutlar birbirinden ayrıldı. Bir tanesi hareketsiz kaldı, öteki bir elile kendisini mağaraya doğru sürükledi. Bacakları biçarelikle arkasından sürünüyor, vücudundan kan boşanıyordu. Her tarafı kana bulanmıştı. Sürünürken küçük bir köpek gibi sesler çıkararak ağlıyordu. Kapalei'den maada, bütün öteki cüzamlılar mağaralarına kaçmışlardı.

Kapalei: "On yedi," dedi. Sonra "Onsekiz," diye ilâve etti.

Bu mermi hemen hemen bir mağaraya girmişti. Patlama diğer mağaraların boşalmasına sebep oldu. Fakat oradan kimse çıkmadı. Koolau sürünerek keskin ve kesif dumanın içine girdi. Etrafta korkunç surette parçalanmış dört vücut yatıyordu. Bunlardan biri şimdiye kadar göz yaşları hiç dinmeyen kör bir kadındı. Dışarı çıktığı zaman Koolau adamları panik halinde buldu. Hepsi yukarıki karışık tepelere ve daha yukarılara giden keçi yoluna tırmanmaya başlamışlardı bile. Yaralı budala, kesik kesik bağırıyor, ötekileri takip edebilmek için elleri üzerinde, yerde sürükleniyordu. Fakat daha kaya duvarının ilk yokuşunda kuvveti kesilip yere yıkıldı. Koolau hâlâ aynı yerde oturan Kapalei'ye: "öldürmek daha iyi olacak," dedi.

Kapalei: "Yirmi iki," diye cevap verdi. "Evet öldürsek daha iyi. Yirmi üç, yirmi dört!"

Budala kendisine çevrilen tüfeği görünce acı acı uludu. Koolau tereddüt etti, sonra tüfeği indirdi.

"Zor şey," dedi.

"Aptal, yirmi yedi, yirmi sekiz, bak sana göstereyim."

Ayağa kalktı ve elindeki ağır bir kaya parçasile yaralıya yaklaştı. Tam taşı vurmak için kaldırdığı esnada tepesinde patlayan bir mermi, hem onu yapacağı işten kurtardı, hem de onun hesabını gördü.

Koolau geçitte yalnızdı. Teb'asından geri kalanların sakat vücutlarını sürükleyerek yukarı tırmanıp kayboluşlarını seyretti. Sonra dönüp fundalığa, kızın öldüğü yere indi. Bombardıman hâlâ devam ediyordu. Fakat o yerinden kıpırdamadı; çünkü tâ aşağıdan askerlerin tırmandığını gördü. Yedi metre kadar ötede bir mermi patladı. Vücudunu toprağa yapıştırdı. Parçalar etrafında uçuştu ve kayalardan aşağıya hafif çiçekleri döküldü. Başını kaldırıp keçi yoluna bakarak içini çekti. Çok korkuyordu. Tüfek mermisine aldırmazdı, fakat bu bombardıman çok berbat bir şeydi. Her mermi vızıltısında titriyor, büzülüyor, fakat yine başını kaldırıp yolu gözlüyordu. Nihayet bombardıman kesildi. Bunu askerlerin yaklaştığına atfetti. Hakikaten de geçitte sıra halinde ilerliyorlardı, miktarı şaşırana kadar saydı. Her halde yüz kişi kadar vardılar ve hepsi Cüzamlı Koolau'nun peşindeydiler. Geçici bir gurur duydu. Modern harp silâhları ve tüfekleri ile polisler ve askerler onun için geliyorlardı. O ise sadece sakat bir insan enkazı idi. Onu ölü veya diri yakalayana bin dolar mükâfat konmuştu. Bütün ömründe bu kadar çok paraya hiç malik olmamıştı. Bunun düşüncesi bile acıydı. Kapalei'nin hakkı vardı. O, Koolau hiç bir suç işlememişti. Beyazlar çaldıkları araziyi işletmek için Çinli esirler getirmişler, onlarla beraber hastalık da gelmişti. Şimdi de hastalığa yakalandığı için bin dolar kıymeti vardı. Hem de bu kadar para eden kendisi değil, hastalıkla çürüyen cesedi yahut bir mermi isabetiyle parçalanan kıymetsiz vücudu idi.

Askerler bıçak sırtı geçide geldiği zaman, onları ikaz etmeğe hazırdı. Fakat ölen kızın vücudu gözüne ilişince birşey söylemedi. Askerlerin altısı bıçak sırtı geçidine varınca, ateş açtı ve geçit boşalınca da kesmedi. Silâhını boşalttı, bir daha doldurdu, yine boşalttı. Ateş devam etti. Uğradığı haksızlıklar birden beyninde şimşek gibi çaktı, vücudu kin ve intikamla titredi. Askerler bütün keçi yolu boyunca yamyassı yatıp, yerin girinti çıkıntılarında siper alarak ateş ettikleri halde ona yine çıplak birer hedef teşkil ediyorlardı. Kurşunlar etrafından, ıslık çalarak geçiyordu. Serseri bir kurşun keskin bir çığlık kopardı. Başka bir kurşun kafatasındaki yara kabuklarını didikledi, bir kurşun da omuzunu sıyırarak geçti.

Savaş saatlerce sürdü. Nihayet askerler yaralıları da beraber alarak çekilmeye başladılar. Koolau ateş ederken yanık et kokusu duydu. Evvelâ etrafına bakındı, sonra bunun kendi

elleri olduğunu anladı. Tüfeğin hararetı ellerini yakmıştı. Cüzam, ellerindeki sinirleri hemen hemen mahvetmişti. Eti yanıp kokusunu duyduğu halde acı hissetmiyordu.

Harp silâhlarını hatırlayıncaya kadar gülümseyerek fundalıklarda oturdu. Muhakkak ki tekrar ateş açacaklardı, hem bu sefer tam onun bulunduğu fundalığa... Duvarın köşesinde mermilerin düşemiyeceği bir kovuğa sığınırken tekrar ateş başladı. Mermileri saydı, ateş kesilmeden önce geçide altmış mermi daha düşmüştü. Bu küçük toprak parçası infilâklarla o kadar delik deşik olmuştu ki, burada kimsenin sağ kalmasına imkân yoktu. Askerler de böyle düşünmüş olacaklar ki yakıcı öğle güneşi altında, keçi yoluna tekrar tırmandılar ama yine geçidi aşamadılar, tekrar kumsala çekildiler. Koolau ancak iki gün daha geçidi tutabilir diye düşündüler ve çekilme yollarını bombalıyarak kendilerini teselli ettiler. Sonra cüzamlı bir çocuk geçidin arkasındaki duvarın kenarına geldi, bağırarak, yemek için keçi avlayan Kiloliana'nın düşen bir mermi ile öldüğünü, kadınların korktuğunu, ne yapacaklarını bilmediklerini söyledi. Koolau çocuğu aşağı çağırdı, geçidi müdafaa etmesi için eline bir silâh vererek orada bıraktı. Adamlarının yanına gittiği zaman onları üzgün buldu. Çoğu bu fena şartlar altında kendilerine yiyecek tedarikinden âcizdi; hepsi de açlıktan bitkin bir hale gelmişti. Hastalığı çok ilerlemiş iki kadınla bir erkek seçti. Onları yemek ve hasır getirmek üzere geçide gönderdi. Ötekileri teselli etti, neşelendirdi ve maneviyatlarını o kadar kuvvetlendirdi ki, en zayıfı bile kendisine kaba bir sığınak yapmak için işe koyuldu. Fakat yemek getirmeğe yolladıkları dönmedi ve kendisi geçide gitti. Duvarın üstüne geldiği zaman altı el silâh atıldı. Bir kurşun omuzunun etli kısmını yırttı, ikinci kurşunun isabet ettiği kayadan kopan bir parça yanağını kesti. Bu âni baskından kendisini kurtarıp geri sığıradığı zaman geçidin askerlerle dolu olduğunu gördü. Adamları ona ihanet etmişti. Bombardıman çok müthiş olduğu için Molokai hapishanesini tercih etmişlerdi.

Koolau kendisini geri atar atmaz ağır fişeklerden birini çıkardı. Kayaların arasına yatarak, tetiği çekmeden evvel ilk askerin başının ve omuzlarının kayanın arkasından iyice görünmesini bekledi. Bu iki defa oldu ve biraz gecikmeden sonra duvarın kenarında kafa ve omuz yerine beyaz bir bayrak çıktı.

Koolau:

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

Kayanın arkasından:

"Cüzamlı Koolau sensen, seni istiyoruz!" cevabı geldi.

Koolau nerede olduğunu unuttu, her şeyi unuttu. Bu yabancıların dünya yıkılsa aldırmadan arzularını yerine getirmekteki garip inatlarına hayret ediyordu. Evet, bu uğurda ölseler bile, bütün insanların ve bütün kâinatın üstündeki arzularını yerine getirirlerdi. İçlerindeki, hayattan daha kuvvetli ve her şeyi arzularına râm eden bu azim neydi. Bu azmi takdirden başka bir şey gelmiyordu elinden. Savaşmanın ümitsizliğine kani olmuştu. Bunların müthiş azimlerini yenecek bir kuvvet yoktu. Binden fazlasını öldürdüğü halde kum gibi durmadan çoğalarak üzerine hücum ediyorlardı. Yenilmeyi asla kabul etmiyorlardı. İşte onların hataları ve faziletleri burada idi. Kendi hemcinslerinin aksadığı nokta da buydu. Şimdi Allah ve Roma vaizlerinin araziyi nasıl istilâ ettiğini anlıyordu. Bunun sebebi...

"Peki, ne dersin Benimle gelecek misin?"

Bu beyaz bayrağın altındaki görünmeyen adamın sesiydi. İşte ötekileri gibi bu da doğrudan doğruya kararına gidiyordu.

Koolau, "Konuşalım," dedi.

Evvelâ adamın başı ve omuzları, sonra bütün vücudu meydana çıktı. Yirmibeş yaşında görünen düzgün yüzlü, mavi gözlü bir delikanlıydı. Yüzbaşı üniformasının içinde narin ve hoş görünüyordu. Biraz ilerledi ve Koolau'dan on, oniki adım uzakta durdu.

Koolau takdirle: "Sen cesur bir adamsın," dedi. "Seni bir sinek gibi öldürebilirdim."

"Hayır öldüremezsin!"

"Neden?"

"Çünkü sen, bir insansın Koolau, fena da olsan... Senin hikâyeni biliyorum. Sen nadiren adam öldürürsün."

Koolau homurdandı, fakat için için memnun oldu:

"Adamlarımı ne yaptın?" diye sordu. "Çocuğu, iki kadını ve erkeği?"

"Onlar teslim oldular, şimdi senin de teslim olmanı istiyorum."

Koolau alaycı bir eda ile güldü:

"Ben hür bir adamım," dedi. "Hiçbir suç işlemedim. Bü-

tün istediğim, yalnız bırakılmak... Hür yaşadım, hür olarak öleceğim... Asla teslim olmıyacağım..."

Genç yüzbaşı cevap verdi:

"Öyle ise, adamların senden daha akıllı. Bak işte geliyorlar."

Koolau döndü ve çetesinin yaklaşan bakiyesine baktı. İnleyen, iç çeken, ölü gibi, müthiş bir alay insan, sefaletlerini sürüyerek yanından geçtiler. Koolau içinde bir acı duydu. Geçerken ona lânetler ve küfürler savuruyorlardı. Alayın en sonunda soluyarak yürüyen korkunç bir cadıyı andıran ihtiyar bir kadın, Koolau'nun yanından geçerken durarak kuru kemikli ve yırtıcı pençelerini ona uzattı ve başını iki tarafa sallıyarak kısık sesiyle küfürler ve lânetler savurdu. Sonra birer birer aşağıya atlayarak saklanan askerlere teslim oldular.

Koolau, yüzbaşıya: "Artık gidebilirsin," dedi. "Asla teslim olmıyacağım. Bu benim son sözüm, uğurlar olsun."

Yüzbaşı kayadan kayarak askerlerinin yanına gitti ve hemen mütareke bayrağı da göstermeden, kasketini kılıcının kını üstünde kaldırdı. Koolau'nun kurşunu bunu delerek geçti. O gün öğleden sonra top ateşi ile onu bulunduğu yerden püskürttüler ve o, tepedeki gizli geçitlere çekildikçe, askerler de takip etti.

Altı hafta volkanik kayalar arasında ve keçi yollarında onu kovaladılar. Lautana ormanına saklandığı zaman, arayıcı gruplar teşekkül etti. Lautana ormanından ve Guava çalılığından tavşan gibi sürdüler. Her seferinde de döndü, karşı koydu ve atlattı. Onu bir türlü kıstıramıyorlardı. Çok yaklaştıkları zaman, isabetli ateşi onları geriletiyor ve yaralılarını aşağı kumsala kadar taşımaya mecbur ediyordu. Bazen, esmer vücudu, çalıların arasından bir an görünüyor ve onları ateş ettiriyordu. Bir defa beş kişi onu açık bir keçi yolunda kıstırdılar. O, alil vücudunu sürükliyerek dönemeçli yolu tırmanırken, tüfeklerini üzerine boşalttılar. Altıncı haftanın sonunda artık vazgeçtiler. Askerler ve polisler, Honolulu'ya döndüler. Her ne kadar zaman zaman kendi hesaplarına çalışan kelle avcıları arkasından koşuyorlarsa da, Kalalau vâdisi artık ona bırakılmıştı.

İki sene sonra, son defa olarak Koolau bir fundalığa süründü ve Ti yaprakları ile, yabanî zencefil çiçekleri arasına uzandı. Hür yaşamış, hür olarak ölüyordu. Hafif bir yağmur

başladı. Bozulmuş ve bükülmüş bacaklarının üzerine paçavra bir örtü çekti. Vücudu meşin bir ceketle örtülüydü. Mavzerini göğsüne koydu ve namludaki rütubeti silermiş gibi, elini muhabbetle üzerinde gezdirdi. Artık bu elde tetiği çekmek için parmak kalmamıştı. Gözlerini kapadı. Vücudundaki zafiyetten ve beynindeki toziu gürültüden, sonunun geldiğini anladı. Vahşî bir hayvan gibi, ölmek için gizli bir yere saklanmıştı. Yarı şuurlu olarak Nihai'deki delikanlılık hayatını üzüntü ile hatırladı ve bu geçmiş günleri hayalinde bir kere daha yaşadı. Hayatı söndükçe ve yağmur tıkırdısı kulaklarında bulandıkça, kendini tekrar yabanî beygir avlarken gördü. Altında dizginleri alttan birbirine bağlanmış geri geri giden, sıçrayan, deli gibi şahlanarak parmaklıkları kıran ve etrafındaki kovboyları fırlatıp atarak koşan tecrübesiz bir tay... Bundan sonra gene aynı tabiilikle kendini yukarı mer'alarda boğa avlarken gördü. Onları ip atarak aşağı vâdilere doğru sürüklüyordu. Yine ter ve yanık ağıl kokusu gözlerini sulandırdı, ve burun deliklerini yaktı. Yakın sonunun keskin ıstırabı, onu kendine getirinceye kadar her zaman hatırladığı tam teşekküllü ve sağlam gençliği geri gelmişti. Çirkef ellerini kaldırarak onları hayretle seyretti. Fakat nasıl o vahşî gençliği, sağlamlığı bu hale gelmişti? Sonra hatırladı. Bir an için, bir defa daha o cüzamlı Koolau idi. Göz kapakları ağır ağır indi ve kulaklarında yağmurun tıpırdısı durdu. Vücudunu uzayan bir ürperme kapladı, bu da durdu... Başını biraz kaldırdı, ama yine düştü sonra gözleri açıldı ve bir daha kapanmadı... Son düşüncesi gene mavzer oldu, onu parmaksız elleri ile göğsüne bastırdı.

KONA ŞERİFİ

"Burann havasına muhakkak ki âşık olacaksınız. On sekiz sene evvel buraya geldiğim zaman, Koleji henüz bitirmiş bir delikanlıydım. O zamandan beri kısa ziyaretler müstesna, bir daha geri dönmedim. Size şimdiden haber vereyim, eğer dünyada sevdiğiniz bir yer varsa, burada oyalanmayın, zira bir daha ayrılamazsınız."

Kona sahillerinde memleketimi övünce Cudworth bana bunları söylemişti.

Şimale bakan büyük terasta akşam yemeğini henüz bitirmiştik. Mumlar sönmüştü. Beyazlı bir Japon ayın gümüş ışıkları altında bir hayalet gibi kayarak bize püro takdim ediyor, sonra yine köşkün karanlıklarında kayboluyordu. Muz ve Lehua ağaçlarının sık yaprakları arasından binlerce kadem aşağıdaki sakin denize bakıyordum.

Bir hafta evvel, küçük sahil gemisinden indiğimden beri, Cudworth'da kalıyordum ve bütün bu zaman zarfında, bu çarşaf gibi denizi buruşturacak kadar bir rüzgâr esmemişti. Vâkıa arada hafif ürperişler oluyorsa da, bunlar yaz akşamlarının en güzel meltemleriydi. Rüzgârdan ziyade, derin iç çekişlerine benziyordu. Dinlenen dünyanın derin ve rahat iç çekişleri...

"Nilüfer diyarı," diye mırıldandım.

"Evet, her günü birbirine benzeyen ve her günü cenneti andıran diyar. Ne çok sıcak, ne çok soğuk, daima mutedil ve tatlı bir iklim. Toprakla denizin nasıl sırasiyle nefes aldıklarına dikkat ettiniz mi?"

Hakikaten bu güzel ve âhenkli teneffüsün farkına varmıştım. Her sabah tatlı meltemin sahilden başlıyarak yavaş yavaş denize doğru açılıp, oradan kıyılara yumuşak, hafif bir ozon üflediğini hissediyordum. Meltem denizin üzerinde dolaşıyor, orasını burasını uzun yollar halinde karartıyor ve bu çizgileri kaprisli öpücüklerile kımıldattıktan sonra, silip kayboluyordu. Denizin bu nefesinin ilâhî bir sükûnete çevrilerek kaybolusunu seyreder, toprağın kahve ağaçlarile maymun yu-

vadiler arasından süzülerek yavaş yavaş nefes alışını dinlerdim.

"Ebedî huzur diyarı," dedim. "Burada hiç rüzgâr esmez mi? Hakikaten esmez mi? Ne demek istediğimi anlıyorsunuz değil mi?"

Cudworth başını salladı ve şark istikametini işaret etti: "Böyle bir engel varken, nasıl eser."

Koca Mauna Kea ve Mauna Loa dağları, yıldızlı göğün yarısını kapatıyordu. Başımızın üstünden iki buçuk mil yukarıda, bu dağların tropika güneşinin eritmekten âciz olduğu beyaz karlarla örtülü tepeleri yükseliyordu.

"Bahse girerim ki, şu anda otuz mil uzakta en aşağı saatte kırk mil hızla rüzgâr esiyor."

Şüphe ile gülümsedim. Cudworth telefona yaklaştı. Ardı ardına Waicea'ya, H'ohola'ya ve Hamakua'ya telefon etti. Konuşmalarından kapabildiğim parçalar şiddetli bir fırtınanın esmekte olduğunu anlatıyordu.

"Tozu dumana katıyor ha?.. Ne zamandan beri?.. Bir haftadır mı?.. Merhaba, Abe sen misin?.. evet... evet... Hamukua sahiline kahve ekeceksin ha?.. Rüzgârlık koy. Sen gel de benim ağaçlarımı gör."

Sonra telefonu kapayarak bana döndü:

"Müthiş fırtına varmış. Abe'nin kahve işi ile daima alay ederim. Beşyüz dönüm kahveliği var. Bunları rüzgârdan koruma için mucizeler yaratıyor. Bu ağaçların köklerini nasıl toprakta tuttuğuna hayret ediyorum. Esmek mi? Hamakua tarafından fırtına eksik olmaz. Kohola iki direkli bir geminin Havai ile Maui arasındaki boğazda fırtınaya tutulduğunu bildiriyor. Beşik gibi sallanıyormuş."

"İnanılacak şey değil," diye tereddütle cevap verdim. "Hiç bu rüzgâr bir yol bulup buraya ulaşmaz mı?"

"Aslâ.. Bizim karadan esen rüzgârımız sert değildir. Çünkü Mauna Kea ve Mauna Loa'nın bu tarafından başlar. Biliyorsunuz ki, toprak hararetini denizden daha çabuk kaybeder, bunun içindir ki, geceleri karadan denize doğru eser. Gündüzleri kara, denizden daha fazla ısınır ve bu sefer denizden karaya doğru eser... Dinle! İşte dağ rüzgârı; kara nefes almaya başladı."

Gelişini duyuyordum. Kahve ağaçlarını hafifçe hışırdatarak maymun yuvalarını karıştırarak ve şeker kamışları arasından iç çekerek geliyordu. Terasta hâlâ sükûnet hüküm sü-

rüyordu. Nihayet geldi. Dağ rüzgârının ilk hissi... Hafifçe üfleyici, kokulu, ferahlatıcı ve serin... Tatlı bir serinlik... Yumuşak ve ipek gibi... Şarap gibi yalnız Kona dağının rüzgârına mahsus bir serinlik.

"Onsekiz yıl önce, Kona'ya kalbimi kaptırdığıma şaşıyor musunuz?" diye sordu. "Artık burayı terkedemem. Terkedersem ölürüm zannediyorum. Hem terketmem de çok mühiş olur. Benim kadar buraya âşık birisi daha vardı. Hattâ o, benden de çok seviyordu. Çünkü burada, Kona sahilinde doğmuştu. Yaman bir adamdı. O, en iyi arkadaşımdı ve kardeşimden daha ileriydi. Fakat o, burayı terketti ve ölmedi."

"Âşık mı oldu?" diye sordum. "Kadın meselesi mi?"

Cudworth başını salladı.

"Ölünceye kadar kalbi burada olmakla beraber, buraya bir daha dönmiyecek." Durdu ve aşağıya Kailua'nın sahil ışıklarına baktı. Ben sessizce sigaramı içerek bekledim.

"Zaten âşıktı... Karısına... Üç de çocuğu vardı ve onları seviyordu. Onlar, şimdi Honolulu'da, Erkeği koleje gidiyor."

"Bir kabahat mi yaptı?"

Başını salladı.

"Ne bir cinayetle suçlu, ne de bir cinayet suçu ile itham ediliyordu. O, Kona'nın şerifi idi."

"Paradoks yapıyorsunuz."

"Hakikaten öylo," diye kabul etti. "Asıl kötüsü de bu ya." Bir şey araştırır gibi bir müddet yüzüme baktı ve birdenbire hikâyeyi anlatmaya başladı.

"Cüzamlıydı. Hayır; doğuştan değil, kimse cüzamlı doğmaz. Sonradan yakalandı. Bu adam -bilmem lüzum var mı?- ismi Lyte Gregory idi. Hikâyesini herkes bilir. Hakiki bir Amerikalıydı. Fakat onda Mavai kabile reislerinin cüssesi vardı. Boyu 1.90 dan fazlaydı, yüz kilo çekerdi, bunun bir gramı bile yağ değildi. Gördüğüm en kuvvetli adamdı. Bir atlet, bir dev, bir tanrıydı. Benim arkadaşımdı o... Onun kalbi ve ruhu da vücudu kadar sağlam ve temizdi. Acaba siz bir arkadaşınızı, bir kardeşinizi uçurumun kenarında; yavaş yavaş, fakat durmadan uçuruma doğru kayarken görseniz ve ona yardımdan âciz olsanız ne yaparsınız? İşte ben, bu vaziyetteydim; birşey yapamıyordum. Allahım, ne yapabilirdim? İşte orada, tam kaşının üstünde önüne geçilmeyen hastalığın meydan okuyan ilk işareti... Bunu başka kimse görmemişti. Yahut çok yakın olduğum için ve onu çok sevdiğim için, yal-

nız ben gördüm zannediyordum. Kendimi yanıldığıma inandırmaya çalışıyordum.. Hem zaten bu inanılmıyacak kadar müthişti, ama işte oradaydı. Alnında ve kulaklarında. Kulak memeleri hafifçe kabarmıştı. - Oh.. o kadar hafif bir kabarıktı ki.. - Aylarca bekledim. Sonra bütün ümitlerime rağmen iki kaşı üzerindeki kabartı başladı. Sanki güneşten yanmış gibi... - Ben de güneş yanığı zannedebilirdim, fakat bunda parlaklık vardı, görünür görünmez bir parlaklık. Âdeta pek uzakta bir an için yanıp sönen ışıktan geriye kalan akis gibi. Güneş yanığı olmasına inanmıya çalıştım, ama yapamadım. Stephan Kaluna da bunun farkına varmış, ama ben bilmiyordum. Ben hastalığın ilerleyişini büyük bir endişeyle takip ediyor, fakat neticeyi düşünmek istemiyordum. Korkuyordum. Elimden bir şey gelmiyordu. Bazı geceler acizimden ağlıyordum.

O, benim arkadaşımdı. Niihau'da beraber köpek balığı avlamıştık. Mauna Kea ve Mauna Loa'da yaban sığırı vurmuştuk. Carter çiftliğinde yaban atı terbiye etmiş, birçok tosunu vurmuştuk. Ekseriya Haleakala ormanlarında yaban kedisi kovalardık... Kendi kadar bana da yüzmeyi ve dalmayı öğretti. Vasat bir Kanaka'dan çok daha zekiydi. Onbeş kulaç derinliğine daldığını görmüştüm, su altında iki dakika kalabilirdi. O, hem denizci, hem de dağcıydı. Bir keçinin tırmanabildiği her yere o da tırmanırdı. Hiçbir şeyden korkmazdı. Luga gemisi parçalandığı zaman o da içindeydi ve dalgalı denizde otuzaltı saatte otuz mil yüzerek kendini kurtarmıştı. Sizi ve beni hamur gibi yoğuracak kadar kuvvetli olan sert dalgalar arasından o yolunu açardı. O büyük ve fevkalâde bir tanrıydı. İhtilâlde beraber çalışmıştık. İkimiz de romantik birer vatanseverdik. O, iki defa vurulmuş ve ölüme mahkûm edilmişti. Fakat Cumhuriyetçilerin öldüremiyecekleri kadar büyük bir adamdı. Onlara gülerdi. Sonradan ona imtiyaz vererek Kona şerifi yaptılar. Tuhaf bir adamdı, hiç büyümeyen bir çocuk gibiydi. Entrikalarla uğraşmazdı. Beyninde öyle dalavereler, karışık işler yer almazdı. Daima doğrudan doğruya meselenin can alıcı noktasına girer ve daima kökünden hallederdi işi. Nikbindi, ben bu kadar kendine güvenen, kanaatli ve mesut bir adam görmedim. Hayattan istediği şey yoktu. Zaten isteyecek şeyi de kalmamıştı. Hayat ondan hiçbir şey esirgememiş, borcunu tam olarak ve peşinen ödemişti. O, mükemmel vücuttan, demir gibi yapıdan, her hastalığa

karşı muafiyetten ve o mütevazı ruhtan başka hayatta arzu edilecek ne vardı ki? Fevkalâde bir bünyeye sahipti. Hayatında hiç hastalanmamıştı. Baş ağrısının ne olduğunu bilmiyordu. Fazla üzüntülü olduğum zaman, bana şaşkın şaşkın bakar, ve acemi alâkası ile beni güldürürdü. Teessür ne demektir, anlamıyordu. Anlıyamıyordu. Nikbinlik... Muhakkak... o müthiş canlılığı ve mükemmel sıhhati ile başka türlü olmasına da imkân yoktu.

"Bunları size yıldızının ne kadar parlak olduğunu ve bu yıldıza da ne kadar güvendiğini göstermek için söylüyorum. Ona rastladığım zaman daha pek gençti. Wailuku'da poker oynamıya gelmişti. Orada koca bir Alman vardı, adı Schultz'du. Kaba ve kıyasıya bir oyun oynuyordu. Şansı da yerindeydi ve Lyte Gregory gelip oyuna girdiği zaman, artık tahammül edilmez bir hal almıştı. İlk el Schultz'un uvertürü idi. Ötekiler gibi Lyte de oyuna katıldı, fakat Schultz, Lyte'den maada herkesi kaçırdı. Lyte, Almanın halini beğenmemişti ve o da yükseltti. Schultz tekrar yükseltti. Lyte de yükseltti. Böylece epiyi sürdü. Arttırmalar pek yüksekti ve Lyte'in elinde ne vardı biliyor musunuz? İki papazla üç küçük maça kâğıdı. Bu poker değildi. Lyte'in oynadığı sadece şanstı. Schultz'un elinde ne vardı, biliyordu. Fakat Schultz'u kıvrandırıncaya kadar yükseltti; halbuki Schultz'da üç as vardı. Düşünün bir kere; elindeki iki papaz ile üç asa meydan okuyordu. Hem de daha kâğıt alınmadan.

"Neyse, Schultz iki kâğıt aldı. Kâğıdı başka bir Alman dağıtıyordu. Bu, Schultz'un ortağıydı. O zaman Lyte, üç kişiye karşı oynadığının farkına vardı. Ne yaptı biliyor musunuz? Siz olsanız ne yapardınız? Tabiî üç kâğıdı atıp papazları saklardınız, değil mi? Fakat Lyte, böyle yapmadı. O, şansı ile oynuyordu. Papazları attı ve iki kart istedi. Kartlara hiç bakmadan gözlerini Schultz'a dikti ve konuşmasını bekledi. Schultz yükseltti hem de çok. Kendisi üç as tuttuğu için Lyte'e üstün olduğunu biliyordu, çünkü Lyte de iki kâğıt almıştı. Aslar kendinde olunca tabiî Lyte'in kâğıtlarının daha küçük olması lâzımdı. Zavallı Schultz! Düşüncesinde tamamiyle haklıydı. Hatası Lyte'in poker oynadığını zannetmesindeydi. Beş dakika kadar kargılıklı arttırdılar. Schultz tereddüte düşünceye kadar bu hal devam etti. Lyte bu zaman zarfında katiyen kâğıtlarına bakmamıştı, öteki bunun farkında idi. Schultz'un tereddüt ettiğini, sonra canlanarak tekrar arttırmaya giriştiği-

ni görüyordum. Fakat bu gerginlik, onun için çok fazlaydı.

"Kâfi Gregory," diye bağırdı. "Daha baştan beri senden üstünüm, paranı istemiyorum. Ben de..."

"Sende ne olursa olsun," diye Lyte sözünü kesti. "Bende ne olduğunu bilmiyorsun ki. Hele bir bakayım."

Kâğıtlarına baktı, sonra yüz dolar daha arttırdı. Tekrar arttırmaya başladılar. Nihayet Schultz boyun eğerek üç asını açtı. Lyte beş kâğıdını açtı. Hepsi siyahtı. İki maça daha gelmişti. Biliyor musunuz bu Schultz'un pokerci damarını kırmıştı. Bir daha o şekilde oynamadı. Kendine güvenini kaybetti ve artık yemlik oldu.

"Bunu nasıl yaptın?" diye Lyte'e sonradan sordum. "İki kâğıt istediği zaman senden üstün olduğunu biliyordun. Bundan başka kendi kâğıtlarına da hiç bakmadın?"

"Bakmaya lüzum yoktu," diye cevap verdi. "Yeni kâğıtların maça olduğuna emindim. Başka türlü olamazdı. O koca Almanı beni yenmeğe bırakacak mıydım sanıyorsun? Beni yenmesi imkânsızdı. Mağlûp olmak benim prensibim haricindedir. Ben hep kazanırım. Eğer bu kâğıtlar maça olmasaydı işte o zaman şaşardım."

İşte Lyte böyle bir adamdı, belki bu vak'a onun nefsine güven derecesini size ispat etmiştir. O, daima, muhakkak muvaffak olacağım nihayete, rahata kavuşuncaya kadar derdi. Bu vak'a gibi binlercesi de bunu ispat ediyordu. Mesele şu ki, gerçekten muvaffak ve mesut oldu. Bunun için hiçbir şeyden korkmuyordu. Ona hiçbir şey olmazdı. Buna emindi; çünkü hayatında hiçbir şey olmamıştı. Luga battığı zaman, otuz mil yüzmüş ve iki gece bir gün, su içinde kalmıştı, bu uzayıp giden müthiş zaman içinde bir kere bile ümidini kesmemiş, aslâ âkıbetinden şüphe etmemişti. Karaya çıkacağına emindi. Bunu bana kendisi söyledi. Doğru olduğuna eminim. İşte Gregory böyle bir adamdı. O, ıstırap çeken alelâde insanlardan bambaşkaydı. Hastalıkların ve talihsizliklerin dokunamadığı ilâhi bir varlıktı. Her istediğine sahip oldu.

Caruthor ailesinin en güzel kızı olan karısını bir düzine rakibi arasından almıştı. Bu kız, dünyanın en iyi zevcesi olarak Lyte'in evine yerleşti. Bir oğlan çocuk istedi, oldu. Sonra bir kız bir oğlan daha istedi, bunlar da oldu. Ve bunlar tam istediği gibiydi, ne bir leke, ne bir sakatlık; geniş göğüs ve bacaklarında bulunan kuvvet ve sıhhati taşıyorlardı.

Fakat sonra olan oldu. Üzerine hayvan damgası vuruldu.

Bir sene bu izi takip ettim. Bu, kalbimi parçalıyordu. Fakat bunu ne kendisi ve ne de Allahın belâsı hapa - Haola'dan (1) başka kimse bilmiyordu. Hapa - Haola'nın bildiğinden benim haberim yoktu ve -evet- doktor Strowbridge de biliyordu. O hükûmet doktoruydu ve cüzamlıları göre göre artık bu işte ihtisas kazanmıştı... İlk bakışta hemen anlıyordu. Biliyorsunuz ki ,hükûmet doktorlarının vazifesi; şüphelendiklerini muayene edip Honolulu'daki sevk istasyonuna göndermektir. Artık bir şey gözümden kaçmıyordu. Hastalık, doktorun ailesini de fena vurmuştu ve bu yüzden dört, beş akrabası Molokai'ye gönderilmişti.

Mesele, Stephan Kaluna'nın kızkardeşi yüzünden meydana çıktı. Hastalıktan şüphe edildiği zaman, Dr. Strowbridge yakalamadan evvel, kardeşi onu yokedip bir yere saklamıştı. Lyte, Kona şerifiydi, ve kızı yakalamak onun vazifesiydi.

O gece, hepimiz Hilo'da Ned Austin'lerdeydik. Biz girdiğimiz zaman Stephan Kaluna oturmuş, çay içiyordu. Kavgaya hazır bir hali vardı. Lyte, iri bir çocuk gülüşü ile aramızda geçen bir nükteye gülüyordu. Kaluna, istihfafla yere tükürdü. Herkesle beraber Lyte de bunun farkına vardı. Ama anlamamazlığa geldi. Kaluna belâ arıyordu. Lyte'in kızkardeşini araması yüzünden ona düşman olmuştu. Birçok hareketi ile Lyte'le beraber bulunmaktan memnun olmadığını belli ediyordu. Fakat Lyte, hep anlamamazlığa geliyordu. Zannedersem, biraz da ona acıyordu, çünkü onun vazifelerinin en zoru cüzamlıları tevkif etmekti. Bir adamın evine girip, hiçbir kabahat yapmamış bir babayı, bir anayı, yahut bir evlâdı çekip almak ve ebediyen Molokai'ye nefyetmek hoş bir şey değildi. Tabii bu cemiyeti koruma bakımından elzemdi ve eminim ki, eğer kendi babası bile oüzama tutulsa, onu ilk tevkif edecek Lyte'in kendisi olurdu. Nihayet Kaluna parladı:

"Buraya bak, Gregory, Kalaniweo'yu bulacağını zannediyorsun, ama bulamıyacaksın."

"Kalaniweo kızkardeşiydi. İsmi söylendiği zaman, Lyte ona baktı, fakat cevap vermedi. Kaluna kızgındı. Durmadan çatmak istiyordu.

"Sana bir şey söyliyeyim," diye bağırdı. "Kalaniweo'yu yakalamadan evvel, sen kendin Molokai'ye gideceksin. Senin ne olduğunu sana söyliyeceğim. Namuslu adamların arasında

---

(1) Hapa-haola: Yerli dilinde, melez manasına gelir.

bulunmaya hakkın yok. Şimdiye kadar vazifenden bahsederek bir alay yaygara kopardın, değil mi Molokai'ye birçok cüzamlı gönderdin, halbuki kendinin de orada olman icabettiğini biliyordun."

Lyte'in birkaç defa kızdığını görmüştüm, fakat hiçbir zaman o günkü halini görmemiştim. Cüzam şaka edilecek bir şey değildi. Birdenbire yerinden fırlayarak bir hamlede Kaluna'yı boğazından yakalayıp iskemlesinden kaldırdı. Melezin dişlerinin birbirine vurduğunu işitinceye kadar onu sarstı.

"Ne demek istiyorsun?" diyordu. "Baklayı ağzından çıkar, yoksa onu senden sökerek çıkarırım."

Bilir misiniz, garpta bir söz vardır: Bir insan, küfrederken gülümsemelidir. Biz adalılarda da bu böyledir. Yalnız bizde küfür yerine, cüzam vardır. Kaluna ne olursa olsun, korkak değildi. Lyte girtlağını gevşetince hemen cevap verdi:

"Ne demek istediğimi söyliyeyim: Sen cüzamlısın."

Lyte melezi kenardaki bir koltuğa fırlattı. Sonra cânî gönülden bir kahkaha attı. Fakat bu kahkahaya kimse iştirâk etmedi, o, bunun farkına varınca bizim yüzümüze baktı. Ben yanına yaklaşmış, alıp götürmeye uğraşıyordum, fakat beni hiç dinlemedi bile. Büyülenmiş de, sanki Lyte'in parmak izlerini silmeye çalışıyormuş gibi boğazını uğuşturan Kaluna'ya bakıyordu. Vaziyet çok nazikti. Lyte teker teker yüzümüze baktı.

"Allah aşkına, çocuklar! Allah aşkına!.." dedi.

Bu, daha ziyade korku ve dehşetle kısılmış bir fısıltıydı. Girtlağında çırpınan korku... Ve bundan evvel hayatında korku nedir bildiğini zannetmiyorum. Sonra, onun özelî nikbinliği kendini gösterdi. Tekrar güldü:

"Kim çıkardıysa hoş bir şaka," dedi. "İçkiler benden. Bir an hakikaten korktum. Fakat çocuklar, bu şakayı bir daha sakın kimseye yapmayın. Çok ciddî bir şey bu. Emin olun ki, şu kısacık zamanda bin kere ölüp dirildim. Karımı, çocuklarımı düşündüm, ve..."

Sesi kesildi ve hâlâ boğazını uğuşturan melez dikkatini çekti. Şaşırmış ve canı sıkılmıştı. Bana dönerek: "John," dedi. Sen ve gür sesi kulaklarımda çınladı. Fakat cevap veremedim. O anda yutkundum ve eminim ki, yüzüm berbat bir hal almıştı. Bana doğru bir adım atarak, tekrar:

"John!" diye seslendi. Mahçup bir sesle konuşuyordu ve Lyte Gregory'nin sesinde mahçubiyet sezmek en dehşetli kâ-

bustan daha korkunçtu. "John! John, bu ne demek?" diye devam etti. Sesi daha çekingen çıkıyordu. "Bu şaka değil mi? John, elimi tut. Cüzamlı olsam sana elimi uzatır mıyım? Ben cüzamlı mıyım, John?"

Elini uzattı, ben böyle şeye aldırır mıyım? O benim arkadaşımdı, elini tuttum. Yüzünün nasıl sevinçle aydınlandığını görmek kalbimi parçaladı.

"Sadece şaka, Lyte," dedim. "Bunu biz hazırladık. Ama haklısın, çok kötü bir şaka, bir daha tekrarlamıyacağız."

Bu sefer gülümsedi. Kötü bir rüyadan henüz uyanan, fakat hâlâ tesirinden kurtulamamış bir adam gibi gülümsedi:

"Pekâlâ, öyleyse," dedi. "Bir daha yapmayın ve sözümden dönmedim, içkiler benden. Fakat şunu da itiraf edeyim ki, bir ân aklımı oynatıyorum zannettim. Şu halime bakın, ne kadar terledim."

Bara doğru yürürken içini çekti ve alnının terini sildi.

"Şaka değil," diye Kaluna atıldı.

Öldürecek gibi yüzüne baktım, hakikaten de öldürmek istiyordum. Fakat ne konuşmaya, ne de vurmaya cüret edemedim. Bu hâlâ atlatmayı ümit ettiğim rezaleti büsbütün alevlendirirdi.

"Şaka değil," diye Kaluna tekrarladı. "Sen cüzamlısın, Lyte Gregory, elini masûm insanların etine değdirmeğe hakkın yok, masûm insanların temiz etine elini dokundurma."

"O zaman Gregory parladı:

"Artık fazla geldin!.. Kes... Kes diyorum, Kaluna, yoksa bozuşuruz!"

"Muayene ol, sonra beni döv, istersen öldür. Neden aynaya bakmıyorsun? Kendin de görebilirsin. Yüzündeki izler gittikçe barizleşiyor. Gözlerinin üzerinde kararan lekelere bak."

Lyte, gözlerini aynaya dikti, uzun uzun kendini tetkik etti, ellerinin titrediğini görüyordum. Sonra Hapa - Haola'ya dönerek:

"Hiçbir şey görmüyorum. Kötü bir kalbin var Kaluna, hem utanmadan söyliyebilirim ki, beni korkuttun. Hiç kimsenin bir başkasını bu derece korkutmaya hakkı yoktur. Dediğini yapacağım. Bu işi hemen halledeceğim. Doğru, Dr. Strowbridge'e gidiyorum. Geri döndüğüm zaman, kendini kolla."

Bizim yüzümüze bile bakmadı, kapıya doğru gitti. Beni refakat etmekten menetmek için de:

"Beni burada bekle, John!" dedi.

Odada sessiz sedasız kaldık.

"Bu. hakikaten doğru, siz de görebilirsiniz," dedi Kaluna.

Herkes bana baktı. Ben başımı önüme eğdim. Harry Burnley bardağını dudaklarına kaldırdı. Fakat dokunmadan indirdi. Bardaktaki içkinin bir kısmı barın üzerine döküldü. Ağlamaya yeltenen bir çocuk gibi dudakları titriyordu. Ned Austin buz kabında bir takırdı yaptı. Hiçbir şey aramıyordu. Ne yaptığının farkında olduğunu da zannetmem. Hiç kimse konuşmadı. Harry Burnley'in dudakları daha fazla titredi. Birdenbire ve müthiş garezkâr bir halde Kaluna'nın suratına bir yumruk attı. Kimse ayırmaya kalkışmadı. Melezi öldürse bile, umurumuzda değildi. Bu dehşetli bir dayaktı. Hiçbirimiz aldırmadık. Burnley'in dayağı ne zaman kestiğini ve şeytanın ne zaman sürünüp kaçtığını bile hatırlamıyorum. Hepimiz şaşkın bir haldeydik.

Dr. Strowbridge, sonradan bana meselenin gerisini anlattı. Lyte, yazıhanesine girdiği zaman, bir rapor üzerinde çalışıyormuş. Lyte, bütün nikbinliğini toplamış bile. Kaluna'yı inandırmaya mecbur olmaktan hiddetli, fakat kendinden emin sallanarak içeri girmiş. Doktor, "Ne yapabilirdim?" diye bana sordu. "Hasta olduğunu biliyordum. Seyrini aylardan beri takip ediyordum. Evet diyemezdim. Sinirlerimin boşanıp ağlamağa başladığımı senden saklayacak değilim. Bakteriyolojik muayene için ısrar etti. "Bir parça deri yüz doktor," dedi. "Bir parça deri yüz ve muayeneyi yap," diye tekrar tekrar ısrar etti.

Herhalde, Dr. Strowbridge'in ağlaması, Lyte'i şüpheye düşürmüştü. Ertesi günü Claudine, Honolulu'ya hareket ediyordu. Ona birşey yapamıyorduk. Molokai'ye o kadar çok insan göndermişti ki, kendisi artık burada kalamazdı. Japonya'ya gitmesi için ısrar ettik. Fakat bunu işitmek bile istemedi. Bütün sözü: "İlâcımı almam lâzım çocuklar," demek oldu; bunu durmadan tekrarladı. Beyni yalnız bu fikirle dolmuştu.

Honolulu'daki yollama istasyonunda bütün işlerini halledercek Molokai'ye gitti. Orada rahat edemedi. Oradaki bölge doktoru, eski Lyte'in bir hayal haline geldiğini yazdı. Karısı ve çocukları için üzülüyordu. Bizim onlara baktığımızı biliyor, fakat yine üzülüyordu. Altı ay sonra ben, Molokai'ye git-

tim. Camın bir tarafında ben, bir tarafında o, karşılıklı oturduk. Camdan birbirimize baktık ve konuşma borusu denilen bir boru içinden konuştuk. Fakat ümit yoktu. Burada kalmaya karar vermişti. Dört saat uzun uzun münakaşa ettim. Sonunda artık halim kalmadı. Zaten vapurum da düdük çalıyordu.

Fakat biz, bu hale tahammül edemiyordük. Üç ay sonra Halcyon gemisini kiraladık. Bu bir afyon kaçakçı gemisiydi ve bir cadı gibi yüzüyordu. Sahibi, para için her şeyi yapmağa âmade olan koca kafalı bir herifti. Çalışmasının mükâfatını ödemek üzere Çin'e kadar gemiyi kiraladık. O, San-Francisco'dan hareket etti. Biz de birkaç gün sonra bir gezinti yapmak üzere Land House'un şalopasını aldık. Bu beş tonluk bir yat'tı. Ama biz, onu şimâli şarkî istikametinde saatte yirmi mil sür'atle yola koyduk. Beni fena halde deniz tuttu. Hayatımda hiç bu kadar ıstırap çekmemiştim. Karayı gözden kaybedince, Halcyon'a yanaştık ve Burnley'le ben, gemiye bindik.

Doğru, Molokai'ye gittik, gece saat onbirde oraya vardık. Gemi açıkta durdu, biz bir balıkçı sandalı ile Kolawao'da karaya çıktık. -Hani şu Damien babanın öldüğü yerde-. Koca kafa bu işin tam adamıydı. Üçümüz iki mil kadar yürüyerek yarım adayı geçip, Kalaupapa'ya vardık. Bir kere düşünün; binden fazla cüzamlının oturduğu bir adada, gecenin ölü sessizliği içinde bir adam arıyorduk. Eğer farkına varılıp da alarm çalsa, mahvolurduk. Arazi çok berbattı, gece de müthiş karanlıktı. Cüzamlıların köpekleri çıkarak bize doğru uludular ve biz yolumuzu kaybedinceye kadar oraya, buraya saptık.

Koca kafa, işi halletti. Yolu, seyrek evlerin ilkine doğru uzattı. İçeri girip kapıyı arkamızdan kapıyarak bir ışık yaktık. Burada altı cüzamlı vardı. Bunları bir araya toplıyarak yerli lisanı ile konuştuk. İstediğim bir Kakua idi. Kakua'nın edebî lisanı yardımcı demektir. Bu yerlilerden olup, hastahksızdır, adada yaşar ve Sıhhat Komisyonu tarafından para ile tutulmuştur. Vazifesi, cüzamlıların yaralarını sarmak, onların tedavisine yardım etmektir. Koca kafa bir tanesi ile Kakua bulmaya gittiği zaman, biz, diğerlerini gözden kaçırmamak için evde kaldık. Biraz sonra, koca kafa aradığını bulmuş ve silâhını arkasına dayıyarak bize getirmişti. Kakua, Burnley ile beni Lyte'in evine götürdü. Yapayalnızdı.

"Geleceğinizi biliyordum çocuklar," dedi. "Bana dokunma John. Ned, Charley ve ötekiler nasıllar? Peki, sonra anlatırsınız. Şimdi gitmeye hazırım. Dokuz aylık tahammül kâfi, gemi nerede?"

Koca kafayı almak üzere öteki eve doğru yola kıvılduk, fakat âlarm çalmıştı bile. Evlerde ışıklar yanmış, kapılar açılıp kapanıyordu. Mecbur olmadıkça ateş etmemiye karar verdik. Eğer kavga etmek icabederse, yumrukla ve tabancalarımızın kabzası ile kendimizi müdafaa edecektik. Bir ara kendimi iri yarı bir adamla kapışır buldum. İki defa kuvvetle yüzüne yumruk attığım halde, kendimi kurtaramadım. Üzerime atıldı, ikimiz de yere yuvarlandık. Tam elinden kurtulacağım zaman, elinde fenerle koşarak birisi geldi. O zaman beni tutan adamın yüzünü gördüm. Ondaki korkunçluğu nasıl anlatayım. Bu surat değildi. Sadece kaybolmuş, yahut kaybolmakta olan bir şekil, yaşıyan yokluk, burunsuz, dudaksız, çiş ve omuzuna doğru sallanmış bir kulak.. Deli gibi olmuştum. Beni sıkıştırdığı bir anda o kulak yüzüme çarptı, ondan sonra galiba hakikaten çıldırdım. Bu, çok müthişti. Tabancamla vurmaya başladım. Nasıl oldu, bilmiyorum; tam kurtulacağım zaman, dişlerini etime geçirdi. Elimin bir tarafı tamamile o dudaksız ağızın içinde idi. O zaman tabancamın kabzası ile ve bütün kuvvetimle iki gözünün ortasına vurdum, dişleri gevşedi."

Cudworth ay ışığında elini bana doğru uzattı ve diş yerlerini gösterdi. Sanki bir köpek tarafından ısırılmış gibiydi.

"Korkmadınız mı?" diye sordum.

"Hem çok. Yedi sene bekledim. Tabii biliyorsunuz ki, hastalığın meydana çıkması için yedi sene ister. Burada, Kona'da bekledim, fakat hiçbir şey olmadı. Fakat bu yedi sene zarfında bir gün, bir gece bile geçmedi ki, bunu... bunları..."

Sesi kısıldı, gözleri aşağıda ay ışığı ile yıkanmış denizden da yukarılara, karlı tepelere kadar dolaştı. "Bütün bunları kaybetmeye tahammül edemezdim. Kona'yı bir daha görememek... Yedi sene... Hiçbir şey olmadı. Fakat bugün onun için bekârım. Nişanlıydım, vaziyetim şüpheli iken evlenmeğe cür'et edemezdim. O, bunu anladı. Amerika'ya giderek başkasiyle evlendi. O zamandan beri de bir daha görmedim.

Cüzamlı polisten kurtulduğum anda bir telâş ve süvari gürültüsüne benzer sesler işittim. Bu, koca kafaydı. Kavgadan korkmuş ve muhafaza ettiği cüzamlılara dört beygir ha-

zırlatarak getirmişti. Biz de hazırdık. Lyte, üç Kakua'nın hesabını görmüştü. İkimiz beraber, Burnley'i diğer iki Kakua'dan kurtardık. Bu zamana kadar bütün cüzamlılar uyanmış, ada gürültüden inliyordu. Tam biz kaçarken, birisi vinçesterle üçerimize ateş açtı. Bu, herhalde Molakai'nin idare müdürü Jack Veigh, idi.

Bu cehennemî bir sürüştü. Cüzamlı atları, cüzamlı eyerleri, cüzamlı dizginleri, simsiyah gece, ıslık çalan mermiler ve berbat bir yol. Koca kafanın hem hayvanı katırdı, hem kendisi hayvana binmesini bilmiyordu. Ne ise, balıkçı sandalına yetiştik. Sahilden uzaklaşırken, Kalaupapa'dan yokuş aşağı beygirlerin geldiğini duyuyorduk...

Şanghay'a gidiyorsunuz. Orada Lyte Gregory'yi arayınız. Orada bir Alman firmasında çalışıyor, onu yemeğe davet edin, şarap ikram edin. Ona her şeyin en iyisini verin, fakat para vermesine müsaade etmeyin. Faturayı bana gönderin. Karısı, çocukları Honolulu'da, onları geçindirmek için paraya ihtiyacı var. Biliyorum, aylığın çoğunu onlara gönderiyor ve bir papaz gibi yaşıyor. Ona, Kona'dan bahsedin. Onun kalbi hep buradadır. Ona, Kona hakkında ne mümkünse söyleyin."

CHUN AH CHUN

Chun ah Chun'a ilk bakışta dikkati çekecek hiçbir fevkalâdelik görünmezdi. Her Çin'li gibi kısa boylu, dar omuzlu ve çekingendi. Alelâde bir seyyah, onu Honolulu sokaklarında görse, büyük bir çamaşırhanenin veya bir terzi dükkânının sahibi, zengin ve iyi huylu, küçük bir Çin'li zannederdi. İyi huy ve zenginlik bakımından bu tahmin doğru olurdu. Çünkü, Ah Chun, zengin olduğu kadar da, iyi huylu idi. Servetinin miktarını hiç kimse bilmezdi. Yalnız fevkalâde zengin olduğu iyice biliniyordu. Küçük zeki gözleri siyah birer boncuk gibiydi, hem o kadar küçüktü ki, insana iki burgu deliğini hatırlatıyordu. Gözleri birbirinden ayrık olarak geniş bir mütefekkir alnı altına yerleştirilmişti. Bu geniş alın, Ah Chun'un düşünülecek birçok meseleleri olduğunu gösteriyordu. Bu meseleler onun bütün hayatınca devam etmişti. Ama bunlar canını sıkmazdı. O, hakiki bir filozoftu, kölelikten yetişerek fevkalâde zengin ve birçok insanların efendisi vaziyetine geldiği halde, iyi kalpliliği aslâ değişmemişti. Ne büyük serveti onun rahatını kaçırır, ne de uğradığı talihsizlikler sakin hayatını bozardı. Daima temkinli ve dalma bir ruh sükûneti içinde yaşardı. Kamış tarlalarında çalışırken, çavuştan yediği yumruk, yahut da tarlalara sahip olduktan sonra, şeker fiatlarındaki düşüş; bütün bunları hoş görürdü. Soğukkanlılığı ve hayattan memnuniyeti sayesinde birçok işleri başarırdı, hem de Çin'li bir köylünün değil, birçok şuurlu insanın bile altından kalkamıyacağı işleri.

O, tam bir köylü değildi. Bütün gün hayvan gibi tarlalarda çalışmak için yaratılmış, fakat bir peri masalındaki prenses gibi talihi yardım ederek tarlalardan kaçmıştı. Ah Chun, vaktiyle Canton'a pek uzak olmıyan küçük bir yerde çiftçilik eden babasını hatırlamazdı. Hattâ kendisi altı yaşında iken ölen annesini bile pek az hatırlardı. Yalnız amcası Ah Kow'u hatırlardı. Çünkü, altı yaşından yirmi dört yaşına kadar onun yanında bir esir gibi çalışmıştı. Sonra oradan kaçarak elli sent gündelik ile Havai şeker tarlalarına yazılmış, burada üç sene çalışmıştı.

Ah Chun açıkgözdü. Binde bir kişinin bile gözüne çarpmıyacak ufak teferruatı çabucak kavradı. Üç sene bu tarlalarda çalıştı, bu müddetin sonunda kamışın yetiştirilmesi hakkında iş çavuşlarından, hattâ müdürden fazla bilgi edindi. Müdür bu sıska Çin'linin şeker istihsalindeki bilgisine şaşırdı. Fakat Ah Chun, yalnız şeker istihsalini öğrenmekle kalmadı; insanların tarlalara ve şeker fabrikalarına nasıl sahip olduklarını araştırdı. İlk olarak şu karara vardı: "Bunların hiçbiri kendi çalışmaları sayesinde zengin olmuyorlardı." Bunu zaten biliyordu, zira, uzun zaman kendi de çalışmıştı. Zengin olanlar, başkalarının sırtından kazanarak yükseliyordu. En zengin adam, en fazla işçisi olan adamdı.

Bu yüzden, kontratı bitince tarlalardan ayrıldı. Ah Yung isminde biri ile ortak olarak biriktirdiği birkaç parayı bir ithalât işine yatırdı. Nihayet firma "Ah Chun ve Ah Yung" namı altında büyüdü, Hind ipeğinden karakuş kanadı ticaretine kadar her şeyi eline aldı. Bu arada Ah Chun, lokantalardan birinde aşçılığa başladı. İyi bir aşçı idi; üç sene içinde Honolulu'nun en çok para alan aşçısı oldu. Burada istikbali emindi, patronu Dantin'in dediği gibi, aşçılığı terketmekle aptallık ediyordu; ama Ah Chun, kendini iyi tanırdı. Bunun için de ona budala diyorlardı. Maaşından ayrı elli dolar da ikramiye alarak lokantadan ayrıldı.

Ah Chun ve Ah Yung firması durmadan büyüyordu. Artık Ah Chun'un aşçılık etmesine lüzum yoktu. Hawai'de piyasa yükseliyordu. Bol miktarda kamış ekiliyor, işçi ihtiyacı artıyordu. Ah Chun fırsatı kaçırmadı ve işçi ticaretine girişti. Hawai'ye binlerce Canton'lu esir getirdi ve serveti büyümeye başladı. Birçok işlere para yatırdı. Boncuk gözleri birçoklarının iflâsla karşılaştığı işlerde muvaffakiyet gördü. Bir dalyan satın aldı. Bu iş, ona yüzde beşyüz kâr getirdi ve Honolulu'nun balık ticaretini inhisarına aldı. Ne matbuatla alâkadar olur, ne siyasetten bahseder, ne de isyanlara karışırdı. Ama yine bu işleri idare edenlerden daha kıymetli fikirler ortaya atardı. Honolulu henüz mercan kayası üzerinde boş, ıssız ve kumla kaplı kısır bir arazîden ibaretken o, burayı elektrikle aydınlatılmış modern bir şehir olarak tahayyül etti. Hemen toprak satın aldı. Bu toprakları acele nakit isteyen tüccarlardan, hilekâr yerlilerden, âsi tüccar çocuklarından, dullardan, yetimlerden, Molokai'ye sürülen cüzamlılardan aldı. Seneler geçtikçe bu topraklara depolar, kahveler ve oteller

yapmak isteyen talipler çıktı; o zaman Ah Chun, bunları kiraya verdi, sattı, yenilerini aldı, tekrar sattı.

Daha başka işler de yaptı. Hiç kimsenin itimat etmediği kalleş kaptan Parkinson'la birleşerek ona para verdi ve beraber iş yaptı, bundan sonra Parkinson, küçük Vega'sı ile esrarengiz seyahatler yaptı. Parkinson ölene kadar kimse bir şey duymadı, uzun zaman sonra şu havadis yayılmaya başlayınca, bütün Honolulu'nun ağzı açık kaldı: Drake ve Acorn Guano adaları Britanya Fosfat Tröstüne yediyüz elli bin dolara satılmış! Sonra şişman ve sarhoş Kral Kalakava'nın saltanat günleri geldi, ve Ah Chun, üç yüz bin dolar vererek afyon lisansı aldı. Bir milyon doların üçte biri kadar kıymetinde bir miktar afyon almış olmasına rağmen, inhisar kârlı bir iştir. Zira kâr, ona Kalalau afyon tarlalarının satın alınmasını temin etti ki, bu da ona on yedi sene yüzde otuz kâr getirdi, on yedinci senenin sonunda da bir buçuk milyona satıldı.

Daha evvel Kamehameha'ların devrinde kendi ana yurdu olan Çin'in buradaki konsolosluğunu yaptı. Bu vazife de büsbütün kazançsız değildi. Dördüncü Kamehameha zamanında, tabiiyetini değiştirerek damarlarında Polynes kanından ziyade Anglo-Sakson kanı dolaşan esmer derili kralın tabiiyetinde olan Stella Allendale ile evlenmek için Havai tabiiyetine geçti. Hakikatte, bu kadının damarlarında muhtelif cins kan mevcuttu. Meselâ onaltıda biri büyük ninesi Paahao'ya aitti. Paahao, hanedana mensup olduğu için, ona prenses Paahao denirdi. Stella Allendale'nin büyük dedesi kaptan Blut isminde bir İngiliz maceraperesti idi. Kamehameha emrinde çalışmış ve tabu şefliği yapmıştı. Büyük babası New Bedford'da balina avcısıydı. Babası tarafından ise İtalyan, Portekiz ve İngiliz kanları karışıyordu. Kanunen Havai'li olan Ah Chun'un karısı, bu üç milletten en ziyade yine Havai kanı taşıyordu.

Bu karışık ırkların kanına 9h Chun da Moğol kanını ağıladı. Böylelikle, Mrs. Ah Chun'dan olan çocukların damarlarındaki kanın otuz ikide biri Polynes, onaltıda biri Portekiz, yarısı Çin'li ve otuzikide onbiri de İngiliz ve Amerikan kanı idi. Eğer Ah Chun bu birleşmeden meydana gelecek olan acayip aileyi evvelden görebilmiş olsaydı, bu evlenmeden kaçınırdı. Bu hakikaten şaşılacak şeydi. Aile çok kalabalıklaştı. Çoğu kız olmak üzere, onbeş çocukları oldu. Evvelâ üç erkek

dünyaya geldi, sonra bunları, hiç ara vermeden, bir düzine kız takip etti. Irkların harmanından meydana gelen çocukların hepsi de sıhhatli ve kusursuzdu. Fakat ailede başlıca hususiyet; güzellikti.

Kızların hepsi güzel, narin ve teshir ediciydi. Ah Chun ananın yuvarlak hatları Ah Chun babanın çocuklar üzerindeki ince zaviyelerini değiştirmişe benziyordu. Bu yüzden kızlar ince, fakat sıska değil, yuvarlak adaleli, fakat bodur değillerdi. Herbirinde Asya'nın ufak tefek hususiyetleri vardı. Bu hususiyetler İngiliz'lerde ve Cenubi Avrupalı'larda bulunan bârtz hatlarla işlenmişti. Tanımayanlar, bunlardaki kuvvetli Çin'li izlerini birdenbire göremezdi.

Güzellik bakımından Ah Chun'un kızları, memleket içinde birer yenilikti. Bundan evvel böyle güzellere hiç rastlanmamıştı. Birbirlerine son derece benzemelerine rağmen, herbiri başka bir güzellikteydi. Birini ötekine karıştırmak kabil değildi. Ama sarı saçlı, mavi gözlü Maua, ilk anda esmer, iri siyah gözlü ve kumral saçlı Henrietta'yı hatırlatırdı. Hepsinde müşterek olan bu benzeyiş, Ah Chun'dan geliyordu. Temel Ah Chun'du ve bu temel üzerinde birçok ırkların hususiyetleri biraraya toplanmıştı. Onun ince kemikli yapısı üzerine Sakson, Lâtin ve Polynes incelikleri tuhaf bir âhenkle yayılmıştı.

Ah Chun ananın kendine mahsus fikirleri vardı. Ah Chun, bunlara kendi filozofça sükûtu ile çarpışmadığı müddetçe kıymet verirdi. Mrs. Ah Chun bütün hayatınca bir Avrupalı gibi yaşamaya alışmıştı. Pekâlâ Ah Chun ona Avrupavârî bir ev verdi sonra, oğulları ve kızları fikir beyan edecek yaşa gelince, güzel olduğu kadar iddiasız, geniş, rahat, portatif bir sayfiye evi yaptırdı. Daha sonra da hastalık getiren cenup rüzgârı esmeye başlayınca, ailenin şehirden kaçabilmesi için Tantalus'larda bir dağ evi inşa ettirdi. Vaikiki'de de fevkalâde manzaralı bir plâj evi yaptırdı ki, sonradan Amerika hükûmeti müstahkem mevki yapmak üzere burayı istimlâk ettiği zaman Ah Chun'a muazzam bir para ödedi. Evlerin hepsinde çocukların eğlenceler tertip edebilmesi için, bilârdo salonları, sigara odaları ve dans salonları vardı. Mobilyalar gayet sade idi. Çocuklar hakikaten zevk sahibiydiler.

Tahsil bakımından Ah Chun serbest fikirliydi. Vaktiyle Vega'yı ne için çalıştırdığına aklı ermiyen gemici Parkinson'la "Masrafa aldırma, sen gemiyi idare et, ben parayı öderim."

diye münakaşa etmişti. Oğullarına, kızlarına da aynı şeyi tekrarladı. "Siz okuyun ve masrafa aldırmayın." En büyük oğlu Harold, ilkin Harvard'a, sonra Oxford'a gitti; Albert'le Charles Yale'i beraber bitirdiler ve kızları en büyüğünden aşağı doğru sıra ile, California'daki Milles Semineri'nde hazırlık devresini bitirdiler, sonra Vassar, Wellesley ve Bryn Mawr'a devam ettiler.

Çoğu, son senelerini Avrupa'da bitirdi. Şimdi bütün bu oğullar, kızlar dünyanın her tarafından gelerek evini süslemekte ona fikir veriyorlardı. Ah Chun, kendi hesabına Asyakâri tezyinatın şehvetli parlaklığını tercih ediyordu; fakat o, bir filozoftu; çocukların Garp normlarına göre olan zevklerinin doğru olduğunu açıkça görüyordu.

Tabii çocukları, Ah Chun adını kullanmıyorlardı. Kendisi nasıl geliserek Çin'li bir esirken bir milyoner olduysa, adı da öylece değişikliğe uğradı. Ah Chun ana, onu "A'Chun" şekline soktu. Fakat daha kurnaz olan çocukları virgülü de kaldırarak "Achun" yaptı. Ah Chun, itiraz etmedi. İsminin imlâsı onun rahatını da, filozofça sükûnetini de zerre kadar bozmuyordu. Zaten mağrur değildi. Fakat çocuklar kolalı gömlek kolalı yaka ve frak giymesi için ısrara kalkışınca, rahatını, huzurunu kaçırdılar. Ah Chun, buna tahammül edemezdi. O, rahat ve yumuşak Çin'li elbiselerini tercih ediyordu ve onu ne iyilikle, ne de zorla bu değişikliğe razı edemezlerdi. Çocuklar her iki yolu da denediler ve bilhassa ikincisinde fena halde bozuldular. Amerika'ya boşuna gitmemişlerdi. Hiç olmazsa oradaki işçi birliklerinin yaptığı boykotları öğrenmişlerdi. Annelerinin de yardımı ve teşviki ile babalarına kendi evinde boykot ettiler. Fakat Ah Chun, garp kültürüne âşina olmamakla beraber, garbın işçi durumuna tamamiyle vâkıftı. Kendisinin muazzam bir işçi grubunun patronu olması dolayısiyle, onlarla nasıl başa çıkacağını biliyordu. Âsi çocuklarını ve idaresiz karısını evden çıkardı. Hizmetçi ve uşakları kovdu. Ahırları kapadı. Evleri kapadı. Kendi de en büyük hissedarı olduğu Royal Hawai Oteli'ne gitti. Ah Chun, sükûnetle uzun gümüş çubuğunu tüttürerek çocuklarının vaziyetini düşünürken, bütün aile çılgınca bir telâş içinde birçok ahbaplarla beraber her gün onu ziyarete geliyorlardı.

Bu mesele onun sükûnetini bozmuyordu. Şuna emindi ki, bu iş tamamiyle olgun bir hale gelince, kendi kendine halledilecekti. Böylece ispat etti ki, Achun mukadderatının mutlak

diktatörü kendisiydi. Aile bir hafta ayrı kaldı, sonra Ah Chun'la beraber tekrar eve döndü. Bundan sonra Ah Chun mavi entarisi, Çin'li terlikleri ve tepesi kırmızı düğmeli siyah ipek takkesi ile süslü salonuna girince, yahut geniş verandada, sigara salonlarında, sigara ve püro içen subay ve sivillerin arasında ince uzun saplı gümüş çubuğunu çekmek isteyince, kimse itiraz etmedi.

Ah Chun, Honolulu'da emsalsiz bir mevki işgal ediyordu. Toplantılarda görünmemekle beraber, her yere girip çıkabilirdi. Şehrin Çin'li tüccarları müstesna, hiç kimse ile gezmezdi, fakat misafir kabul ederdi, evinin daimi reisi sofrasının başıydı. Kendisi köylü bir Çin'li olmakla beraber bütün adalarda eşi olmıyan kültürlü ve entelektüel bir grubu idare ediyordu. Adalarda kapısının eşiğini geçip misafirperverliğinden istifade etmiyecek kadar kibirli kimse yoktu. Evvelâ Achun malikânesi herkesin girmek için can attığı bir ihtişamdaydı. Sonra Ah Chun başlı başına bir kudretti, ve nihayet Ah Chun ahlâkın timsali, namuslu bir iş adamıydı. Adada iş ahlâkı, yaşayış ahlâkından daha yüksek olmasına rağmen, Ah Chun, kıskanç bir namus taassubu ile Honolulu iş adamları arasında parlıyordu. Sözlerinin bir senet kadar kıymeti olduğu artık bir vecize haline gelmişti.

İmzası hiçbir zaman kefile ihtiyaç göstermezdi. Sözünden aslâ dönmezdi. Hotckiss-Morterson Kumpanyasının Şefi Hotchkiss öldükten yirmi sene sonra bir kenara atılmış evrak arasında Ah Chun'a verilmiş otuz bin dolarlık bir borcu gösteren bir not bulundu. Bu, Kamehameha zamanında Ah Chun konsolos iken alınmış bir paraydı. O telâşlı ve karışık para yapma günlerinin hayhuyu içinde bu borç Ah Chun'un aklından çıkmıştı. Hiçbir resmî kâğıt olmamakla beraber, Ah Chun kendi rızası ile hem de asıl yekûndan çok daha fazla tutan mürekkep faizle borcu Hotchkiss müessesesine ödedi. Bunun gibi Kakiku kanalı projesi için garanti verecek bir kimseyi en nikbinlerin bile rüyalarında görmedikleri bir zamanda Ah Chun bu işe kefalet etti. O zamanlar Ah Chun'un maksadını anlamak ümidi ile gönderilen müteveffa müteşebbisin kâtibi, idareye şöyle bir rapor gönderdi: "Kılı bile kıpırdamadan iki yüz bin dolarlık çeki imzaladı, evet kılı bile kıpırdamadan." Ah Chun'un sözünün eri olduğunu ispat eden bu vak'alardan mâada adalarda Ah Chun'dan bir defacık olsun malî yardım görmemiş bir kimseye rastlamak güçtü.

Honolulu onun günden güne büyüyüp yayılan ailesini seyrediyor ve Ah Chun'un bu muazzam aile ile ne yapacağını merak ediyordu. Fakat Ah Chun, onlardan daha iyi düşünüyordu. Hiç kimse ailesi ile onun arasındaki yabancılığın derecesini kendisi kadar bilmiyordu. Aile efradı bile bunun farkında değildi. Bu kendi tohumunun mahsülleri arasında kendinin yeri olmadığını görüyor, geçmiş yıllara bakarak zamanla bunlara büsbütün yabancılaşacağını anlıyordu. O, çocuklarını anlıyamıyordu. Bunların konuşmaları öyle mevzular üzerindeydi ki, onu alâkadar etmiyordu; zaten bunlar hakkında bilgisi de yoktu. Garp kültürü onu geride bırakmıştı. O, son kılma kadar Asya'lı idi, bu yüzden de kâfir sayılıyordu. Öteki lerin hıristiyanlığı ona saçma görünüyordu. Eğer çocukları anlıyabilselerdi, bütün bunları fuzuli bir şey gibi ihmal etmezlerdi. Maud, o ay, ev masrafının otuz bin dolar olduğunu bildirdiği zaman da Albert'in Muriel yatını satın alıp Havai yat kulübüne âza olmak için beş bin dolar istediğini öğrendiği zamanki gibi Maud'u da anlıyordu. Fakat onu asıl şaşırtan, bu çocukların uzak, karışık arzuları ve tuhaf düşünceleriydi. Bu çocukların dimağlarının hiçbir zaman üzerlerinde yürüyemiyeceği gizli birer çıkmaz sokak olduğunu anlamakta gecikmedi. Daima öyle bir duvara tesadüf ediyordu ki, bu duvar doğu ile batıyı birbirinden ayırıyordu. Onların ruhları kendisi için meçhuldü, aynı katiyetle biliyordu ki, kendi ruhu da onlar için meçhuldü.

Bundan başka yaşlandıkça kendi ırkına karşı daha fazla bir bağlılık göstermiye başladı. Çin mahallesinin boğucu kokusu ona güzel geliyordu. Sokaktan geçerken bu kokuyu derin derin içine çekiyordu, çünkü, bu ona hayat ve hareketle kaynaşan Canton'un dar ve dolambaçlı sokaklarını hatırlatıyordu. Stella Allendale'i memnun etmek için düğünden evvel saç örgüsünü kestiğine pişman oldu ve yeniden uzatmaya karar verdi. Fazla aylık alan aşçısının hazırladığı yemekler Çin mahallesindeki havasız lokantada yapılan sihirli Çin yemekleri gibi hâtıralarla dolu dimağını gıcıklayamıyordu. İki, üç Çin'li arkadaşı ile oturup yarım saat kadar çubuk içip lâf etmek hoşuna gidiyordu.

Bundan sonra da köşkünün, israfı ve ihtişamı ile meşhur akşam yemeklerine riyaset etmeğe giderdi. Bu yemeklerde müsavi bir şekilde kadın ve erkek en seçme Amerikalılar ve Avrupalılar bulunurdu. Kadınlar ışığı bile sönük bırakan par-

lak mücevherleri beyaz boyun ve kollarında; erkekler, gece elbiseleri ile hep bir ağızdan nükteler yapar gülüşürler ve öyle mevzular üzerinde konuşurlardı ki, bu mevzular Ah Chun'a yabancı olmamakla beraber ne onu alâkadar eder ne de eğlendirirdi.

Fakat asıl mesele, yalnız bunlara karşı hissettiği yabancılık ve Çin âdetlerine dönmek istemesiydi. Zenginliği de buna dahildi. Daima ihtiyarlığında sakin bir hayat geçirmek istemişti. Çok çalışmıştı. Şimdi de mükâfat olarak sükûnet ve rahat istiyordu.

Fakat biliyordu ki, bu muazzam servetle sükûnet ve rahata kavuşamazdı. Şimdiden bu belliydi. Zaten bunun misali de vardı. Eski patronu Dantin meydandaydı. Çocukları kanun marifeti ile mülkünün idaresini zorla elinden almış ve mahkeme tarafından tâyin edilen bir vasiye teslim edilmişti. Ah Chun buna tamamiyle emindi ki, Dantin fakir bir adam olsaydı, kendi işlerini idarede serbest bırakılırdı ve ihtiyar Dantin'in yalnız üç çocuğu ve yarım milyonu vardı, halbuki Ah Chun'un on beş çocuğu ve miktarını kendinden başka kimsenin bilmediği muazzam bir serveti vardı.

Ah Chun bir akşam, karısına:

"Kızlarımız çok güzel," dedi. "Birçok delikanlılar var. Evimiz daima bunlarla dolup boşalıyor. Püro faturaları çok yüksek. Neden hiç evlenen yok?"

Ah Chun ana omuzlarını silkti ve bekledi.

"Kadın kadındır, erkek erkek, evlenme olmaması pek garip, galiba delikanlılar kızlarımızı beğenmiyorlar."

"Hayır, kızlarımızı pekâlâ beğeniyorlar," diye Ah Chun ana cevap verdi. "Fakat kızların babasının sen olduğunu unutamıyorlar."

"Ama sen benim babamın kim olduğunu unutmuştun. Bütün istediğin saçımı kesmem oldu."

"Galiba delikanlılar bu işte benden daha titiz."

Ah Chun birdenbire sordu:

"Dünyada en büyük şey nedir?"

Ah Chun ana bir an düşündükten sonra, cevap verdi:

"Allah."

Ah Chun başını eğdi:

"Yığınla Allah var. Kimi kâğıttan, kimi tahtadan, kimi de tunçtan. Küçük bir Allahı ben yazıhanemde kâğıt ağırlığı

olarak kullanıyorum. Bishop müzesinde mercan kayasından ve lâs taşından olanlar da var."

"Fakat yalnız bir tek Allah vardır," diye Ah Chun ana münakaşaya karar vermiş bir vaziyette sözünü kesti.

Ah Chun, tehlike işareti görerek lâfı değiştirdi:

"Şu halde, Allahtan daha büyük ne var? Dur ben söyliyeyim. Para! Ben vaktiyle Yahudilerle, Hıristiyanlarla, Müslümanlarla, Budistlerle ve yağlı kâğıtlara sarılı Allahlarını yanlarında taşıyan Salomon ve Yeni Gine'li zencilerle iş yaptım. Bu adamların başka başka Allahları vardı. Fakat hepsi de parıya tapıyordu. Şu yüzbaşı Higginson, galiba Henrietta'ya âşık?"

"Katiyen evlenmez onunla," diye Ah Chun ana sözünü kesti. "Ölmeden evvel Amiral olmak..."

"Âhır zaman Amirali," diye Ah Chun tashih etti. "Biliyorum daima böyle tekaüt olurlar."

"Amerika'daki ailesi yüksek bir mevkide, onun evlenmesinden hoşlanmazlar... Hele bir Amerikalı ile evlenmezse."

Ah Chun, çubuğunun külünü silkti, sonra düşünceli bir vaziyette gümüş çubuğu bir tutam tütünle doldurdu, yaktı ve söze başlamadan birkaç kere çekiştirdi.

"En büyük kızımız Henrietta evlendiği gün, ona üçyüz bin dolar vereceğim. Bu, yüzbaşı Higginson'u, o yüksek ailesi ile beraber ayağımıza getirmeğe kâfi gelir. Bu işin kulağına gitmesi kâfi. Bunu sana bırakıyorum."

Ah Chun, oturup çubuğuna devam etti, kıvrılan duman zincirleri içinde Toy Sheuy'ün yüzünün belirdiğini gördü. Toy Sheuy, amcasının Canton köyündeki evinde her işi gören hizmetçi kızdı. İşi hiç bitmez ve senede ancak bir tek dolar alırdı. Sonra dumanlardan kendi gençlik hayatının yükseldiğini gördü, bu, Toy Sheuy'ün aldığından biraz fazlasına on sekiz yıl amcasının tarlalarında çalıştığı zamanki hali idi. Şimdi o, köylü Ah Chun, kızına böyle bir işçinin üçyüz bin yılda kazanacağı parayı, drahoma olarak veriyordu. Gülünç ve garip bir dünyaydı bu. Yüksek sesle güldü ve Ah Chun anayı asla nüfuz edemediği beyninin derinliklerinde saklı yatan bir hülyadan zıplatarak uyandırdı.

Ah Chun'un sözleri bir fısıltı halinde etrafa yayıldı, yüzbaşı Higginson âhır zaman amiralliğini ve yüksek ailesini unutarak üçyüz bin dolar ve otuzikide biri Polynes, onaltıda biri İtalyan, onaltıda biri Portekizli, otuzikide onbiri İngiliz ve

Amerikan ve yarısı da Çin'li olan kültürlü ve entellektüel kızla evlendi.

Ah Chun'un cömertliği, tesirini göstermişti. Birdenbire kızların arzu edilen, özlenen bir hale geldi. İkinci talip Clara'ya idi; fakat eyâlet kâtibi resmen kızı istediği zaman Ah Chun ona sırasını beklemesini söyledi. Çünkü şimdi en büyükleri Maud idi, evvelâ onun evlenmesi lâzımdı. Bu kurnazca düşünülmüş bir siyasetti. Bütün aile Maud'un evlenmesiyle son derece alâkadar oluyordu. Bu üç ay sürdü. Maud, Amerika'ya muhaceret dairesi memurlarından Ned Huphereys'le evlendi. Karı-koca, ikisi de drahomanın ikiyüz bin olmasından şikâyet ettiler. Ah Chun ilk cömertliğin yolu açmak için yapıldığını onlara izah etti, bundan sonra kızlarının daha ucuza satılmaya mecbur olduklarını bildirdi.

Clara, Maud'u takip etti, bundan sonra, iki sene köşkte düğün olmadı. Bu arada Ah Chun boş durmamıştı. Tekrar tekrar işlere para yatırdı. Bazı işlerdeki hisselerini sattı, yavaş yavaş piyasada panik yaratmadan, muazzam emlâkini de elden çıkarmaya başladı. Sona doğru piyasa düştü ve bazı şeyleri kurban edercesine yok pahasına sattı. Her taraftan bu acelenin neden icabettiğini soran yaygaralar başladı. Lucille evlenene kadar havgaların ve kıskançlıkların akisleri kulaklarında uğuldamıya başlamıştı bile. Hava, kendi muhabbetini kazanmak ve damatlarından birine veya birinden maada hepsine düşman etmek için projeler ve karşı projelerle dolmuştu. Bunlar âhır ömrü için tasarladığı rahat ve huzurun icaplarından değildi.

Gayretini arttırdı, uzun zamandan beri Şanghay ve Macao'daki büyük bankalarla muhabere ediyordu. Senelerce her gemi, yalnız Ah Chun hesabına yatırılmak üzere bu uzak şark bankalarına para taşımışlardı. Şimdi bu havaleler daha çoğalmışlardı. İki küçük kızı hâlâ evlenmemişlerdi. Daha fazla beklemedi, bunlara yüzer bin dolar drahoma verdi. Bu paralar Haval bankasında işleyerek evlenme gününü bekliyordu. Ah Chun ve Ah Yung firmasının idaresini Albert ele aldı; çünkü en büyükleri olan Harold ikiyüzelli bin dolar alarak İngiltere'de yaşamayı tercih etmişti. En küçükleri Charles yüz bin dolar para, resmî bir vasi ve Keeley müessesesinde hisse aldı. Ah Chun anaya köşk, Tantalus'daki dağ evi, Ah Chun'un hükûmete sattığı evin yerine yeni bir plâj evi veril-

di; bunlara ilâveten de iyi bir işe yatırılmış yarım milyon dolar.

Şimdi Ah Chun artık baklayı ağzından çıkarmaya hazırdı. Güzel bir sabah, bütün aile kahvaltıda iken - bütün damatlarının ve kızlarının hazır bulunmasına dikkat etmişti - atalarının toprağına döneceğini bildirdi. Yavaş ve tatlı bir sesle ailesi için geniş bir tedbir almış olduğunu ve emin olduğu birtakım düsturlar ortaya koyarak sükûnet ve âhenkle nasıl yaşıyabileceklerini izah etti. Damatlarına iş hakkında nasihatler verdi. Sakin bir hayatın faziletleri ve paralarını emin yerlere yatırmaları üzerinde vaaz etti. Onları Havai'deki endüstri ve iş şartları hakkında sahip olduğu ansiklopedik malûmatından istifade ettirdi. Sonra arabasını çağırdı ve ağlayan Ah Chun ananın refakatinde, panik halinde olan evi geride bırakarak Pasifik Posta gemisine gitti. O evden çıkınca, yüzbaşı Higginson bağırarak emirler verdi. Kızlar bol bol yaş döktüler. Kızlardan birinin eski bir federal hâkim olan kocası, Ah Chun'un aklından şüphe etti. Selâhiyet sahibi makama haber vermeye koştu ve şu malûmatla geri döndü. Bir gün evvel Ah Chun, buraya uğramış, muayenesini istemiş ve sağlam olarak rapor almıştı. Yapılacak hiçbir şey yoktu. Rıhtıma gidip büyük gemi burnunu mercan kayalarından denize doğru çevirirken, gezinti güvertesinden elini sallayan mini mini ihtiyara veda ettiler.

Fakat ihtiyar adam, Canton'a gitmiyordu. Kendi memleketini çok iyi biliyordu, halen kendine kalan muazzam para ile buraya girmeye cür'et edemiyordu. Macao'ya gitti. Ah Chun çoktanberi bir kral hayatı yaşıyordu ve bir kral kadar mütehakkimdi. Macao'ya çıkıp da, kaydolmak üzere büyük Avrupavârî otellerden birinin yazıhanesine yaklaştığı zaman, kâtip defteri kapayarak Çin'li müşteri kabul etmediklerini söyledi. Ah Chun müdürü çağırttı, ama küfürle karşılandı. Otelden çıktı, fakat iki saat sonra gene geldi. Kâtiple müdürü çağırttı, ellerine birer aylık para verdi ve kovdu. Oteli satın almıştı. Şehrin kenarında inşa edilmekte olan muhteşem sarayı bitinceye kadar aylarca bu otelin en güzel dairesine yerleşti ve bu zaman zarfında sahip olduğu garip kabiliyeti sayesinde otelin kazancını yüzde üçten yüzde otuza çıkardı.

Ah Chun'un korktuğu pek erken başına geldi. Damatlarından bazıları yanlış işler yapmış, diğerleri ise, Ah Chun, drahomalarının altından girip, üstünden çıkmıştı. Ah Chun

orada olmadığı için şimdi gözler ana Ah Chun'a ve yarım milyona dikilmişti, bu da birbirlerine karşı iyi niyetler doğurmuyordu. Avukatlar tröst işlerinin kurulmasını temin için akla karayı seçiyorlardı. Dâvalar ve karşı dâvalar Havai mahkemelerini dolduruyordu. Polis daireleri de bu işlerle dolmuştu. Mücadeleli tesadüfler oluyor, sert sözler söyleniyor ve bunlardan daha sert darbeler indiriliyor, etrafta uçuşan küfürleri daha tesirli bir hale sokmak için çiçek saksıları fırlatılıyordu. Şahitlerin ifşaatları ile mahkemeleri sürükleyen, bütün Honolulu'yu heyecanla titreten, iftira dâvaları açılıyordu.

Ah Chun sarayında, şarkın bütün zevkleri ile çevrilmiş sakin sakin çubuğunu içiyor ve denizaşırı diyardaki gürültüleri dinliyordu. Her posta gemisinde Amerikan daktilo makinesi ile ve hatâsız bir İngilizce ile yazılmış bir mektup Macao'dan Honolulu'ya gidiyordu. Bu mektuplarda Ah Chun ailesine beraber ve âhenkle yaşayabilmeleri için mükemmel usulü kaidesine uygun nasihatler veriyordu. Kendine gelince, bu işlerden el çekmişti, ve bundan memnundu, rahat ve huzura kavuşmuştu. Bazan kahkahalar atar, ellerini uğuşturur ve dünyanın bu komik halini düşündükçe, küçük siyah gözleri neşeyle parlardı; çünkü, bütün hayatından ve felsefesinden geri kalan kanaat şuydu: Çok gülünçtü bu dünya!

SON

Jack London'un hikâyelerini biraraya toplıyan "Yaşamak Hırsı" adlı eseri umduğumuzdan çok beğenildi. Daha ziyade yazdığı macera romanalrı gözönünde tutulduğu için hor görülen bu Amerikan edebiyatçısı asıl Martin Eden adlı romanı ile büyük hikâyelerinde bütün gücünü gösterir. Nitekim burada okuyacağınız hikâyelerinin de "Yaşamak Hırsı" ndakilerden aşağı kalmadığını görecek, bunları da aynı zevk ve beğeni ile okuyacaksınız.

2 lira